

Hur går miljöarbetet regionalt och lokalt?

*Del 2 Sammanställning av
länsstyrelsernas rapportering*

*– delprojekt i fördjupad utvärdering
av Sveriges miljömål 2012*

HUR GÅR MILJÖARBETET REGIONALT OCH LOKALT? – delprojekt i fördjupad utvärdering av Sveriges miljömål 2012

Rapporten består av två delar:

1. Sammanfattning och analys
2. Sammanställning av länsstyrelsernas rapportering, denna del

Omslag: Del av hundrakronorssedeln från Sveriges riksbank och miljömålsblommor från Naturvårdsverket

Utgivare: Sveriges länsstyrelser och samverkansorganet RUS (Regional Utveckling och samverkan i miljömålssystemet) genom Länsstyrelsen i Dalarnas län. Februari 2012.

Rapporten kan laddas ned från www.lansstyrelsen.se/dalarna (publikationer) eller från www.rus.lst.se där också information finns om var tryckt version kan beställas.

Text: RUS (Magnus Eriksson, Stig Hammarsten et al) utifrån länsstyrelsernas rapportering

Formgivning: FhorsForm

Tryck: Länsstyrelsen Dalarnas tryckeri, februari 2012.

ISBN 978-91-637-0473-4

ISSN 1654-7691

Rapportnummer 2012-06 i serien Rapporter från Länsstyrelsen i Dalarnas län

INNEHÅLL:

Del 2 Sammanställning av länsstyrelsernas rapportering

I. INLEDNING 3

I.1 Om enkäten och sammanställningen

I.2 Om länsstyrelsernas arbete med rapporteringen

2 MILJÖARBETET INOM REGIONALA UPPDRAG I SAMSTÄMMIGHET MED MILJÖMÅLSUPPDRAGET 6

2.1 Tillsyn, prövning, tillsynsvägledning (enligt miljöbalken)

2.2 Miljöarbete kopplat till Skogsstyrelsens uppdrag

2.3 Naturvård

2.4 Kulturmiljöarbete

2.5 Energi- och klimatarbete

2.6 Vattenvård

2.7 Landsbygdsutveckling

3 MILJÖARBETET INOM REGIONALA UPPDRAG DÄR ANDRA SAMHÄLLSMÅL RÅDER 24

3.1 Regional tillväxt, näringslivsutveckling och servicefrågor

3.2 Regional transportplanering

3.3 Samhällsplanering, underlag, vägledning (enligt PBL)

3.4 Folkhälsoarbete

4 MILJÖARBETET I SEKTORERNA – VERKSAMHETSUTÖVARE/NÄRINGSLIV 32

4.1 Tillverkningsindustri

4.2 Ballastförsörjning

4.3 Vatten och avlopp

4.4 Avfall

4.5 Energiproduktion

4.6 Transporter

4.7 Bygg- och fastighetssektorn

4.8 Jordbruk, odlingslandskapets aktörer

4.9 Skogssektorn

4.10 Handeln

4.11 Besöksnäringen

5 KOMMUNERNAS SAMLADE MILJÖARBETE 52

5.1 Miljömål i kommunens verksamhetsstyrning, lokala miljömål

5.2 Miljötillsyn

5.3 Fysisk planering, samhällsplanering, kulturmiljö

5.4 Naturvård

5.5 Klimat- och energiarbete, inkl. transporter (internt och externt)

5.6 Näringslivsutveckling

5.7 Upphandling

5.8 Informationsrollen

6 GENERELLA OCH ÖVERGRIPANDE FÖRÄNDRINGAR I MILJÖARBETET 66

- 6.1 Förändringar i den strategiska planeringen i syfte att nå miljömålen
- 6.2 Förändringar i genomförande av åtgärder och aktiviteter
- 6.3 Förändringar i samverkansformer
- 6.4 Förändringar i stöd genom miljömålsuppdraget och statliga styrmedel

7 HUR ARBETET GENERELLT FUNGERAR HOS OLIKA AKTÖRSGRUPPER 69

- 7.1 Företag/näringsliv och dess organisationer
- 7.2 Kommunerna
- 7.3 Region, regionförbund, landsting
- 7.4 Övriga: Myndigheter verksamma i länet, högskola och folkrörelse

8 OMFATTNING AV MILJÖDRIVNA FÖRETAG OCH TILLVÄXTSTÖD 73

- 8.1 Stöd till miljödrivna företag, miljöteknikföretag och företagsnätverk
- 8.2 Hur strukturfonder och andra stöd används i miljöarbetet i länen

9 ORGANISERINGEN AV MILJÖMÅLSUPPDRAGET 75

- 9.1 Regional anpassning av mål
- 9.2 Framtagande och genomförande av åtgärdsprogram
- 9.3 Uppföljning (egen och medverkan i den gemensamma)
- 9.4 Informations- och kommunikationsinsatser
- 9.5 Intern organisering av arbetet, inklusive samordningsresurser
- 9.6 Erfarenheter av samverkan/stöd mellan länsstyrelsen och Skogsstyrelsen, med RUS och nationella myndigheter i miljömålssystemet
- 9.7 Hur miljömålsuppdraget ska genomföras framöver

I. INLEDNING

I.1 OM ENKÄTEN OCH SAMMANSTÄLLNINGEN

Sammanställningen är gjord på så sätt att en mycket stor del av innehållet som länen framfört går att utläsa, men kortfattat. I fråga om gapet och rådigheten är dock återgivningen mer komprimerad. I sammanställningen

har svaren också strukturerats och ibland dras vissa slutsatser redan här, även fast analys och slutsatser är något för den första delen i denna rapport att hantera. I rutan framgår enkätens samtliga frågor.

1 Frågor om hur miljöarbetet går i regionala uppdrag, sektorer och kommunerna: Sker strategisk planering i syfte att nå miljömålen, dvs. finns kunskapsunderlag, strategier, mål, åtgärdsprogram och sker uppföljning (alla eller delar av dessa delar)?

I vilken omfattning genomförs åtgärder och aktiviteter som leder mot miljömålen? Ge gärna goda exempel på sådana åtgärder.

Finns former för samverkan i länet eller mellan kommunerna – organisationer, nätverk, processer, projekt, kluster eller andra former – där berörda aktörer kontinuerligt samlas och som bidrar till miljömålen? Deltar länsstyrelsen, Skogsstyrelsen eller andra statliga myndigheter i denna samverkan?

Har länsstyrelsernas och Skogsstyrelsens miljömålsuppdrag bidragit till: Strategisk planering? Åtgärder och aktiviteter? Fungerande former för samverkan?

Vilka styrkor/framgångsfaktorer och styrmedel har bidragit till de goda utfallen? Vilka svagheter, hinder eller brist på styrmedel har funnits där utfallen är sämre? Vilka ytterligare styrmedel, satsning på åtgärdsområden eller andra möjligheter kan förstärka miljöarbetet och integreringen av miljömålen?

Hur stort är ”gapet” till miljömålen i olika sektorer och uppdrag/verksamheter? Hur stor regional rådighet finns inom dessa, dvs. möjligheter att regionalt/lokalt minska detta ”gap”?

2 Generella frågor:

Beskriv generellt och övergripande förändringar sedan förra fördjupade utvärderingen avseende de regionala och lokala aktörernas: Strategiska planering i syfte att nå miljömålen? Genomförande av åtgärder och aktiviteter? Samverkansformer? Beskriv också

förändringar sedan förra fördjupade utvärderingen avseende: Länsstyrelsernas och Skogsstyrelsens stöd genom miljömålsuppdraget? Statliga styrmedel som bidragit till att nå miljömålen?

Hur arbetar generellt olika aktörsgrupper i länet med miljöfrågor och miljömålsystemet? Hur fungerar generellt länsstyrelsen/Skogsstyrelsens stöd till och samverkan med dessa aktörsgrupper? Företag/näringsliv och dess organisationer, Kommunerna, Region, regionförbund, landsting, Statliga myndigheter verksamma i länet, Ideella föreningar/folkrorelseorganisation/folkbildning, Högskola/universitet (deras engagemang i det regionala miljöarbetet)

I vilken omfattning finns stöd till miljödrivna företag, miljöteknikföretag och företagsnätverk med miljöprofil? Ge exempel på hur strukturfonder och andra EU-stöd och nationella stöd används i miljöarbetet i länet?

Beskriv hur länsstyrelsen respektive Skogsstyrelsen har organiserat och genomfört miljömålsuppdraget de senaste åren och sedan förra fördjupade utvärderingen avseende: regional anpassning av mål, framtagande och genomförande av åtgärdsprogram, uppföljning (egen och medverkan i den gemensamma), informations- och kommunikationsinsatser, intern organisering av arbetet, inklusive samordningsresurser. Beskriv också erfarenheter av: samverkan mellan länsstyrelsen och Skogsstyrelsen i respektive län, samverkan inom/stöd från RUS och annan samverkan mellan länen, samverkan med/stöd från nationella myndigheter i miljömålsystemet. Beskriv hur länsstyrelsen och Skogsstyrelsen ska eller planerar att genomföra miljömålsuppdraget framöver? Avser länsstyrelsen och Skogsstyrelsen att använda generationsmålet för att formulera regionala mål och åtgärdsprogram?

I enkätens första del ombads länsstyrelserna att kommentera och bedöma hur miljöarbetet går i regionala offentliga organisationers uppdrag (främst länsstyrelsernas och Skogsstyrelsens), sektorer (näringsliv/ verksamhetsutövare) och kommunala verksamheter.

I enkäten togs följande uppdrag upp: *Uppdrag i samstämmighet med miljömålsuppdraget*: Tillsyn, prövning, tillsynsvägledning (enligt miljöbalken), Miljöarbete kopplat till Skogsstyrelsens uppdrag, Naturvård, Kulturmiljöarbete, Energi- och klimatarbete, Vattenvård, Landsbygdsutveckling. *Uppdrag där andra samhällsmål råder*: Regional tillväxt, näringslivsutveckling och servicefrågor, Regional transportplanering, Samhällsplanering, underlag, vägledning (enligt PBL), Folkhälsoarbete. Indelningen av uppdragen i två grupper skedde i analysen som gjorts vid bearbetningen av enkätsvaren.

Följande sektorer togs upp: Tillverkningsindustri, Ballastförsörjning (grus m.m.), Avfall, Vatten och avlopp, Energiproduktion, Transporter, Bygg- och fastighetssektorn, Jordbruk, odlingslandskapets aktörer, Skogsektorn, Handeln, Besöksnäringen.

Följande kommunala verksamheter togs upp: Miljömål i kommunens verksamhetsstyrning, lokala miljömål, Miljötillsyn, Fysisk planering, samhällsplanering, kulturmiljö, Naturvård, Klimat- och energiarbete, inkl. transporter (internt och externt), Näringslivsutveckling, Upphandling, Informationsrollen.

Redovisning efter denna indelning har gjorts av flertalet län, även fast detta inte var något krav. Alla län har dock inte behandlat alla ämnen, vilket framgår i sammanställningen.

I bedömningen av de olika områdena har länen också i flertalet fall använt det sätt som i enkäten angavs som ett möjligt sätt (i mycket liten sträckning, i viss utsträckning, påtagligt eller i mycket stor utsträckning). Utöver bedömning ges beskrivande kommentarer som i flera fall varit viktigare i sammanställningen. Förhoppningen är att bedömning och kommentar tillsammans ger en någorlunda god bild av hur miljöarbetet går.

I enkätens första del ingick också en fråga om gap och rådighet inom de olika områdena. Här angavs som ett sätt att svara att gapet till måluppfyllelsen är påtagligt/stort eller mindre samt att den regionala rådigheten är stor eller liten. Även här är länen kommenterar väl så viktiga som bedömningen.

Enkätens andra del består av mer generella frågor.

Såväl enkätens första som andra del speglar både hur miljöarbetet går och hur miljömålssystemet fungerar.

I sammanställningen används återkommande ordet ”länen” och då avses i allmänhet länsstyrelserna, men det kan också avse länet som geografiskt område.

1.2 OM LÄNSSTYRELSEARNAS ARBETE MED RAPPORTERINGEN

I enkäten fanns också en fråga om deltagandet i arbetet med rapporteringen. Länsstyrelserna ombads ange vilka sakområdesrepresentanter inom länsstyrelsen och Skogsstyrelsen som deltagit. Om dialog skett med andra externa aktörer ombads länsstyrelserna att ange även detta.

I enkäten framgick att länsstyrelserna och Skogsstyrelsen i första hand skulle svara på frågorna utifrån sin vardagskunskap, men att de också kunde hämta in svar externt. Länsstyrelserna rekommenderades också att för kommunerna ta del av tre enkäter: Sveriges Kommuner och Landstings enkät i arbete med FU 2012, enkät om kommunernas naturvårdsarbete som Naturvårdsverket har sammanställt hösten 2010 och Boverkets/RUS enkät för God bebyggd miljö.

Med några få undantag bygger de svar som lämnats på länsstyrelsernas och Skogsstyrelsens vardagskunskap och till en del på svaren i kommunenkäterna. Bedömningen för skogliga frågor har i samtliga län skett i samverkan med Skogsstyrelsen, där ett stort antal personer deltagit. Här redovisas deltagandet på länsstyrelserna:

Blekinge: Ett stort antal handläggare inom alla berörda sakområden har deltagit. Ärendet har föredragits av miljömålssamordnare i styrgruppen för miljömålen och beslutats av t.f. Länsråd

Dalarna: Landshövdingen har beslutat och miljömålssamordnare föredragit. Svaren har behandlats i samordningsgrupp för miljömål med chefer från alla enheter och länsråd. Som grund för rapporteringen har funnits underlag från flertalet enheter.

Gotland: Miljömålssamordnare har hållit i arbetet. Underlag har hämtats in från målsvariga och sakkunniga. Svaren har redogjorts för ledningsgrupp, länsråd samt landshövding.

Gävleborg: Svaret har beretts utifrån underlag från berörda enheter. Därefter har de bearbetats i styrgrupp för Miljömål, Energi- och klimat. Beslutat av t.f. lands-

hövding efter föredragning av strateg och ordförande i styrgruppen.

Halland: 14 medarbetare för berörda sakområden har deltagit. Landshövding har beslutat och miljömålssamordnare föredragit.

Jönköping: Enkäten har i huvudsak besvarats av miljöstrateg. Alla berörda funktioner har haft möjlighet att lämna synpunkter. Svaren har behandlats i Styrgruppen för miljö-, energi- och klimatarbetet där berörda avdelningschefer ingår. Dialog har skett med Regionförbundet angående transporter. Avdelningschef har beslutat och miljöstrateg varit föredragande.

Kalmar: Sakkunniga från samtliga avdelningar och ledningskansliet har deltagit. Svaren har sammanställts av miljömålssamordnare. Beslut har fattats av tf landshövding efter föredragning av miljömålssamordnare.

Kronoberg: Har beslutats av länsrådet. I handläggningen, där samordnaren av miljömåluppföljning varit föredragande, har 16 sakområdesrepresentanter och chefer deltagit.

Norrbottnen: Miljömålssamordnaren har remitterat enkäten brett samt skrivit flera svar. Tjänstemän vid flera enheter har svarat på andra. Beslut har fattats av landshövding efter föredragning av miljömålssamordnare.

Skåne: Tre avdelningar och staben har deltagit. Enkäten har processat brett för att kunna bedöma miljöarbetet. Kontakter har tagits med Region Skåne som avstått från att yttra sig. Tf miljövarddirektör har beslutat och miljöhandläggare varit föredragande.

Stockholm: Länsstyrelsens svar omfattar deras samt Skogsstyrelsens verksamhet. Miljömålssamordnare, en utvecklingsledare på Tillväxtavdelningen, chef för enheten för Miljöplanering har deltagit och beslutat. För Skogsstyrelsen har Stockholmsdistriktets miljökontaktperson samt skogskonsulent svarat och avstämning har gjorts av t.f. distriktschef.

Södermanland: Länsråd har beslutat och miljömålssamordnare varit föredragande. 13 medarbetare för olika sakområden på länsstyrelsen har deltagit.

Värmland: 30 personer på länsstyrelsen har deltagit. Beslut har fattats av verksamhetschef och föredragande har varit miljösamordnare.

Västerbotten: Enkäten har behandlats i länssty-

relsens miljömålsgrupp. Berörda enheter har deltagit. Miljömålssamordnare har berett. Länsråd har beslutat och bitr enhetschef miljöanalys föredragit.

Västernorrland: 20 personer på länsstyrelsen har deltagit. Beslut har fattats av avdelningschef.

Västmanland: Arbetet med att besvara enkäten har involverat omkring 20 personer inom länsstyrelsen. Länsråd har beslutat och miljömålskoordinator föredragit.

Västra Götaland: Enkäten har processats brett inom organisationen och 17 personer har deltagit. Kontakter har även tagits med Västsvenska turistrådet, Västsvenska industri och handelskammaren m.fl. aktörer. Miljöskyddsdirektör har beslutat och miljömålssamordnare föredragit.

Örebro: Ett tiotal personer för olika sakområden har haft ansvar att besvara delar av enkäten. De har i flera fall haft samråd med kollegor. Avdelningschef har beslutat.

Östergötland: Sex enheter har medverkat till att besvara enkäten. Länsråd har beslutat och byrådirektör varit föredragande.

Jämtland och Uppsala har inte rapporterat eller svarat på enkäten. Sistnämnda län anger att detta beror på resursbrist då samordnaren slutat.

Sju länsstyrelser lämnar även synpunkter på enkätens utformning och arbetets upplägg. Halland och Östergötland påpekar att enkäten var svår att besvara, Jönköping och Västernorrland att den var omfattande. Kalmar synpunkter menar att enkäten är omfattande och svarsalternativen ger stora möjligheter till olika tolkningar. De ser dock fram emot den sammanvägda bedömningen av enkätsvaren. Vidare anser de att det bör uppmärksammas att flera länsstyrelser inte har huvudansvaret för näringslivsfrågor. Norrbottens län anser att enkäten är tung, komplex och opedagogisk. De har för de olika områdena enbart svarat avseende de regionala offentliga organisationers uppdrag. De ställer sig även frågande om det är lämpligt att bedöma andras miljöarbete, då andra aktörer bör besvara detta själva. Sistnämnda kan även utläsas hos Stockholm. Norrbotten ställer sig tveksam till att resultatet från denna enkät är tillräckligt tillförlitlig för att utgöra underlag till den fördjupade utvärderingen.

2 MILJÖARBETET INOM REGIONALA UPPDRAG I SAMSTÄMMIGHET MED MILJÖMÅLSUPPDRAGET

2.1 TILLSYN, PRÖVNING, TILLSYNSVÄGLEDDNING (ENLIGT MILJÖBALKEN)

19 av länen har bedömt och kommenterat miljöarbetet inom detta område. Flera län har dessutom särskilt olika typer av verksamheter inom området.

STRATEGISK PLANERING: Hela sju län anger att strategisk planering i syfte att nå miljömålen sker i mycket stor utsträckning och sex län att det sker påtagligt. Övriga fyra som uttalat sig anger att det sker i viss utsträckning. En del av de län som angett att den strategiska planeringen är väl utvecklad, påpekar samtidigt att detta inte gäller alla delar utan framför allt miljöskydd och då främst tillsynsvägledningen.

Flertalet län tar upp tillsyn och tillsynsvägledning inom miljöskydd och flertalet vittnar om att denna är väl utvecklad. Exempelvis Gävleborg skriver att Länsstyrelsen sedan ett antal år en flerårig tillsynsvägledningsplan som bygger dels på Naturvårdsverkets tillsynsvägledningsplan men till stora delar även på miljömålen. Inom ramen för denna plan förekommer även länsgemensamma tillsynsprojekt som i stort sett alltid är inriktade mot miljömålen.

Inom efterbehandling av förorenade områden vittnar också flera län om väl utvecklad planering av arbetet. T.ex. Halland nämner att det finns tillsynsplan och tillsynsvägledningsplan där det strävas efter att nå de delmål som finns för efterbehandlingsarbetet.

Flera län påpekar att den strategiska planeringen är svagare inom naturvårdens ärenden, vattenverksamheter och ärenden kopplade till kulturmiljövården. T.ex. Blekinge skriver att i princip ingen planerad, egeninitierad tillsyn inom naturvård och vattenverksamheter har kunnat prioriteras under de senaste åren på grund av mycket begränsade resurser. Gävleborg framför att ärendebelastningen i förhållande till bemanning är så ansträngd att det endast i liten mån har varit möjligt att arbeta strategiskt inom naturvårdens tillsyn och prövning. Strategiska insatser sker dock även inom dessa områden. Skåne nämner t.ex. att de tagit fram en policy gällande vattenuttag för bevattning i syfte att bidra till Levande sjöar och vattendrag.

Några län kommenterar också prövning. I Örebro har miljöprövningsdelegationen alltid miljömålen som en grund i tillåtlighetsprövningar enligt miljöbalken. Detta redovisas tydligt i de beslut som tas.

Västernorrland tar upp sitt arbete med luftövervakning och att en gemensam strategi har arbetats i länet.

ÅTGÄRDSARBETET: Flertalet län, 11 stycken, anger att åtgärder som leder mot miljömålen sker påtagligt inom miljöbalkens tillsyn, prövning och tillsynsvägledning. Av övriga fem som uttalat sig anger två att det sker i mycket stor utsträckning och tre att det sker i viss utsträckning.

Dalarnas kommentar är representativ för flertalet län. De skriver att de i planerna upptagna tillsynsprojekten genomförs i stor utsträckning av Länsstyrelsen själv och i samverkan med kommunerna. Länsstyrelsen prövar verksamheter ur ett miljöperspektiv och de villkor som ställs leder mot miljömålen.

Även genomförandet skiljer sig mellan olika områden. Här kan noteras att svagare strategisk planering inom en del områden inte nödvändigtvis behöver innebära svagare beaktande av miljömålen i genomförandet enligt några läns kommenterar.

Flera olika projekt och utbildningsinsatser nämns i länsens svar. Värmland har t.ex. arbetat med energi- och kemikalietillsyn gentemot företagen vilket aktualiserat miljömålen för verksamhetsutövarna. Södermanland har bl.a. genomfört utbildningar av förtroendevalde inom länets miljönämnder och bullerutbildning för handläggare och inspektörer.

SAMVERKAN: De flesta län anger att det finns väl utvecklade former för samverkan som bidrar till miljömålen. Sju län anger att sådana finns i mycket stor utsträckning och fem län påtagligt. Fyra län anger att det finns i viss utsträckning och resten anger att samverkan sker. Även här har en del län tagit upp flera områden inom miljöbalkstillämpningen och de mest utvecklade formerna för samverkan avser i allmänhet miljöskydd.

Den samverkan som länen främst hänvisar till är de regionala tillsynsätverken där länsstyrelse, kommuner och ibland regioner deltar och som benämns Miljö-

samverkan. Sådana finns över hela landet. I Östergötland grundades 2007 Miljösamverkan Östergötland, ”MÖTA”, där samtliga länets tretton kommuner och länsstyrelsen ingår. Syftet med MÖTA är bl.a. att det ska öka samsynen mellan myndigheterna och ge en mer enhetlig hantering i tillsynsfrågor över länet. I den mån vägledning efterfrågas så förmedlar Länsstyrelsen den i samtliga arbetsgrupper. Samtliga grupper hålls samman av Länsstyrelsen.

Även andra samverkansformer tas upp i länens svar, såsom luft- och vattenvårdsförbund. Stockholm nämner ett bullernätverk vars syfte är att sprida kunskap och erfarenhet om buller. I Västernorrland anordnas varje år en konferens om förorenade områden för konsulter, myndigheter, verksamhetsutövare m.fl. genom nätverket Renare Mark.

Samverkan inom naturvården tas upp av flera län, bl.a. nämner Gävleborg att samverkan förkommer på handläggarnivå och i viss mån genom årliga möten, särskilt med skogsstyrelsen. Den under 2010 bildade gruppen ”Samverkan Naturvård” som fångar upp behovet av kontakt med kommunerna och övriga på bred front. Västra Götaland har också distriktsvisa möten med företrädare för de ideella naturvårdsorganisationerna.

HAR MILJÖMÅLSUPPDRAGET OCH MILJÖMÅLEN BIDRAGIT: Av det dussinet län som kommenterat detta anger ungefär hälften vardera att miljömålen och miljömålsuppdraget påtagligt alternativt i viss utsträckning bidragit till strategisk planering, åtgärder och samverkan som leder mot miljömålen.

Här kan noteras att miljömålen i flera fall tagits med när dessa uppdrag formulerats på den nationella nivån. Flera län, som tillmätt miljömålen mindre betydelse, har antagligen i sina svar utgått från det regionala miljömålsuppdragets inverkan och detta har ju inte bidragit i de fall den nationella nivån valt att lyfta fram miljömålen.

Några län vittnar också om gott samspel med de regionala miljömålen. Dalarna skriver att länsstyrelsen som tillsynsmyndighet har egna samordningsresurser med kompetens att beakta miljöaspekter, men att miljömålen och miljömålsuppdraget bidragit till att samordna och rikta insatser till områden med särskilt stora åtgärdsbehov. Tillsynsvägledningsplanen och tillsynsplanen utgår från de regionala miljömålen.

STYRKOR: De flesta län som kommenterat detta ser det genomtänkta helhetsgreppet inom tillsynen och tillsynsvägledningen som en styrka, med nära samverkan mellan kommunerna och länsstyrelsen, med gemensam plan och gemensamma tillsynsprojekt och den nationella samordning som finns. Skåne tar specifikt upp miljöbalkens införande med krav på tillsynsplaner och tydligt uppdrag för länsstyrelsen inom tillsynsvägledningen.

Blekinge framför att en avgörande framgångsfaktor är att god kvalitet och kvalitetssäkring genomsyrar arbetet och ger ett exempel från arbetet med efterbehandling av förorenad mark.

SVAGHETER: Resursbrist inom ansvariga myndigheter tas upp av flera län. Flera svagheter påtalas. Dalarna ser brister i naturvårds- och kulturmiljöaspekters beaktande. Skåne framför att straffsatserna för miljöbrott är för låga vilket leder till nedprioritering hos polis och åklagare. Värmland skriver att lagens otydlighet kan vara ett hinder, det behövs ofta göras skälighetsbedömningar. Västerbotten framför att nationella myndigheter har en ovilja att genomföra träffar eller seminarium i norra Sverige. Blekinge ser en svaghet i otillräckliga standardiserade procedurer som styr efterbehandlingsarbetets olika aktörer att jobba (beräkna, bedöma, redovisa m.m.) på samma sätt. Problem uppstår när jämförelser ska göras mellan resultat som har sitt ursprung i olika förfaringsätt. Örebro pekar på övergångsregler och oklarheter i miljöbalken för vattenverksamhet som en svaghet och hänvisar till en problembeskrivning av detta.

FÖRBÄTTRINGSFÖRSLAG: Flera län efterfrågar ytterligare ekonomiska resurser till Länsstyrelsen i tillsyn och prövning.

Övriga synpunkter som framförs av bl.a. följande:

Blekinge efterfrågar en starkare central styrning från Naturvårdsverket för att förstärka miljöarbetet och integreringen av miljömålen. Vidare efterfrågar de bättre balans mellan resurser för tillsyn och prövning visavi resurser för att vidta restaureringsåtgärder i vatten. Ändrade regler om vattenverksamheter skulle också kunna effektivisera tillsynen på detta område.

Dalarna menar att miljöambitionerna hos små och medelstora verksamheter behöver öka med kompletterande insatser utöver miljötillsyn, t.ex. med formella

krav på varor, produkter och tjänster. Vidare borde egenkontrollförordningen ställa krav på kemikalieförteckningar på ämnesnivå. Dessutom att miljömålen kan behöva få en starkare status.

Norrbottnen finner det viktigt att arbeta med samverkan mellan myndigheter på alla nivåer.

Skåne efterfrågar skärpta straff för miljöbrott, enhetligt framtagna policys och lagändringar inom vissa angelägna områden, t.ex. vad gäller minimikrav på skydd utmed vattendragen samt en förändring när det gäller vattendomar och dikningsföretags ansvar med syftet att underlätta restaureringar. Även Örebro tar upp sistnämnda önskemål.

Värmland efterfrågar mer samordning i tillsynsvägledningen mellan de centrala myndigheterna eftersom den nu är både otydlig och tvetydig. Vidare önskas större integrering av miljömålen i lagstiftningen för att ge dem högre status.

Västerbotten menar att Länsstyrelsen borde kunna utfärda sanktion mot kommuner som har en organisation som kan innebära risk för jäv och brist på resurser.

Östergötland efterfrågar gemensamma tillsynsprojekt från olika nationella myndigheter som är enkla att driva i länet utan så stor kostnad.

GAPET OCH RÅDIGHETEN: 15 län har kommenterat gapet och rådigheten i länsstyrelsernas och kommunernas miljöbalkstillämpning.

OM GAPET: I princip samtliga län anger att det råder påtagligt eller stort gap till målen som länsstyrelsen och kommunerna har att arbeta mot inom miljöbalkstillämpningen, vilket är i stort sett alla miljömål.

NÅGRA KOMMENTARER OM GAPET: Dalarna skriver att gapet är förhållandevis stort mellan verksamhetsutövarnas/produktionens nuvarande samlade miljöpåverkan (framför allt globalt) och vad som behöver uppnås för ett långsiktigt hållbart samhälle. Förutom egna tillsynsobjekt har Länsstyrelsen att tillsynsvägleda kommunerna, som har många tillsynsobjekt av varierande art och som påverkar olika miljömål.

Jönköping skriver att flera miljömål skulle bli lättare att nå med en mer omfattande och effektivare förebyggande tillsyn.

OM RÅDIGHETEN: Flertalet län anger att den regionala rådigheten är stor, men en del att den är mindre.

NÅGRA KOMMENTARER OM RÅDIGHETEN: Dalarna skriver att den regionala rådigheten är stor när det gäller att på-

verka miljöeffekter från verksamheters produktionsprocesser och måluppfyllelsen är här i hög grad beroende av de insatser som regionala och lokala aktörer själva råder över. I praktiken räcker dock inte de operativa tillsynsresurserna till för att nå alla små och medelstora verksamheter. Miljöbalkens räckvidd är begränsad när det gäller att få till stånd förändringar i verksamheternas inköp av varor och tjänster, produkters miljöpåverkan ur ett livscykelperspektiv och externa transporter. Dessutom är verksamheterna inte alltid villiga att vidta de åtgärder som behövs och i domstolen får inte alltid myndigheten gehör för väsentliga krav. Den regionala rådigheten varierar mellan miljömålen.

Kronoberg, som svarat att rådigheten är liten, skriver att lagstiftningen i många fall är ett bra verktyg för att stoppa åtgärder som motverkar miljömålen, men står sig slätt när det gäller åtgärder som måste göras för att uppnå miljömålen, t.ex. aktiv naturvårdsskötsel. Rådigheten i miljöbalken är liten utifrån många miljömål när det gäller naturvård.

Västra Götaland anger att den regionala rådigheten är stor, men det är medel för tillsyn som saknas. Lagstiftningen är tillräckligt bra.

2.2 MILJÖARBETE KOPPLAT TILL SKOGSSTYRELSENS UPPDRAG

18 län har bedömt och kommenterar miljömålsarbetet kopplat till Skogsstyrelsens uppdrag. Rubriceringen i enkäten till länen anger att frågeställningarna främst avser tillsyn, prövning, tillsynsvägledning enligt skogsvårdslagen, men de flesta län har besvarat frågan utifrån en bredare syn på Skogsstyrelsens uppdrag, vilket också var meningen. Nedan ges därför en kort beskrivning av Skogsstyrelsens uppdrag.

I Skogsstyrelsens instruktion anges att myndigheten ska ”utöva tillsyn över efterlevnaden av sådan lagstiftning för vilken Skogsstyrelsen har angetts som tillsynsmyndighet”. Skogsstyrelsen har dock fler uppgifter än lagtillsyn och två andra viktiga uppgifter är att ansvara för inventering, uppföljning och utvärdering av hur landets skogar sköts samt bedriva rådgivning och information om hur landets skogar bör skötas. I instruktionens första och övergripande paragraf anges att ”Skogsstyrelsen är förvaltningsmyndighet för frågor om skogsbruket och har till uppgift att verka för att landets

skogar sköts på ett sådant sätt att de skogspolitiska mål som beslutats av riksdagen kan uppnås”.

De skogspolitiska målen består av ett produktionsmål och ett miljömål.

PRODUKTIONSMÅLET: ”Skogen och skogsmarken skall utnyttjas effektivt och ansvarfullt så att den ger en uthålligt hög avkastning. Skogsproduktionens inriktning skall ge handlingsfrihet i fråga om användning av vad skogen producerar.”

MILJÖMÅLET: ”Skogsmarkens naturgivna produktionsförmåga skall bevaras. En biologisk mångfald och genetisk variation skall säkras. Skogen skall brukas så att växt och djurarter som naturligt hör hemma i skogen ges förutsättningar att fortleva under naturliga betingelser och i livskraftiga bestånd. Hotade arter och naturtyper skall skyddas. Skogens kulturmiljövärden samt dess estetiska och sociala värden skall värnas.”

I Skogsstyrelsens instruktion anges att myndigheten ska verka för att det generationsmål för miljöarbetet och de miljö kvalitetsmål som riksdagen har fastställt nås samt samordna uppföljning, utvärdering och rapportering i fråga om miljö kvalitetsmålet Levande skogar. Skogsstyrelsen är således ”målansvarig” myndighet för miljö kvalitetsmålet Levande skogar.

LEVANDE SKOGAR: ”Skogens och skogsmarkens värde för biologisk produktion ska skyddas samtidigt som den biologiska mångfalden bevaras samt kulturmiljövärden och sociala värden värnas.”

STRATEGISK PLANERING: Den absoluta merparten av länen, 15 stycken, bedömer att strategisk planering sker påtagligt, men två län bedömer att det görs i mycket liten utsträckning. Flera län hänvisar till Skogsstyrelsens nationella strategier i form av ”Strategi om miljö hänsyn vid skogliga åtgärder”, ”Strategi för kulturmiljö vård” och ”Skogsstyrelsens strategi för hållbar skogsproduktion”. Även den nationella och de länsvisa strategierna för formellt skydd av skog har lyfts fram.

Ett antal län tar även upp strategisk samverkan mellan Skogsstyrelsen och Länsstyrelsen när det gäller ärendehandläggningen kopplat till avverkningsanmälningar, t. ex. avverkningsärenden som berör fasta fornlämningar. I många delar anger länen att det finns bra kunskapsunderlag och Värmland tar t.ex. upp våtmarksinventeringen, nyckelbiotopsinventeringen, biotopkartering av vattendrag och Artportalen.

Flera län tar också upp de skogliga sektorsmålen som finns på nationell och regional (dvs. utifrån Skogsstyrelsens regioner) nivå. I några fall finns även länsvisa sektorsmål. Ett generellt förbättringsområde utgörs enligt länens svar av uppföljningen av mål och strategier.

ÅTGÄRDSARBETET: De flesta av länen, tio stycken, anger att åtgärder och aktiviteter som leder mot miljö målen sker i påtaglig utsträckning. Två län svarar att åtgärdsarbetet sker i mycket stor utsträckning medan fem län anger att det sker i viss utsträckning. Ett län anger att det sker i mycket liten utsträckning.

I länens svar räknas många olika åtgärder upp och dessa kan handla om utbildningsåtgärder riktade till skogsbruket, olika projekt med inventering och informations spridning samt vissa åtgärdsprogram. När det gäller miljö hänsyn i samband med förnygringsavverkning tas återkoppling efter genomförd avverkning på plats i skogen upp som exempel på bra åtgärder.

Halland tar upp att ”det är viktigt att uppmärksamma att tillsynsverksamhet endast till en begränsad del leder mot miljö målen eftersom det krävs åtgärder och aktiviteter utöver lagstiftningens krav för att miljö målen ska kunna nås”.

SAMVERKAN: Länen anger att det finns former för samverkan. Elva län bedömer detta vara påtagligt och tre län att det finns i mycket stor utsträckning medan tre län svarar att det finns i viss utsträckning och ett län i mycket liten utsträckning. När det gäller myndigheternas medverkan i denna samverkan ger länen en motsvarande bild.

Många län tar upp de skogliga sektorsråd som finns på regional nivå (omfattar flera län). I de skogliga sektorsråden ingår såväl företrädare för skogsbruket som olika intresseorganisationer och även länsstyrelserna. På vissa håll har det även funnits lokala sektorsråd som varit geografiskt kopplade till Skogsstyrelsens distriktsorganisation. Dessa lokala sektorsråd är under ombildande och kommer att ersättas av andra samverkansformer. Jönköping ger följande exempel på denna process: ”I Jönköpings län har Skogsstyrelsen två distrikt, som vardera haft ett lokalt sektorsråd. Dessa har lagts ner och i stället ska ett Skogligt råd för hela länet bildas för att samordna skogliga frågor. I det skogliga rådet ska ingå representanter från myndigheter, näringen och ideell naturvård”. Norrbotten anger dock att ”SKS

sektorsråd har funnits på lokal nivå (3 distrikt) men endast regionalt sektorsråd idag (Västerbotten och Norrbottens län)”.

Flera län tar upp att samverkan mellan Skogsstyrelsen och Länsstyrelsen utvecklats positivt under ett antal år. Här nämns särskilt arbetet med områdesskydd men även tillsynsarbetet nämns av flera län. Södermanland tar även upp samverkan kring miljömålsuppföljningen och skriver att ”etablerade former för samverkan i länet dels i form av det lokala skogsrådet, dels genom Länsstyrelsens Naturvårdsråd. Länsstyrelsen och Skogsstyrelsen har även en väl utvecklad samverkan när det gäller uppföljningen av miljömålen på regional nivå. Årligen genomförs uppföljningsmöten mellan skogsföretag och Skogsstyrelsen där miljöhänsynen i skogsbruket analyseras”.

HAR MILJÖMÅLSUPPDRAGET OCH MILJÖMÅLEN BIDRAGIT: Huvuddelen av svaren fördelar sig jämnt mellan svarsalternativen att miljömålsarbetet har bidragit i påtaglig utsträckning respektive i viss utsträckning. Detta gäller för såväl strategisk planering och åtgärdsarbete som för samverkansformer. Detta ger en ganska tudelad bild kring i vilken mån miljömålsuppdraget har bidragit. Nedan följer några exempel på svar som inkommit.

Gävleborg: Skogsstyrelsens miljömålsuppdrag får anses vara en starkt bidragande orsak till den förbättrade strategiska planeringen som sker inom ramarna för formellt skydd av skog. Detta inkluderar även formerna för samverkan och då huvudsakligen mellan Skogsstyrelsen och länsstyrelsen men även i viss mån med skogsnäringen.

Kronoberg: Under utarbetandet av Skogsstrategin uppstod nya former för samverkan men detta är avslutat. I övrigt har inte miljömålsuppdraget lett till nya former för samverkan.

Södermanland: Till viss del kan miljömålen ha bidragit till ett utvecklat åtgärdsarbete. Samverkan mellan Länsstyrelsen och Skogsstyrelsen har definitivt utvecklats som följd av myndigheternas miljömålsuppdrag.

Blekinge: Ingen påverkan i fråga om ärendehandläggning av tillstånds- eller tillsynsärenden. Främst beroende på bristande resurser.

Halland: Skogsstyrelsens miljömålsuppdrag har påverkat intensiteten för samverkan även om det främst sker på nationell och Skogsstyrelsens regionala nivå,

dvs. i en gruppering av ett antal län. Det finns en klar förbättringspotential genom att ytterligare förtydliga miljömålen och miljömålsarbetet.

Örebro: Skogsstyrelsens verksamhet arbetar aktivt mot att nå miljömålen, men uttalar inte alltid tydligt att miljö kvalitetsmålen är syftet. Länsstyrelsen i Örebro län och Skogsstyrelsen har täta kontakter för samverkan i syfte att nå miljömålen. Myndigheterna ingår även i flera andra grupperingar som lokalt skogligt råd, kommunala naturvårdsträffar, Hjälmarsprojektet m.fl.

STYRKOR: Den skogliga delen av Landsbygdsprogrammet framhålls av flera län. Örebro tar upp att ”kompetens, kontinuitet och gott samarbete mellan myndigheterna är en viktig framgångsfaktor” Ett exempel på detta kan vara det systematiska arbetet med strategin för formellt skydd som flera län tar upp som en styrka.

Östergötland anger att ”den nationella nyckelbiotopinventeringen som genomfördes under slutet av 1990-talet- början av 2000-talet är en av de enskilda aktiviteter som mest av allt bidragit till uppfyllande av miljömålet. Den andra aktiviteten som bidragit i stor skala är certifieringen av en stor del av skogsbruket. De ökande statliga resurserna under den här perioden till områdesskydd är en annan mycket viktig framgångsfaktor”.

SVAGHETER: Flera län framhåller bristen på medel för områdesskydd som en svaghet. Västernorrland tar upp att systemet med ersättningsmark kommit igång för sent och att det behöver utvecklas för att förenkla t.ex. flerpartsbyten. Dalarna och Jönköping påpekar att det finns ett antal (enskilda) skogsägare med hög andel skyddsvärd skog (i form av t.ex. nyckelbiotoper). Dessa skogsområden har inte fått något formellt skydd och kan inte heller förväntas rymmas inom ramen för skogsbrukets frivilliga avsättningar.

En annan svaghet som nämns är att hög personalomsättning kan ge försämrade kontinuitet och även medföra att befintliga nätverk upplöses. Många län tar också upp att de skogliga målbilderna i vissa delar är otydliga och/eller tolkas olika vilket gör att även sektorsansvaret blir otydligt (vad som förväntas av skogsbruket). I några fall framkommer att bristen på prejudicerande domar kopplat till 30§ SVL är en brist som bidrar till otydligheten.

FÖRBÄTTRINGSFÖRSLAG: Halland påpekar att det

behövs en attitydförändring, något som tar tid och som kräver målmedvetet och långsiktigt arbete. Gävleborg lyfter fram att ”Skogsstyrelsens och länsstyrelsens arbete med kompletterande metoder för skydd av skog (KOMET) inom några kommuner i länet kan vara en satsning som på sikt ökar måluppfyllelsen inom Levande Skogar. Projektet kan möjligtvis leda till en positiv attitydförändring gentemot naturvårdsarbete generellt och formellt skydd i synnerhet”. Flera län tar upp att målbilderna i vissa delar är otydliga och/eller tolkas olika vilket gör att även sektorsansvaret blir otydligt (vad som förväntas av skogsbruket).

Skåne listar flera förbättringsområden i form av ”fortsatt inventering av skogens kulturvärden genom projektet Skog & Historia, utbildning av skogsbrukare/maskinförare, ökad samverkan mellan Skogsstyrelsen och Länsstyrelsen. Skärpta straff för miljö-brott Utveckla metoder för satellitbildsanalyser”. Avslutningsvis kan följande svar från Södermanland utgöra ett ganska representativt exempel på länens syn på det regionala miljömålsarbetet kopplat till Skogsstyrelsens uppdrag:

”Landsbygdsprogrammets olika projekt har givit möjligheter att jobba med både rådgivning och ekonomisk ersättning för att nå bättre resultat. Trots att gapet till måluppfyllnad är stort finns det flera faktorer som är positiva, myndigheten har en stor kompetens, lokal närvaro och en palett av olika åtgärdsalternativ. Kunskapsplattformen har lett till en ökad dialog med skogsbruket och man har nu gemensamt börjat arbeta för att hitta en bra lösning för hur vi ska nå framåt. En del i problemet är att ansvaret för miljömålen inte varit tillräckligt tydligt, det behövs en tydlig målbild för vart vi vill nå och hur vi kommer dit. Ökad samverkan och konkretisering av miljömålen är nödvändigt.”

GAPET OCH RÅDIGHETEN: 12 län har kommenterat gapet och rådigheten i det regionala uppdraget hos Skogsstyrelsen.

OM GAPET: Samtliga svar anger att det råder påtagligt eller stort gap till miljömålen som Skogsstyrelsen har att arbeta mot, framför allt Levande skogar.

NÅGRA KOMMENTARER OM GAPET: Flera län framför att bristerna i miljöhänsyn vid skogliga åtgärder visar att ett gap finns. Vidare att skogar med mycket höga naturvärden fortfarande avverkas samtidigt som resurserna inte räcker till för att skydda dessa.

Kronoberg skriver att enligt uppföljningar som gjorts

har flera av delmålen uppfyllts, men av uppföljningarna framgår inte vilken kvalitet det handlar om eller hur långsiktiga åtgärder är.

OM RÅDIGHETEN: Länens svar varierar här och precis som för jordbruket antas det bero på att rådigheten varierar mellan olika mål. En liten övervikt finns dock för de län som menar att rådigheten hos Skogsstyrelsen är förhållandevis stor.

NÅGRA KOMMENTARER OM RÅDIGHETEN: Södermanland skriver att skogsvårdslagens möjligheter till tillämpning inte är tillräckligt verktyg för att målen ska nås. Skogsstyrelsen arbetar mycket aktivt med rådgivning men det är i slutändan upp till verksamhetsutövaren att göra ”mer än lagen kräver”.

Östergötland menar att Skogsstyrelsen har för lite medel för tillsyn och rådgivning.

Västernorrland skriver att när det gäller formellt skydd är rådigheten stor när det gäller urval av områden, samtidigt som den är liten eftersom resursfördelning bestäms på nationell nivå.

Kronoberg ser stora möjligheter till fortsatt arbete med information ut i alla led, ända ner till entreprenörer för att naturvårdshänsyn ska förbättras. Vidare att länsstyrelsens rådighet att påverka sektorn är liten eftersom Skogsstyrelsen har huvuddelen av kontakterna.

2.3 NATURVÅRD

18 av länen har bedömt och kommenterat miljöarbetet inom ramen för naturvårdsarbetet.

STRATEGISK PLANERING: 11 av länen har bedömt att strategisk planering sker och har påtaglig eller stor betydelse för naturvårdsarbetet. De andra har svarat att det sker i viss uträkning eller för vissa områden/miljömål. Strategier och mål har tydliggjort vilket arbete som krävs för att uppnå miljömålen och bidragit till ett mer systematiskt tillvägagångssätt samt en ökad tydlighet i myndigheternas arbete med områdesskydd och andra åtgärder.

Strategier och handlingsplaner finns främst för levande skogar och i varierad omfattning för våtmarker, sjöar, hav, odlingslandskap och vattendrag. De är mycket betydelsefulla för att nå framgång i arbetet med skydd och åtgärder.

Nästan alla län framhäver att det finns mycket bra och genomtänkta strategier för Levande skogar, som

tagits fram i samarbete med Skogsstyrelsen. Flera län nämner också vikten av Landsbygdsprogrammet och landskapstrategierna för uppfyllelse av miljömålet Ett rikt odlingslandskap.

Vidare finns handlingsplaner och planeringsdokument för t ex förvaltning av skyddade naturområden ex ”värna vårda visa”, samt för arbetet med åtgärdsprogram för hotade arter som är av stor vikt för att uppnå miljömålen.

De flesta län anser att uppföljning av mål för områdesskydd och förvaltning genomförs. Uppföljningen av åtgärder har stora brister på grund av dåliga kunskaps- och dataunderlag ex rörande påverkan på myrar, skog, vatten. Norrbotten hämtar kunskapsunderlag för generationsmålet från polytaxen.

Brist på medel nämns som hinder för att kunna göra strategier och driva igenom dem. Man önskar en mer samlad strategisk planering för miljömålsarbetet inom Naturvårdsområdet då det är spritt på flera funktioner.

Ett par län tar upp att de har framgångsrika egna specifika strategier ex Länsstyrelsen i Kronoberg arbetar sedan sex år tillbaka med en plan för inventering och skötsel av skyddsvärda träd i länet.

ÅTGÄRDSARBETET: 14 länsstyrelser anser att åtgärder och aktiviteter som leder till miljömålen, sker i påtaglig och i mycket stor utsträckning. De andra har svarat att det sker mycket åtgärder men bara inom vissa områden. Även om det sker mycket åtgärder anser länen att det är i för liten omfattning för miljömålen ska kunna nås.

Länsstyrelsens konkreta arbete med områdesskydd och förvaltning av skyddade områden och arbete med åtgärdsprogram för hotade arter är det som främst leder mot uppfyllelse av miljömålen. Andra åtgärder inom Länsstyrelsens och Skogsstyrelsens naturvårdsarbete är inventering, naturvårdshandläggning, beslut om naturvårdsavtal och biotopskydd, rovdjursförvaltning, fiskeförvaltning, Natura 2000 arbete, restaurering och återställning. Dessutom har de åtgärder som genomförs i naturvårdsprojekt, ex Lokal och kommunal naturvård(LONA, LOVA), Landsbygdsprogrammet, LIFE+ ex. Life to ad(d)mire och arbetet med Biosfärsområden, varit lyckade satsningar. Länen anger också att det finns mycket åtgärder i handlingsprogrammen för miljömålen uppfyllelse.

Inventeringar och kunskapsinhämtning är av stor be-

tydelse. Ökad hänsyn vid jord- och skogsbruk anses av många län vara en mycket viktig faktor för att snabba på måluppfyllelsen. Information och utbildning för skötsel av ex slätterängar har stor effekt för odlingslandskapet

Det påpekas att det av resurs- och hotbildsskäl så går skydd av skog oftast före skydd av andra områden, vilket bromsar åtgärdsarbetet för de andra naturmålen. Brist på resurser anses av de flesta län som ett hinder för att kunna genomföra tillräckliga åtgärder för att nå målen.

För att naturvårdshänsyn ska kunna tas i högre grad i ”vardagslandskapet” krävs olika former av styrmedel. En ökad hänsyn utanför de skyddade områdena är nödvändig för att målen ska kunna nås.

SAMVERKAN: Alla län anger att det finns former för samverkan. Tolv län anser att den pågår i stor utsträckning eller är påtaglig. Den samverkan som sker är nästan alltid initierad av Länsstyrelsen. Det finns regionala naturvårdsgrupper, naturvårdsråd, årliga träffar för naturvårdshandläggare, träffar med naturvårdsföreningar o s v.

Samverkan sker med nationella myndigheter, kommuner, företag, organisationer, kommunernas miljö-, naturvård- och ekologinätverk. Den samverkan som utvecklats och pågår mellan Länsstyrelsen och Skogsstyrelsen är mycket viktig. Inom ÅGP-verksamhet och förvaltning av skydd finns flera former av samverkan.

Naturvårdsråden på länsstyrelserna har nyligen startats och de kommer bland annat att användas vid revideringen av miljömålen och framtagande av nya åtgärder.

Västra Götaland beskriver att samarbetet med Biosfärsområdet Vänerskärgrården med Kinnekulle som särskilt utvecklande. Alla de olika LIFE+-projekt som pågår i länen främjar samverkan.

Ideella föreningar och högskolor/universitet är viktiga partners i naturvårdsarbetet. De arbetar med kunskapshöjande insatser och genomför åtgärder och gör aktiviteter. Turistsektorn har också stor betydelse.

KOMET är en ny bra samsamarbetsarena för skog som hittills är framgångsrikt för skydd av små områden och som i bästa fall ger en förändring i attityd till myndighetens arbete med skydd.

HAR MILJÖMÅLSUPPDRAGET OCH MILJÖMÅLEN BIDRAGIT: 11 av länen anser att miljömålsuppdraget har bidragit i stor utsträckning eller påtagligt. Några

län anser att det har bidragit något och i viss utsträckning, medan 3 län tycker att det inte har bidragit alls till strategisk planering och utvecklat åtgärdsarbete.

De som är positiva anser att miljömålen och miljömålsuppdraget har bidragit till strategisk planering, konkreta åtgärder och utvecklat processerna för bra samverkansformer och bidragit till måluppfyllelse. De som är mer negativa anser att miljömålen och miljömålsuppdraget bara har bidragit till viss del och att samverkan är begränsad, alldeles för liten och att det krävs mer resurser.

Värmlands län anser att för miljömålet Ett rikt odlingslandskap har miljömålen varit till stor hjälp när det har gällt att prioritera mellan och inom olika insatser och åtgärder.

Rådgivning och utbildning om miljömål till markägare och företag inom jord- och skogsbruk bidrar till utvecklat åtgärdsarbete.

STYRKOR: Samverkan i framtagandet av strategier och handlingsprogram nämns som särskilt viktiga framgångsfaktorer i åtgärdsarbetet för att nå miljömålen. En annan viktig faktor är när de regionala eller lokala strategierna utarbetas i bred förankring med statliga och regionala myndigheter, kommuner, universitet och länets aktörer.

De riktade medel Länsstyrelsen har fått för genomförande av delmålen på regional nivå har varit ett mycket effektivt sätt att få styrkraft på bred front över hela landet samtidigt. En styrka är kompetent och engagerad personal på Länsstyrelsen och Skogsstyrelsen.

Gävle anser att ett starkt nationellt stöd från Naturvårdsverket är en framgångsfaktor.

LONA, Landsbygdsprogrammet, skyddsarbetet, frivilliga organisationers åtgärdsarbete och skötsel framhålls som mycket viktigt av de flesta län. De möjliggör rådgivning och bevarande av biologisk mångfald. När resurser finns är åtgärdsprogrammet för hotade arter även något som fungerar mycket bra.

Arbete med de lokala sektorsråden (skog ?) är framgångsrikt. Bra arena för diskussioner tack vare en bred sammansättning.

SVAGHETER: Otillräckliga medel och resurser är den allvarligaste bristen. Även om det genomförs en mängd åtgärder anses det inte som tillräckligt utan det kommer att krävas än mer för att målen ska kunna nås. Medlen

för skydd av naturområden har i viss mån urholkats av de nya ersättningsreglerna och anslagen för skötsel av skyddad natur har inte förstärkts i takt med att antalet och arealen av skyddade områden har ökat.

Stora olikheter finns mellan kommunerna avseende förutsättningar, möjligheter och intresse. Kommunerna är en avgörande viktig aktör med rådighet över många insatser som bidrar till uppfyllandet av miljömålen.

Kunskapsunderlag saknas. Ett par län tar upp att Regionen saknar kunskap om hur man bedriver strategiskt naturvårdsarbete och att det är mycket perifert belyst i den regionala utvecklingsplanen (RUSen) för länen.

Brister i regelverket för betesstöd anser Länsstyrelsen i Gävleborg gör att allt fler betesmarker faller ur EUs stödsystem och medel för att sköta dessa marker måste istället tas från skötselmedel, vilket konkurrerar med andra skyddade områden.

FÖRBÄTTRINGSFÖRSLAG: Tydliga nationella mål för skydd av skog, våtmarker och sötvatten, som förutom arealskydd, även visar behoven av buffertzoner och utvecklingsmark, i anslutning till våtmarker, vatten och miljöer för hotade arter.

Utökade resurser och medel, till både Länsstyrelsen och kommunerna, för skydd av värdefulla områden och åtgärder som ökar den biologiska mångfalden.

Det behövs ökade satsningar på information och dialog från myndigheterna.

Stöd för kommunerna använder de regionala och lokala miljömålen i sin planering och upprättar kommunala naturvårdsstrategier.

Utveckla LONA då det är ett har varit ett framgångsrikt sätt att involvera kommunerna och öka deras naturvårdskompetens.

Länsstyrelsen behöver få koordinerande resurser att hålla ihop arbetet med grön infrastruktur och regionala landskapsstrategier om det ska kunna gå att få till stånd ett långsiktigt samarbete mellan aktörer som verkar i landskapet.

Landsbygdsprogrammet är en möjlighet för åtgärder och skötsel av värdefulla naturområden – särskilt de som inte omfattas av skog som odlingslandskap, vatten och våtmarker.

En ”lättare” hantering av upphävandet av vattendomar och förrättningar hade varit önskvärt för att få bättre kvalitet på våtmarkerna.

Att tillsammans med brukare av marken och aktörer i området få till en mängd aktiviteter och åtgärder som gynnar naturvården.

GAPET OCH RÅDIGHETEN: 16 län har kommenterat gapet och rådigheten i det regionala uppdraget rörande naturvård.

OM GAPET: Samtliga län anger att det råder påtagligt eller stort gap till miljömålen som berör det regionala uppdraget rörande naturvård.

NÅGRA KOMMENTARER OM GAPET: Dalarna anger att gapet beror på att antalet rödlistade arter i länet inte minskat, trots att flera indikatorer visar en positiv utveckling.

Gotland skriver att naturtyper försvinner och att det krävs stora insatser för att hejda detta.

Skåne anger att i stort kan man säga att resurserna inte är tillräckliga för nödvändiga åtgärder för att nå målen eller att de är begränsade av andra faktorer, bl.a. Landsbygdsprogrammet.

Östergötland skriver att anledningen till att gapet är stort är att behovet av olika åtgärder är mycket stort. En eftersläpning av effekter av negativ påverkan i många miljöer kan också märkas även om man i sen tid vidtagit åtgärder. Omställningen av näringarna till ett mer miljöanpassat nyttjande av naturen låter vänta på sig även om vissa anpassningar skett.

Gävleborg framför att länsstyrelsen arbete med det formella skyddet går långsamt av resursskäl och på grund av ”ersättningsmarksfrågan”, dvs. att Skogsbolagen väntar med att göra affärer i avvaktan på att Sveaskog tillhandahåller bytesmark. Västernorrland påtalar såväl personell som finansiell resursbrist.

Västernorrland skriver att gapet för områdesskydd av våtmarker är mindre och att gapet till målet om god hänsyn i våtmarker är svårbedömt då god uppföljning saknas.

Värmland menar att när det gäller rovdjur är målen svåra att bedöma ur länsperspektiv utan bör ses i ett nationellt perspektiv.

OM RÅDIGHETEN: De flesta län anger att den regionala rådigheten är liten, medan några ser den som större eller att den varierar. Skillnader antas bero på om länen vägt in andras rådighet än den som ligger i länsstyrelsens uppdrag.

NÅGRA KOMMENTARER OM RÅDIGHETEN: Värmland skriver att måluppfyllelsen i hög grad är beroende av beslut

på nationell och internationell nivå. Östergötland påtalar att detta gäller både juridiska och ekonomiska frågor.

Dalarna ser att den regionala rådigheten kan vara stor hos alla de aktörer som kan verka för en långsiktigt hållbar markanvändning. En genomgripande övergång till hållbar markanvändning är dock till stor del beroende av nationell lagstiftning och styrmedel som hittills inte är tillräckliga för att hindra utarmning av biologisk mångfald, i det perspektivet är rådigheten liten.

Gävleborg påtalar att begränsningar är pengar för markinköp, vilket är en nationell fråga. Markinköp har genom de senaste ändringarna i ersättningsnivåer också blivit betydligt dyrare. Besparningar på länsstyrelsen hämmar arbetet. Betydligt mer personella resurser behövs.

Kronoberg skriver att rådigheten här är relativt stor jämfört med andra myndighetsutövningar. För myndigheter som väljer att jobba aktivt och offensivt finns det möjlighet att nå långt.

Västerbotten bedömer att regional rådighet finns för att överbrygga hälften av gapet.

2.4 KULTURMILJÖARBETE

17 av länen har bedömt och kommenterar miljöarbetet inom ramen för detta uppdrag/arbete.

STRATEGISK PLANERING: Flertalet län anger att strategisk planering sker i någon omfattning och anför i sammanhanget främst olika former av kunskapsunderlag eller åtgärder för att tillgängliggöra befintlig kunskap. Ett par län framhåller sitt arbete med att ta fram en regional kulturmiljöstrategi. Några län nämner strategier och målsättningar kopplade till byggnadsminnen, kulturmiljöer vid vatten eller riksintresseområden. Svaren fokuserar främst på kunskapsunderlag; i formerna övergripande kulturmiljöprogram eller underlag kopplade till avgränsade områden som vattenmiljöer, fornlämningar i skog, industrilämningar m fl. Endast ett län menar att strategisk planering avseende kulturmiljöområdet inte sker.

Norrboten anger som enda län att man driver en regional kulturmiljöövervakning. Örebro län framhåller att det är en stor brist att kulturmiljöövervakning saknas eftersom det är en viktig förutsättning för att kunna ta fram åtgärdsstrategier. Halland framhåller sitt arbete med kunskapsunderlag men menar samtidigt att ett helhetsgrepp och bedömning avseende vilka åtgärder

som behövs för att målen ska uppnås samt formulerade strategier saknas.

ÅTGÄRDSARBETET: Samtliga svarande län anger att man genomför åtgärder som leder till miljömålen. Den åtgärd som anges i störst utsträckning är kunskapsuppbyggnad. Det handlar i många fall om att revidera och förbättra befintliga underlag eller komplettera med nya. Den kunskapsuppbyggnad som nämns är i många fall inriktad på det skogliga kulturarvet, kulturvärden knutna till vatten/hav eller kulturmiljövårdens riksintresseområden. Flera underlag tas fram utifrån behoven inom fysisk planering. Bidrag till värdefulla kulturmiljöer och den nyvunna möjligheten att ekonomiskt stödja kunskapsuppbyggnad framhålls i sammanhanget. Flera län framhåller sitt arbete med att informera, utbilda samt tillgängliggöra information digitalt och framhåller att allt kulturmiljöarbete i någon mening bidrar till målen. Några län framhåller att skogsstyrelsen uppmärksammar kulturmiljöer vid fältbesök och det kulturmiljöarbete som sker via landsbygdsprogrammet. Kalmar län framhåller ett flertal åtgärder men menar samtidigt att dessa är blygsamma i förhållande till målen.

SAMVERKAN: Flertalet län anger att samverkan sker utan att gå närmare in på formerna för densamma. Svaren varierar och några län framhåller goda relationer med kommunerna och olika former av samverkansformer som är kopplad till fysisk planering. Av svaren framgår också att samverkan inom kulturmiljöområdet sker mellan länsstyrelse och läns museiorganisation samt mellan länsstyrelse och Skogsstyrelsen. Ett par län framhåller samverkan inom området kultur och turism samt inom området skogliga frågor. Samverkan som kretsar kring särskilda aspekter av kulturmiljön nämns, däribland kustbebyggelse, fåbodrar och ekonomibygnader. Flera län nämner olika konstellationer av samverkan där andra länsstyrelser och nationella myndigheter ingår; däribland nämns Riksantikvarieämbetet, Lantmäteriet och Jordbruksverket. Tre län anger att former för samverkan ej finns alternativt förekommer i mycket liten utsträckning.

Flera län pekar på olika former av intern samverkan inom länsstyrelserna. Kalmar län framhåller att kulturmiljöverksamheten är integrerad i länsstyrelsens övriga sakområden för att stärka de tvärsektoriella perspektiven.

HAR MILJÖMÅLSUPPDRAGET OCH MILJÖMÅLEN BIDRAGIT: Flertalet län som har svarat på frågan anger att länsstyrelsernas och Skogsstyrelsens miljömålsuppdrag på något sätt har bidragit till strategisk planering, åtgärder och/eller samverkan. Svaren är inte uttömmande och allmänna tendenser är svåra att utläsa. Miljömålsuppdraget inom kulturmiljöområdet har i någon mån påverkat arbetet i länen men i olika omfattning. Det är dock anmärkningsvärt att flera län menar att miljömålsuppdraget inte bidragit till planering, åtgärder eller samverkan medan andra län beskriver miljömålsuppdraget som avgörande.

Örebro län menar att miljömålsuppdraget inte bidragit eller bidragit i mindre utsträckning till planering, åtgärder eller samverkan och framhåller att det mesta nog hade skett ändå. Jönköpings län framhåller å andra sidan att kulturmiljövården deltar som aktiv part i framtagande och genomförande av länets åtgärdsprogram för miljömålen vilket lett till ett antal åtgärder och projekt. Därutöver har miljömålsuppdraget bidragit till flera projekt. Hallands län framhåller att länsstyrelsens uppdrag i stor utsträckning bedöms som avgörande för att ett arbete ska bedrivas och prioriteras inom alla nämnda områden.

STYRKOR: Den styrka/framgångsfaktor som framhålls tydligast och av flest län är kulturmiljöbidraget (förordning för bidrag till förvaltning av värdefulla kulturmiljöer) samt den förändring i regelverket som gjort det möjligt att stödja framtagande av kunskapsunderlag. I övrigt framhålls bl a arbete med kulturmiljövårdsprogram och tematiska satsningar och samverkan inom specifika områden. God tvärsektoriell samverkan inom länsstyrelserna beskrivs av flera län som en viktig framgångsfaktor. Lagstiftningen framhålls som en förutsättning för arbetet.

SVAGHETER: Miljömålsarbetet inom kulturmiljöområdet upplevs generellt inte som prioriterat och det är främst resursproblem som lyfts fram. Framförallt nämns avsaknad av åtgärdssatsningar. Uppföljningen anses begränsad och avsaknaden av en kulturmiljöövervakning framhålls av flera län som ett problem. Brist på personella resurser samt därmed begränsade möjligheter att planera arbetet framhålls likaså. Ett par län framhåller de konflikter som finns inom miljömålssystemet som en svaghet och menar att det är ett problem att dessa

inte hanteras. Bristande samverkan framhålls som en svaghet.

FÖRBÄTTRINGSFÖRSLAG: Framförallt två områden anförs som viktiga för att stärka kulturmiljöarbetet. Det ena området är riktade resurser för åtgärdssatsningar inom kulturmiljö/miljömålsområdet överlag, vilka idag saknas/är otillräckliga. Det andra är att följa upp tillstånden för kulturmiljön genom en kulturmiljöövervakning. Ytterligare viktiga områden framhålls som bättre samordning och stöd från nationella myndigheter samt förbättrad samverkan. Gotlands län menar att det behövs en ordentlig överblick av vad som finns, vad som gjorts och vad som behöver göras. Detta för att så effektivt som möjligt utnyttja de resurser som finns.

GAPET OCH RÅDIGHETEN: 16 län har kommenterat gapet och rådigheten i det regionala uppdraget rörande kulturmiljö. Bland svaren inbegriper länen i allmänhet kommunernas och andra regionala aktörers rådighet inom området.

OM GAPET: Samtliga län anger att det råder påtagligt eller stort gap till miljömålen som berör kulturmiljövården.

NÅGRA KOMMENTARER OM GAPET: Östergötland skriver att gapet är stort i målen för skärgårdens kulturarv, skydd av kulturmiljövården i skogen och odlingslandskapet samt skydd av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse.

Dalarna skriver att resurserna inom kulturmiljöområdet är små och få, vilket inneburit att gapet mellan uppdraget och resultatet är stort.

Något som påtalas av flera är att bristen på adekvat och uppdaterat kunskapsunderlag gör det svårt för flera av miljömålen. Blekinge påtalar dessutom att det saknas antikvarisk kompetens.

OM RÅDIGHETEN: Länens svar här varierar, vilket antas på dels att det varierar mellan olika mål och mellan olika aktörer som finns regionalt och lokalt.

NÅGRA KOMMENTARER OM RÅDIGHETEN: Västra Götaland skriver att detta är svårt att svara generellt på eftersom kulturmiljön är allas ansvar och därmed berörs många aktörer.

Västernorrland skriver att länsstyrelsen kan verka för att vissa mål ska uppnås, främst vård av fornlämningar, byggnadsminnen och hjälp till kommunerna med kunskapsunderlag. När det gäller att anlita antikvarisk

kompetens och att q-märka byggnader och ge dem rivningsförbud är det kommunernas ansvar. Länsstyrelsen kan informera fastighetsägare och stödja med bidrag, men störst ansvaret ligger dem. Det finns bra museer som arbetar med frågorna och deras insatser för att uppnå dessa mål är också viktiga. Det finns alltså en viss regional rådighet, men samtidigt krävs kanske fler nationella beslut och mer resurser.

Örebro menar att området generellt har låg prioritet i kommunerna.

Kalmar skriver att till skillnad från andra sakområden har kulturmiljövården fått få riktade resurser för praktiska åtgärder.

2.5 ENERGI- OCH KLIMATARBETE

19 av länen har bedömt och kommenterar miljöarbetet inom ramen för detta uppdrag/arbete.

STRATEGISK PLANERING: Nästan samtliga län anger att strategisk planering i syfte att nå miljömålen sker i stor utsträckning eller påtagligt. Ett fåtal anger att det sker i viss utsträckning.

Länsstyrelsernas uppdrag sedan 2008 att utveckla regionala klimat- och energistrategier ses som bidragande orsak till att strategisk planering nu sker. Klimatanpassningsuppdraget har också bidragit. Av svaren framgår att olika län kommit olika långt i arbetet med dessa strategier.

Innan klimat- och energistrategiuppdraget kom fanns energifrågorna i flera läns miljömålsdokument. Dalarna lade i kraft av miljömålsuppdraget fast ett energiprogram redan 2006. Samordningen mellan miljömål och klimat- och energistrategierna anses nu fungera bra generellt.

Annan strategisk planering av betydelse och kopplingarna till klimat- och energistrategierna tas också upp, såsom länstransportplaner, regionala utvecklingsprogram och kommunala energiplaner. Hur bra samordningen mellan dessa olika strategier och nivåer är tycks variera. I några län har regionerna tagit fram energistrategier. Samordningen mellan länsstyrelse och regioner förefaller fungera relativt väl.

ÅTGÄRDSARBETET: Nästan samtliga län anger att åtgärder och aktiviteter som leder mot miljömålen, inom länsstyrelsens energi- och klimatarbete, sker i påtaglig

eller stor utsträckning. Ett fåtal är mer återhållsamma. Länsstyrelserna verkar generellt ha en stark miljöprofil på arbetet, även fast tillväxtperspektivet också är påtagligt.

Dalarna vittnar om att energi- och klimatuppdraget i sig lett till och stimulerat nya åtgärder och aktiviteter, inte minst samverkan och kunskapsspridning, men även konkreta åtgärder som bidrar till energiomställningen direkt. Blekinge menar att de flesta av de åtgärder som verkligen genomförs sker tack vare andra styrmedel än energiuppdraget. Flertalet län ordar olika aktiviteter för kommuner, näringsliv m.fl. som bidrar till att informera, inspirera och skapa mötesplatser där energi och klimat kan diskuteras. Samverkan och andra insatser gentemot kommunerna är generellt en viktig del i länsstyrelsernas energi- och klimatarbete, bl.a. stöd till framtagande av kommunala energistrategier. Länsstyrelsen Stockholm arbetar med kompetensutveckling inom jordbruket och livsmedelskedjan.

Flera län arbetar med att utveckla energitillsynen. I Gävleborg pågår ett projekt med målet att öka energi effektivitet i medverkande industrier med fem procent på två år.

I flera län pågår olika energieffektiviseringsprojekt, riktade till företag och andra. Dessa är ofta finansierade av regionalekonomiska medel. I flera län verkar länsstyrelser för att stödja, initiera och även driva sådana projekt. Exempelvis Halland deltar i ett projekt som ska få företag att använda energikartläggningscheckar och Södermanland har projekt om energieffektivisering i byggnader i samarbete med kommuner. En del län är delaktiga i internationella projekt, Gävleborg i EU-projektet BalticClimate.

Några län nämner att de inom energiuppdraget även driver arbete för effektivare transporter och integrering av klimataspekter i fysisk planering, bl.a. Västmanland görs båda dessa saker.

Några län nämner insatser för förnybar energi. Exempelvis Skåne arbetar med biogas inom ramen för sitt pilotlänsuppdrag och Örebro har tagit fram vägledning för vindkraft.

Kalmar beskriver sitt klimatanpassningsarbete, som utöver kartläggning av klimatförändringar, fokuserats på att initiera kommunernas arbete och inspirera till och använda ett tvärsektorielt angreppssätt.

Huvuddelen av de exempel på åtgärdsarbete som ges

i svaren avser sådant som länsstyrelserna genomför eller initierar. Några län tar upp att även deras regionförbund driver ett aktivt åtgärdsarbete, bl.a. i Östergötland där regionförbundet stöttat framtagande av kommunala energiplaner. Flera länsstyrelser samverkar med och ger uppdrag till de regionala energikontoren i åtgärdsarbetet. Även Skogsstyrelsen medverkar i energi- och klimatarbetet, bl.a. har två rikstäckande rådgivningsprojekt startat.

SAMVERKAN: De allra flesta länen anger att det finns former för samverkan i länet inom energi- och klimatområdet där berörda aktörer kontinuerligt samlas och som bidrar till miljömålen. Några län vittnar dock om att man ännu inte utvecklat sådan samverkan i tillräckligt stor utsträckning.

Flera län har format nätverk med olika grupper och samverkan bedrivs inom ramen för dessa. Länsstyrelsens roll varierar. I en del län håller länsstyrelsen i nätverket, i andra är det regionförbundet eller är ansvaret delat. I flertalet fall finns i dessa nätverk eller separat någon grupp där länets högsta företrädare deltar, vilket visar den höga prioritet som dessa frågor har fått.

I Dalarna benämns nätverket "EnergiIntelligent Dalarna" och det är länsstyrelsen som är motorn. I styrgruppen ingår dock Region Dalarna och sektorsföreträdare. Nybildade "Klimatråd Västerbotten" samlar viktiga aktörer i länet och har landshövdingen som ordförande. Länsstyrelsen Gävleborg ingår i det regionala samordningsorganet "GEK" (Gävleborgs energi- och klimatsamordning), där även Region Gävleborg m.fl. är med. I Halland finns ett motsvarande "MEK-råd" (Miljö, Energi, Klimat). I Stockholm sker samverkan mellan Länsstyrelsen, Landstingets avdelning för miljö-, tillväxt- och regionplanering och Kommunförbundet om klimat- och energistrategin och den regionala utvecklingsplanens klimat- och energidelar. I Örebro finns ett regionalt miljö- och naturvårdsråd där energi-frågor tas upp och i Blekinge är "Klimatsamverkan Blekinge" på väg att bildas mellan länsstyrelse, region, kommuner, näringsliv m.fl. Länsstyrelsen Kalmar har ett nära samarbete med Regionförbundet Kalmar genom programmet "No Oil - En fossilbränslefri region". I Kronoberg sker samverkan inom Klimatkommission Kronoberg, med regionförbundet som huvudman. I Skåne är också regionen aktiva i klimatarbetet.

Högskolor deltar i varierande grad i samverkan. Flera län nämner att regionala energikontor har en viktig roll i samverkan. I flera län finns sektorsnätverk och andra nätverk där energi och klimat tas upp, t.ex. Biogas Mitt i Gävleborg. Länsstyrelsens medverkan i och bidrag till dessa varierar. Några nämner Energimyndighetens program "Uthållig kommun" som viktigt för samverkan. I Kalmar ingår både länsstyrelse, regionförbund och alla kommuner. Västernorrland nämner samverkan med andra län i energiarbetet, t.ex. Energisamverkan Norr (Jämtland, Västerbotten och Norrbotten). Flera länsstyrelser tar upp hur de samverkar internt inom länsstyrelsen.

HAR MILJÖMÅLSUPPDRAGET OCH MILJÖMÅLEN BIDRAGIT: Flertalet län anger att miljömålsuppdraget och miljömålen i stor utsträckning eller påtagligt bidragit till länsstyrelsens energi- och klimatarbete, särskilt strategisk planering och samverkan. En handfull län menar att miljömålen bidragit mindre. Flera län ser energi- och klimatuppdraget som ett sätt att stärka miljömålsarbetet inom detta område. I flertalet län är miljömålsuppdraget och klimat- och energiuppdraget nära integrerade, såväl den strategiska planeringen som samordningen. Dalarna ser samspelet mellan energi-, klimatanpassnings- och miljömålsuppdraget som viktigt då beröringspunkterna är många. I en del län är uppdragen mer skilda och kontakterna svagare. I de fallen kan antas att energiuppdragets miljöprofil också är svagare.

STYRKOR: Flera län ser att länsstyrelsernas energiuppdrag stärkt strategiska aspekter i arbetet, vilket bl.a. underlättar prioritering av viktiga insatser. Flera lyfter fram nätverk och samverkan som initierats som en styrka. Andra styrkor som nämns är engagemanget i samhället för dessa frågor och att länsstyrelserna fått nu mer resurser för arbetet. De tre pilotlänen för grön utveckling (Norrbotten, Dalarna och Skåne) samt Kalmar, pilotlän i "Uthållig kommun", ser dessa uppdrag som en framgångsfaktor. Flera län pekar på att det är styrmedel som skatter, stöd och lagar som har en avgörande betydelse för det praktiska utfallet, t.ex. koldioxidskatten.

SVAGHETER: Några län tycker det saknas styrmedel och att befintliga är för svaga, bl.a. på biogasområdet. Värmland framför att transportsektorn är den där gapet

mellan mål och utfall är som störst, där trenden är mest negativ och där insatserna är svagast. Västmanland ser svagheter i samhällsplaneringen. Kronoberg framför att energieffektiviseringen ännu är på en för låg nivå. Flera län pekar på bristande kunskap av olika slag. Blekinge ser brist på samordning och samverkan. Gotland menar att länets storlek gör att storskaliga satsningar försvåras. Kalmar menar att kommunerna inte tillräckligt får del av särskilda satsningar. Västerbotten pekar på att länsstyrelsen saknar rådighet. Norrbotten finner att kopplingen till miljömålsarbetet hittills varit för svag.

FÖRBÄTTRINGSFÖRSLAG: Dalarna efterfrågar mer kunskapsunderlag, ser behov av sektorsuppdelade kvantifierade miljömål samt efterfrågar planering och åtgärder för att säkerställa ett adekvat elnät för vindkraftens behov.

Gotland efterfrågar satsningar på den småskaliga näringslivsstrukturen.

Halland ser behov av kunskap om avvägningar mot miljövärden vid bioenergiuttag från skog.

Kalmar efterfrågar ökad nationell samordning av klimatanpassningsuppdraget.

Skåne ser behov av mer arbete med energi- och klimatfrågor i den fysiska planeringen.

Värmland efterfrågar fler och tydligare ekonomiska styrmedel inom transportsektorn. Dessa bör inriktas mot att minska fossila bränslen och mot arbetspendling. Vidare önskar de bättre miljökonsekvensbeskrivningar i planer och program och mer mellankommunal eller regional planering.

Västerbotten önskar en nationell klimat- och energi-strategi som ett stöd för arbetet.

Västmanland önskar fortsatt uppdrag att vara motor i klimatarbetet och pekar på resursbehov för detta.

Örebro vill ha fler styrmedel för infrastrukturen och dessutom stärkt samverkan mellan län och med nationella myndigheter, gärna med gemensamma informationsmaterial.

GAPET OCH RÅDIGHETEN: 17 län har kommenterat gapet och rådigheten i de regionala energi- och klimatuppdraget och flertalet har då också inbegripit kommunernas klimat- och energiarbete.

OM GAPET: Nästan alla län anger att det råder påtagligt eller stort gap till miljömålen som berör det regionala och klimat- och energiarbetet, framför allt Begränsad klimatpåverkan.

NÅGRA KOMMENTARER OM GAPET: Halland skriver att stort gap råder för stora delar inom klimat- och energiområdet, särskilt vad gäller transporterens påverkan på miljön.

Kalmar skriver att ambitiösare beslut på alla nivåer behövs för att vända utvecklingen och stoppa klimatförändringarna.

Värmland skriver att de har en god bild av läget inom länet genom arbetet med deras fördjupad klimat- och energistrategi.

Västmanland noterar att bäst går det för utsläpp i bostadssektorn där oljan nästan är borta.

OM RÅDIGHETEN: De allra flesta län som svarat anger att den regionala rådigheten är relativt liten. De som kommenterat den kommunala anger att den inom del områden är större.

NÅGRA KOMMENTARER OM RÅDIGHETEN: Värmland skriver att de starkaste styrmedlen är ekonomiska (t.ex. energiskatter, koldioxidskatter, certifikathandel) och således utom länets mandat. Viss rådighet finns vad gäller fysisk planering för effektivare transportsystem, samt genom styrmedel som nätverksarbete och opinionsbildning.

Dalarna skriver att i deras energi- och klimatstrategi beskrivs insatser på regional nivå som kan förstärka nationella och internationella insatser. Den kommunala rådigheten över egen verksamhet är ganska stor men kunskapen om vilka åtgärder som kan ge stor effekt till liten kostnad är sämre. Även när det gäller samhällsplanering har kommunerna stor rådighet men här uppstår konflikter med andra samhällsmål.

Halland skriver att viss regional rådighet finns genom hur regionen och kommunerna planerar för energiförsörjning och infrastruktur.

Västmanland skriver att den regionala rådigheten är ganska stor om det finns konsensus hos lokala och regionala politiker att arbeta för att nå klimatmålen. Den nationella nivån sätter spelreglerna, men utförandet av arbetet som innebär att klimatmålen nås måste göras av regionala och lokala aktörer.

2.6 VATTENVÅRD

18 av länen har bedömt och kommenterat miljöarbetet inom ramen för vattenvårdsarbetet.

STRATEGISK PLANERING: 14 av länen har bedömt att strategisk planering sker och har påtaglig eller stor betydelse för vattenvårdsarbetet. De andra har svarat att det sker i viss utsträckning eller för vissa områden/miljömål. Flera län hänvisar också till att vattenförvaltningsarbetet i sig innebär strategisk planering.

Andra exempel från flera av länen på strategisk planering inom vattenvård är via tillsyns- och tillsynsvägledningsplaner, kalkning, fiskevårdsplaner, våtmarksstrategier, åtgärdsprogram för miljömål och för vattenförvaltning, genomförande strategi för Landsbygdsprogrammet, Greppa näringen och vattenförsörjningsplaner. Förutom dessa finns också flera strategier inom olika regionala projekt som länen ser som lyckosamma. Nästa alla län tar upp att strategierna är nödvändiga för ett framgångsrikt arbete.

Ett län tar upp att de saknar strategier för att nå framtagna regionala mål.

Flera län påpekar att kunskapsunderlag är en förutsättning för att kunna arbeta strategiskt. Ett län pekar på bristen av kunskapsunderlag för området grundvatten. Några län pekar på att det finns brister inom olika områden utan att specificera vilka.

Brist på medel nämns som hinder för att kunna ta fram strategier och driva igenom dem.

ÅTGÄRDSARBETET: 15 länsstyrelser anser att åtgärder och aktiviteter som leder till miljömålen sker i påtaglig eller i mycket stor utsträckning.

Åtgärder och aktiviteter sker i olika utsträckning för olika miljömål i olika län. Några län arbetar mycket med försurningsfrågor andra med fiske kopplat till näringslivsutveckling. Flera län tar upp att de administrerar LOVA projekt och ger stöd till åtgärder som restaurering av vattendrag eller anläggning av våtmarker. Vattenvårdsarbetet inom länsstyrelserna innebär även stöd till kommuner och vattenråd samt rådgivning genom Greppa näringen. Aktiviteter som flera av länsstyrelserna tar upp att de arbetar med är framtagande av kunskapsunderlag och spridande av dessa. Förutom det tar flera länsstyrelser också upp prövning och tillsyn av skilda verksamheter som båtvättar, vattenskyddsområden, dagvattenhantering, förorenade områden med mera samt reservatsbildning. Dessutom pågår olika regionala projekt som länen medverkar i via t ex BSPA eller havsmiljöanslaget.

SAMVERKAN: 15 länsstyrelser anser att det finns former för samverkan som bidrar till att nå miljömålen i påtaglig eller i mycket stor utsträckning. Övriga svarar ja eller i viss utsträckning.

Länsstyrelserna samverkar i många olika grupper med nationella myndigheter, andra länsstyrelser, regionförbund, kommuner, organisationer, företag och allmänhet. Flera länsstyrelser nämner särskilt samverkan med LRF, Hushållningssällskapet eller universitet/högskolor. Många länsstyrelser tar upp att de är drivande i att utveckla samverkan i olika former. Vattenråden är en viktig arena för att diskutera vattenfrågor regionalt och lokalt. Några län nämner också Vattenvårdsförbunden som en samverkanspart kring vattenfrågor. Förutom dessa finns Miljösamverkan och flera olika nätverk. Det finns också rådgivande grupper för fiske och vattenbruk.

Flera län tar upp den skjuts samverkan inom vattenvård har fått genom arbetet med vattenförvaltning.

HAR MILJÖMÅLSUPPDRAGET OCH MILJÖMÅLEN BIDRAGIT: 12 av länen anser att miljömålsuppdraget och miljömålen i viss utsträckning bidragit till strategisk planering, åtgärder och samverkan. Fyra av länen anser att miljömålsuppdraget har bidragit i stor utsträckning eller påtagligt.

Flera län tar upp att miljömålsuppdraget framförallt har bidragit till ökad och utvecklad samverkan vilket i sin tur kan leda till strategier och åtgärder/aktiviteter. De mest positiva tar upp att miljömålen idag utgör grunden för länsstyrelsens arbete med t ex fiskefrågor och därmed grund för många åtgärder som genomförs. Ett län tar också upp att vattenförvaltningsarbetet kan ses som ett verktyg för att genomföra de vattenrelaterade miljömålen. Därigenom bidrar de till strategisk planering, åtgärder och samverkan. Ett annat län tar upp att vattenvårdsarbete har bedrivits under lång tid och att det snarare är införandet av Ramdirektivet för vatten som drivit på arbetet även om miljömålssystemet faller naturligt in i vattenvårdsarbetet.

STYRKOR: De flesta län tar upp att länen koordinerar ansvaret för vattenförvaltningsarbetet vilket har utvecklat vattenvårdsarbetet strategiskt och resulterat i att vattenfrågorna har fått ett uppsving i länen. Det är viktigt med ett gott samverkansklimat mellan olika aktörer vilket lärens samordning underlättar. Flera län nämner att bland styrmedel är Havsmiljöanslaget en

förutsättning för det åtgärdsarbete som pågår i länen. Andra förutsättningar för att åtgärder ska genomföras är att resurser för åtgärder finns att söka genom kalkningsmedel, Landsbygdsprogrammet, Greppa Näringen, LOVA, fiskevård samt olika EU-projekt. Ett län tar upp att Naturvårdsverkets juristjour är en tillgång för länsstyrelserna.

Exempel på framgångsrika projekt är t ex länsstyrelsernas planeringsmedel för våtmarker, stöd till våtmarksanläggning och restaurering av vattendrag. Andra exempel är Samverkansplaner för värdefulla kust- och havsområden och de lokala projekten *Små avlopp ingen skitsak* och *Klart vatten* som arbetar med enskilda avlopp.

För det framtida arbetet är det viktigt med ett fortsatt stöd för vattenförvaltningsarbete, regional miljöövervakning samt åtgärdsprogram för hotade arter.

SVAGHETER: Flera län har tagit upp den bristfälliga samordningen mellan centrala myndigheter. Några hoppas att det skall bli bättre när HaV kommit längre i sitt arbete. I en kärvare ekonomi är det risk att man inte prioriterar samverkan och gemensamma strategier. Ett län tar upp att det finns områden där samordningen ännu inte kommit igång och där man inte tar helhetsgrepp för vattenarbetet. Exempel på svagheter som olika län har tagit upp är att det finns små regionala möjligheter att reglera fiske och vårda kustfiskebestånd. I något län är det brist på projektörer av våtmark med tillräcklig kompetens. Att den årliga ersättningen för anlagda våtmarker idag är så låg ses också som ett hinder. Flera län tar upp brister i lagstiftningen men går inte in på detaljer. Några län har tagit upp att den tillsyn som idag genomförs för vattenverksamheter är otillfredsställande. Det saknas tydlig utsläppsminskning från diffusa källor. Några län pekar på resursbrist då t ex övervakning i marina områden ofta är mycket kostsam.

FÖRBÄTTRINGSFÖRSLAG: Förbättringsförslagen hänger delvis samman med de svagheter som identifierats. Önskebilderna som förs fram är ett väl samordnat och strategiskt planerat vattenvårdsarbete som är gemensamt för Sveriges centrala myndigheter, regionala myndigheter samt kommuner. Det handlar om kort och långsiktiga planeringsunderlag samt myndighetsutövning. Kopplat till det riktade anslag för samverkan och samordning av åtgärdsarbete, kunskapsuppbyggnad och

rådgivning. Något län pekar också på att det är viktigt att lyfta fram miljömålsarbetet i regleringsbrevet.

Bland de exempel som förs fram av länen finns; Behov av särskilda potter för att kunna söka medel för prioriterade projekt samt behov av långsiktig planering. Behov av mer medel för att skydda limniska och marina miljöer. Ett stärkt regionalt inflytande för att reglera fiske och vårda kustbestånd av fisk. Omprövning av vattendomar bör bli mer allmän och förenklad. Den bör genomföras vattensystemvis med start i värdefulla vatten. Behov av översyn av hur miljöbalken kan och bör användas när det gäller vattenkraft. Det finns behov av styr signaler för att prioritera en mer hållbar markanvändning och vattenhushållning. Även behov av lagändring för att ge möjlighet att skydda viktiga grundvatten förekommer som riksintressen. Fler som arbetar med vattenförsörjningsplaner.

GAPET OCH RÅDIGHETEN: 14 län har kommenterat gapet och rådigheten i de regionala uppdragen rörande vatten och vattendirektivet.

OM GAPET: Nästan alla län anger att det råder påtagligt eller stort gap till miljömålen som berör det regionala vattenarbetet, dvs. alla vattenrelaterade miljömål.

NÅGRA KOMMENTARER OM GAPET: Skåne bedömer att gapet är påtagligt eller stort vad gäller såväl fiskevård, vattenvård, grundvatten och vattenförvaltning. De stora hoten mot fiskbestånden är miljöbelastningen på haven och att fångstuttagen är för stora på vissa bestånd. Beträffande vattenvården råder resursbrist sett till behoven trots LOVA m.m. Att princip föraren betalar inte tillämpas inom jordbruket är ett huvudproblem. För grundvattnet kan man skapa förutsättningarna för att nå målen med ytterligare åtgärder. Inom vattenförvaltningen krävs omfattande åtgärder för att minska belastningen av näringsämnen, miljögifter, återställning av åar och bäckar, skyddsåtgärder m.m. som inte kan finansieras via dagens system.

Gotland skriver att gapet inom övergödningen bedöms som stort vilket inte ses så mycket som en direkt resurs- eller intressefråga utan snarare som en fråga om systemtröghet. För att minska gapet behövs informationssatsningar.

Västra Götaland skriver att gapet beror på att viss miljöpåverkan ökar och på att åtgärder inte prioriteras i tillräckligt hög grad.

OM RÅDIGHETEN: Svaren varierar här och skillnader kan antas bero på att rådigheten varierar mellan olika mål

NÅGRA KOMMENTARER OM RÅDIGHETEN: Skåne skriver att den regionala rådigheten är liten när det gäller fiskevård i havet, vattenvård och vattenförvaltning, medan den är stor när det gäller fiskevård i sjöar och när det gäller grundvatten. Fisket i haven går att reglera, men styrs av EU vilket innebär att rådigheten är begränsad för regionala myndigheter och enskilda fiskare. För grundvatten ansvarar huvudmän för vattenskyddsområden och lokala och regionala myndigheter beslutar. För vattenvård och vattenförvaltningen är det otillräckliga resurser som avgör länets bedömning.

Dalarna bedömer att den regionala rådigheten i teorin är relativt stor. Dock saknas resurser och personal på länsstyrelsen och kommunerna i den utsträckning som krävs för att använda de verktyg som finns till hands i form av tillsynsinsatser och omprövningar.

Kalmar skriver att den regionala rådigheten generellt är stor, t.ex. i arbetet med långsiktigt skydd och frågor som berör kulturmiljö. För vissa mål är dock rådigheten mindre, t.ex. med avseende på åtgärder kopplat till jordbruket.

Värmland skriver att måluppfyllelsen i hög grad är beroende av insatser som regionala och lokala aktörer själva råder över. Befintliga nationella styrmedel räcker i huvudsak. Lagstiftning krävs dock för att öka takten i omprövningsarbetet (vattenkraft). Liten rådighet råder även över luftbelastningen på försurningen och spridning av miljögifter.

2.7 LANDSBYGDSUTVECKLING

19 av länen har bedömt och kommenterat miljöarbetet inom detta område.

STRATEGISK PLANERING: Ungefär en tredjedel vardera av länen anger att strategisk planering i syfte att nå miljömålen inom detta område sker i mycket stor utsträckning, påtagligt och i viss utsträckning. Inget län anger att det sker i mycket liten utsträckning. De olika bedömningarna tycks inte bero på geografiska betingelser.

Landsbygdsprogrammets regionala genomförandestrategi är det strategiska dokument som hänvisas till. Miljömålen är en viktig grund för prioriteringarna och i vissa län betonas detta än mer än i andra.

ÅTGÄRDSARBETET: Sju län anger att åtgärder och aktiviteter som leder mot miljömålen sker i mycket stor utsträckning inom området landsbygdsutveckling och fem att det sker påtagligt. Resterande fyra som sagt något om detta är mer återhållsamma.

Västra Götaland kommenterar att i princip alla aktiviteter inom Landsbygdsprogrammet leder mot miljömålsuppfyllnad i någon form. Det sker genom kompetensutveckling och genom miljöinvesteringar och miljöersättningar. Olika län ger olika exempel på åtgärder som sker i deras län. Dalarna nämner ett antal länsstyrelsedrivna projekt inom landsbygdsprogrammet: Tunaladan, Produktion på naturbetesmarker, Ängsprojektet, Ekologisk produktion, Ett rikt odlingslandskap, Anläggning av våtmarker i odlingslandskapet, Djurens välfärd, Vattenkvalitet - Greppa näringen och Matlandet Dalarna. Även exempel på Skogsstyrelsens medverkan ges, bl.a. i Norrbotten renbruksplaner utvecklas tillsammans med samebyarna.

SAMVERKAN: Hälften av länen, åtta stycken, anger att det i länet finns en samverkan inom detta område där berörda aktörer kontinuerligt träffas och som påtagligt bidrar till miljömålen. Tre anger att det finns en samverkans som i mycket stor utsträckning bidrar till miljömålen och sex län att det finns en samverkan som bidrar i viss utsträckning.

Den samverkan som länen avser är genomgående de partnerskap som alla län har i anslutning till sina landsbygdsprogram. Hur länen bedriver arbetet i dessa kan möjligen påverka synen på hur de bidrar i miljömålsarbetet. Exempelvis i Värmland träffas deras Råd för landsbygdsutveckling fyra gånger per år. Rådet ska kännetecknas av en öppen och fortlöpande dialog med dem som berörs, delaktighet underifrån och genomskinlighet utåt. I rådet deltar bl. a. Naturskyddsföreningen, Hushållningssällskapet, LRF och Skogsstyrelsen. Miljöfrågorna finns ofta på agendan.

HAR MILJÖMÅLSUPPDRAGET OCH MILJÖMÅLEN BIDRAGIT: Ungefär hälften anger att miljömålen och miljömålsuppdraget påtagligt bidragit till arbetet med landsbygdsutveckling, medan ungefär hälften anger att så skett i viss utsträckning. Dalarna som ger det mest positiva omdömet skriver att miljömålen och miljömålsuppdraget väsentligt bidrar till och samspelar med uppdraget kring landsbygdsutveckling i deras län.

Skåne skriver att det är mer indirekt genom landsbygdsprogrammet och andra uppdrag som samverkan sker med miljömålsuppdraget.

STYRKOR: Den återkommande styrka som flera län lyfter fram är landsbygdsprogrammets betydelse. Gävleborg skriver att landsbygdsprogrammet är deras främsta verktyg för att uppnå miljömålet Ett rikt odlingslandskap. Västerbotten tar upp styrkekombinationen att det finns en nationell finansiering och ett nationellt program för arbetet som kan kopplas till en regional strategi, länsstyrelsens arbete med miljömålen samt bra nätverk som länsstyrelsen har byggt upp. Många synergier stimulerar deltagande. Flera län lyfter fram sina goda relationer med jordbrukets och odlingslandskapets aktörer. Västra Götaland nämner kontinuitet och hög kompetens inom Länsstyrelsen som en styrka.

SVAGHETER: Några län pekar på målkonflikter mellan produktions-, exploaterings- och miljömål. Gävleborg skriver att olika lagar och förhållningssätt kan motverka möjligheten att uppnå miljömålen. Västra Götaland pekar på sviktande marknad och lönsamhet i primärproduktionen som det största hindret för potentiellt miljöförbättrande åtgärder.

Flera län pekar även på brister i regelverken för stöden. Skåne skriver att ersättningarna inte är marknadsanpassade och att vissa stödregler är krångliga och att de ofta ändras. Värmland ser en svaghet i att det sällan finns möjlighet att arbeta uppsökande. Dalarna menar att brist på stöd som finns i andra delar av landet har varit ett hinder för ett ännu bättre utfall. Södermanland tar upp att energi och klimat är ett nytt område utan etablerade metoder. Brister i upphandlingskompetens tas också upp.

FÖRBÄTTRINGSFÖRSLAG: Flera län lämnar synpunkter över innehållet i kommande landsbygdsprogram. Värmland menar att det är viktigt att detta också innehåller stora möjligheter till åtgärder liknande de som finns i nuvarande program. En önskvärd förändring vore en höjning av ersättningen för slätter av hackslättmarker. Även Södermanland önskar höjda ersättningar för skötsel inom kultur- och naturvärden samt att miljöinvesteringar bör lyftas fram mer än utvecklingen i företaget. Blekinge efterfrågar att vissa delar av skogs- och fiskenäringen borde ges stöd från landsbygdsprogrammet. Västerbotten ser utveckling

mot klimat och energi som en viktig åtgärd för landsbygdsutvecklingen.

Västra Götaland finner det önskvärt med större fokus på att hantera målkonflikter. Örebro efterfrågar ekonomiska styrmedel som styr i rätt riktning och Skåne lagstiftningsuskärpning. Kronoberg önskar mer uppmärksamhet och opinionsbildning runt både landsbygds- och miljöfrågorna.

GAPET OCH RÅDIGHETEN: 13 län har kommenterat gapet och rådigheten i det regionala uppdraget landsbygdsutveckling.

OM GAPET: Länens svar om gapet till målen som länsstyrelsen har att arbeta mot inom landsbygdsutvecklingen, dvs. framför allt Ett rikt odlingslandskap, varierar. En del län anger att gapet är mindre, andra att det är påtagligt och ytterligare andra att det varierar för olika mål.

NÅGRA KOMMENTARER OM GAPET: Södermanland skriver att gapet är stort för Begränsad klimatpåverkan och Ingen övergödning medan det är något mindre för Ett rikt odlingslandskap och Levande sjöar och vattendrag.

Västra Götaland skriver att åtgärderna inom landsbygdsprogrammet ofta har effekt och flera av delmålen kommer att nås, om än senare än önskat.

OM RÅDIGHETEN: Länens svar varierar här och detta kan, precis som en del län påpekar, bero på att rådigheten varierar mellan olika mål.

NÅGRA KOMMENTARER OM RÅDIGHETEN: Gävleborg, som menar att rådigheten är stor, skriver att länsstyrelsen ansvarar för genomförandestrategin och utför all administration och handläggning av landsbygdsprogrammet, samt genomför rådgivningsverksamhet.

Kalmar, som menar att rådigheten är liten, skriver att jordbrukspolitiken regleras av EU och det krävs förändringar på EU-nivå för att miljömålen skall uppnås.

3 MILJÖARBETET INOM REGIONALA UPPDRAG DÄR ANDRA SAMHÄLLSMÅL RÅDER

3.1 REGIONAL TILLVÄXT, NÄRINGSLIVSUTVECKLING OCH SERVICEFRÅGOR

17 av länen har bedömt och kommenterat detta område.

STRATEGISK PLANERING: Fem län anger att strategisk planering i syfte att nå miljömålen sker påtagligt, medan sex län anger att det sker i viss utsträckning. Ett län, Skåne, anger att det sker i mycket stor utsträckning avseende Länsstyrelsens arbete, medan den samlade bedömningen för länet blir betydligt lägre. Ett par län anger att det sker i mycket liten utsträckning.

Av offentliga regionala organisationer bedriver både regionerna och länsstyrelserna strategiskt arbete här. Av svaren går inte generellt att utläsa skillnader beroende på huvudman. Möjligen är miljömålen mer framträdande i de strategier länsstyrelserna ansvarar för.

Flertalet län hänvisar till regionala tillväxtprogram och regionala utvecklingsprogram, som regionerna ansvarar för. Landsbygds- och serviceprogrammen, som länsstyrelserna ansvarar för, nämns också. Hur mycket miljömål och miljödimensionen kommit med i dessa strategiska dokument varierar. Skåne skriver att länets strategiska dokument inorporerat hållbarhet på ett bra och strukturerat sätt, framför allt miljö och klimat. Svårigheterna uppstår när man ska bedöma vilka avtryck denna strategiska förståelse har på konkreta åtgärder och handläggning av ärenden.

Av länsens kommentarer ges många goda exempel. I Halland har regionen antagit Mål och strategier, där man bl.a. ska bidra till att förverkliga miljömålen. I Dalarnas regionala utvecklingsprogram är miljöfrågan väl framlyft och länets serviceprogram är en av länets mest genomarbetade strategier som föredömligt speglar samtliga dimensioner av hållbar utveckling. I de tre pilotlänen för grön utveckling, Norrbotten, Dalarna och Skåne, är energiomställning och regional tillväxt i fokus. I flera län styrs tilldelningen av regionala tillväxtmedel och företagsstöd så att miljödriven tillväxt gynnas. Även annat strategiskt arbete tas upp i länsens kommentarer. Östergötland nämner samverkan med

Cleantech Östergötland och Västra Götaland en vägledningsrapport för företagen.

ÅTGÄRDSARBETET: Sju län anger att åtgärder inom det regionala tillväxtarbetet påtagligt leder mot miljömålen, medan sex län anger att det sker i viss utsträckning. Skåne anger att avseende länsstyrelsens begränsade insatser sker det i mycket stor utsträckning och för länet i sin helhet påtagligt. Något län anger att det sker i mycket liten utsträckning.

Flera exempel på insatser som sker tas upp i länsens svar. Återkommande är framför allt satsningar inom energiprojekt. I en del län är länsstyrelse och region själva involverade i olika pågående projekt med fokus på tillväxt och miljö/energi. Hänsyn till miljöintegrering i handläggningen av olika stöd tas också upp av flera län.

SAMVERKAN: Flertalet svarande län, nio stycken, anger att det i viss utsträckning finns former för samverkan i länet där berörda aktörer kontinuerligt samlas och som bidrar till miljömålen. Fyra län anger att sådana är påtagliga och två län anger att det finns i mycket liten utsträckning och

Bland länsens svar ges exempel på flera olika typer av nätverk och samverkan, från mer övergripande till mer avgränsade. Miljö- och energifrågorna förefaller i varierande grad vara i fokus i dessa. Skåne skriver t.ex. att det finns ett mycket stort antal samverkansformer i länet med bäring på tillväxt, näringslivsutveckling etc. Hur mycket av dessa som bidrar till miljömålen uppfyllande är dock svårare att värdera, särskilt som Länsstyrelsen inte alltid är med i dessa fora.

Några exempel av intresse som nämns: I Kalmar finns Länspartnerskapet, som är länets gemensamma organisation för förankring, prioritering och genomförande av insatser i de program som finns tillgängliga för länets utveckling. Det används främst för det regionala utvecklings- respektive tillväxtprogrammet och Landsbygdsprogrammet men även för andra frågor. I Västerbotten bedrivs ett stort samarbete med företag, offentliga organisationer, privatpersoner, intresseorganisationer för att tillsammans arbeta för ett hållbart Västerbotten. I denna samverkansprocess tas det fram

förslag på aktiviteter och åtgärder som behöver genomföras för att nå målen. Flera, bl.a. Norrbotten, nämner sina regionala partnerskap för landsbygdsprogrammet.

HAR MILJÖMÅLSUPPDRAGET OCH MILJÖMÅLEN BIDRAGIT: Med några undantag anger länen att miljömålsuppdraget och miljömålen endast i viss eller mycket liten utsträckning bidragit till miljöintegrering av det regionala tillväxtarbetet. Några län är mer positiva avseende hur miljömålen haft betydelse för olika delar av arbetet. Värmland skriver att miljömålsuppdraget ger Länsstyrelsen mandat att lyfta miljöfrågorna. Även Dalarna och Skåne påtalar att miljömålen har stimulerat miljöfokus i länets arbete med regional tillväxt, näringslivsutveckling och servicefrågor.

STYRKOR: Olika exempel lämnas, bl.a. tar Skåne upp sitt systematiska arbete med biogas ett område där regional tillväxt och företagsutveckling på ett konkret sätt kan bidra till uppfyllelse av ett flertal miljömål. De nämner även satsningarna på miljödriven näringslivsutveckling. Östergötland lyfter fram sin samverkan inom Cleantech Östergötland. Gotland nämner sitt arbete med en Vision 2025 där partsammansatta grupper användes på ett framgångsrikt sätt. Kronoberg nämner strategiska samtal i Landshövdingens regi. Västerbotten framhåller kunskap och styrmedel som styrkor.

SVAGHETER: Skåne skriver att då flertalet av miljömålen påverkas av regional tillväxt, borde de tydligare och mer explicit kunna kopplas till tillväxt- och näringslivsarbetet i både kommuner och regioner, såväl strategiskt, organisatoriskt som i det dagliga arbetet. Kronoberg ser en obalans mellan mål och resurser och ett ointresse för miljöfrågor i det regionala tillväxtarbetet. De pekar också på oklara ansvarsfördelningar och motverkande stödsystem och efterfrågar utrymme för regionala anpassningar av stödsystemen. Gotland ser att länets litenhet innebär även risk för brist på influenser utifrån.

FÖRBÄTTRINGSFÖRSLAG: Dalarna efterfrågar fortsatt miljöintegrering i regionala utvecklings- och tillväxtprogram. En fråga av betydelse är samspelet mellan länsstyrelsernas miljömålsuppdrag och de regionala samverkansorganens regionala tillväxtuppdrag. Skåne menar att statliga stöd och insatser inte ska subventionera en verksamhet som inte bidrar till en långsiktig hållbar tillväxt. De efterfrågar tydligare riktlinjer för att tillgodose att den tillväxt som sker är hållbar och med

systematiskt hänsynstagande till relevanta miljömål. Kronoberg efterfrågar stimulans för att underlätta för nya företagare på landsbygden med miljöinriktning. Västerbotten önskar bl.a. att de centrala verken driver på mer.

GAPET OCH RÅDIGHETEN: 10 län har kommenterat gapet och rådigheten i de regionala uppdragen kring regional tillväxt, näringslivsutveckling och servicefrågor, vissa även den kommunala nivån.

OM GAPET: I princip samtliga län anger att det råder påtagligt eller stort gap till de miljömål som regionerna, länsstyrelsen och kommunerna kan bidra till i sitt arbete, vilket är ett flertal.

NÅGRA KOMMENTARER OM GAPET: Halland skriver att gapet är särskilt påtagligt till generationsmålet.

Jönköping menar att sambandet mellan ekonomisk tillväxt och ökad miljöpåverkan ännu inte är brutet, särskilt om man ser till den inhemska tillväxtens miljöpåverkan i ett globalt perspektiv genom import av varor.

OM RÅDIGHETEN: Flertalet län anger att den regionala rådigheten är liten, men en del att den är större.

NÅGRA KOMMENTARER OM RÅDIGHETEN: Kronoberg skriver att det som görs från myndighetshåll är små punktinsatser. Den enskilde näringsidkaren måste känna att det finns en ekonomisk vinning på miljöarbetet.

Västra Götaland skriver att det är regionen som råder över det regionala tillväxtprogrammet och de åtgärder som ingår där.

Skåne ser det som självklart att den regionala tillväxten i mycket hög grad är beroende av vad som sker i omvärlden. De globala konjunkturerna påverkas främst av marknaden och det internationellt verksamma näringslivet, varför de kritiska offentliga beslutsnivåerna för detta område i första hand är en fråga för regioner och kommuner. Beträffande kommunerna finns få andra kommunala verksamheter som i så hög grad lever sitt eget liv, frikopplat från miljö- och hållbarhetskriterier. Det torde gå att göra mer i kommunerna här. Ett steg är att försöka knyta an till EU 2020 och dess ambition om hållbar tillväxt. Kommunerna har nästintill total rådighet för hur man utformar detta arbete jämfört med andra offentliga aktörer och beslutsnivåer. De begränsande faktorerna torde ha mer att göra med det lokala näringslivets önskemål, samt den övergripande makroekonomiska situationen, såväl globalt som nationellt.

3.2 REGIONAL TRANSPORTPLANERING

15 av länen har bedömt och kommenterat detta område.

STRATEGISK PLANERING: Hälften av länen anger att strategisk planering i syfte att nå miljömålen sker i viss utsträckning. Av övriga län anger flertalet att det sker påtagligt. Något län anger att det sker i mycket stor utsträckning och ett par län att det sker i mycket liten utsträckning.

I flertalet län har ansvaret för den regionala transportplaneringen flyttat från länsstyrelsen till regionen. Av svaren kan inte utläsas att skillnader i länen bedömningar beror på var ansvaret för uppdraget finns.

Av länen kommentarer kan utläsas att miljömålen i varierande grad lyfts fram i de regionala transportplanerna. Dalarna skriver att deras regionala plan och den systemanalys som föregick denna väl speglar miljömål och den fyrstegsprincip som ska vara vägledande för planeringen. Dessutom har en strategi för miljöanpassade transporter tagits fram i anslutning till planen. Västra Götaland anger att miljömålen inte har något styrande effekt vid transportplaneringen. Flera län tar upp den regionala planens miljöbedömning och miljökonsekvensbeskrivning.

Annan strategisk planering av betydelse för transporter, utöver regional transportplanering, tas också upp i länen svar. Blekinge nämner ett internationellt projekt som syftar till en miljövänligare hantering av de ökande godsmängderna. Länsstyrelsen Halland har utifrån de regionala miljömålen drivit en process för att ta fram åtgärdsförslag på bl.a. transportområdet. Länen tar även upp sin medverkan i väg- och järnvägsplanering.

ÅTGÄRDSARBETET: Hälften av länen anger att åtgärder som leder mot miljömålen, inom den regionala transportplaneringen, sker i viss utsträckning. Av övriga som svarat återfinns såväl de som anger att det sker i mycket stor utsträckning, som påtagligt och i mycket liten utsträckning.

I länen svar återfinns ett flertal exempel på pågående åtgärdsarbete till följd av den regionala transportplaneringen och andra initiativ. Satsningar på järnvägsinfrastruktur, kollektivtrafik, gång och cykel tas av flera upp som bra exempel på åtgärder. Dalarna skriver att arbete utifrån fyrstegsprincipen nu märks mer än tidigare i de regionala offentliga aktörernas arbete. I deras länsplan

finns också resurser reserverade för steg 1-åtgärder. Andra exempel som nämns är diskussioner på Gotland om att minska antalet bilar som transporteras med båt och i stället erbjuda elbilar på ön och projektet MERKOLL i Örebro, för ökat resande med kollektivtrafiken (fysisk planering, biljettsystem marknadsföring m.m.).

SAMVERKAN: Hälften av länen anger att det i viss utsträckning finns former för samverkan i länet där berörda aktörer kontinuerligt samlas och som bidrar till miljömålen inom den regionala transportplaneringen. Av övriga som sagt något om detta återfinns ett par län som anger att sådan samverkan sker i mycket liten utsträckning och ett par som anger att den är påtaglig.

I samtliga län verkar någon slags samverkan för den regionala transportplaneringen att finnas, där region, länsstyrelse, Trafikverket, kommuner och näringsliv deltar. Hur mycket miljömål kommer upp verkar dock variera och generellt kan en brist utläsas. Värmland skriver t.ex. att flera nätverk finns och Länsstyrelsen deltar i flera av dessa men miljöfrågorna har ingen framträdande plats. Dalarna anger att något forum för samverkan specifikt kring miljöanpassade transporter för närvarande inte finns, men det finns en medvetenhet om detta behov bland berörda parter. Södermanland ser också att det finns mer att göra med att koppla den regionala transportplaneringen till miljömålsarbetet, och särskilt klimat- och energifrågorna.

Länen nämner också i sina svar annan samverkan där miljömål och transporter tas upp, men som inte sker direkt i anslutning till den regionala transportplaneringen. Initiativ som tas sker nu ofta i anslutning till länsstyrelsens energi- och klimatuppdrag. I Jönköping finns under det nyinrättade klimatrådet en fokusgrupp om transporter och planering där Länsstyrelsen är drivande.

HAR MILJÖMÅLSUPPDRAGET OCH MILJÖMÅLEN BIDRAGIT: Länen svar över hur mycket miljömålen och miljömålsuppdraget har bidragit till miljöintegrering m.m. i den regionala transportplaneringen varierar. Flertalet svarar i viss utsträckning, medan några tillmäter miljömålets bidrag större betydelse och några ännu mindre betydelse. Dalarna menar att miljömålsuppdraget påtagligt bidragit till att lyfta in frågan om miljöanpassade transporter och steg 1-åtgärder mer i den regionala transportplaneringen. Något län påpekar att detta är svårt att bedöma.

STYRKOR: Länen ger här olika svar. Blekinge och Örebro pekar på god samverkan och ökande intresse för hållbara transporter. Västmanland nämner bl.a. fyrstegsprincipen som en styrka i arbetet. Västerbotten lyfter fram den regeringssatsning de fick del av genom det s.k. Umeåpaketet.

SVAGHETER: Flertalet svar pekar på bristande miljöintegrering. Västra Götaland menar att miljömålen i praktiken inte är vägledande i transportplaneringen och att det är en brist att lagens krav på alternativ i miljöbedömning av transportplaner inte är uppfyllt. Västmanland ser en svaghet i gängse kalkylmodeller för beräkning av projektens samhällsekonomiska lönsamhet. Örebro ser en fortsättning i ”gamla hjulspår”. Kronoberg tycker att miljöaspekterna kom in för sent i deras process. Gotland ser att länets litenhet innebär en risk för brist på influenser utifrån. Dalarna upplever att det fortfarande inte är tydligt hur de regionala myndigheterna ska arbeta för miljöanpassade transporter, dvs. stimulera och initiera steg 1-åtgärder.

FÖRBÄTTRINGSFÖRSLAG: Blekinge efterfrågar ökade satsningar på miljövänliga transportslag, teknikutveckling och samhällsplanering som främjar minskat behov av transporter. Kronoberg menar att processen med att ta fram transportplanerna behöver förändras så att miljö-aspekterna verkligen får tyngd i arbetet. Miljöaspekterna måste förtydligas i uppdragen. Örebro efterfrågar hållbara infrastruktursatsningar och tydlig uppföljning/vägledning av att fyrstegsprincipen tillämpas samt mer samarbete mellan olika aktörer. Även Västra Götalands efterfrågar liknande förändringar.

Västmanland efterfrågar en översyn av kalkylmodeller där direkta effekter av själva anläggningsarbetena (klimatpåverkan) räknas in samt de kända indirekta klimateffekterna ges en större viktning.

GAPET OCH RÅDIGHETEN: 15 län har kommenterat gapet och rådigheten i det regionala uppdraget transportplanering.

OM GAPET: Nästan alla län anger att det råder påtagligt eller stort gap till målen som transportplaneringen har att ta hänsyn till, dvs. mål för klimat, hälsa och landskap. Några kan inte bedöma detta.

NÅGRA KOMMENTARER OM GAPET: Västmanland skriver att gapet är större för klimat, än för människors hälsa och landskapsskapspåverkan.

Jönköping skriver att planerade infrastruktursatsningar väntas ge sammantaget ökade utsläpp.

Örebro skriver att det behövs satsningar på järnvägen och även styrmedel för ett mer hållbart resande och resurser för planeringen.

Östergötland framför att vissa kommuner arbetar aktivt med transportplanering, men mycket arbete bedöms återstå tills intentionerna får ökat genomslag i den fysiska planeringen.

OM RÅDIGHETEN: Länens svar varierar, vilket kan bero på att rådigheten skiljer sig mellan olika mål, vilket flera län påpekar. Några kan inte bedöma detta.

NÅGRA KOMMENTARER OM RÅDIGHETEN: Halland skriver att det finns viss regional rådighet eftersom man väljer hur man placerar de pengar som man får från regeringen, men det är den nationella budgeten som sätter de yttre ramarna för hur många åtgärder som kan genomföras.

Västerbotten skriver att den regionala rådigheten är liten när det gäller den nationella infrastrukturplaneringen, men stor i länstransportplanen.

3.3 SAMHÄLLSPLANERING, UNDERLAG, VÄGLEDNING (ENLIGT PBL)

16 av länen har bedömt och kommenterat miljöarbetet inom detta område.

STRATEGISK PLANERING: Sex län anger att strategisk planering i syfte att nå miljömålen sker påtagligt i deras län och sex län att det sker i viss utsträckning. Två län anger att det sådan planering sker i mycket liten utsträckning och inget län att det sker i mycket stor utsträckning.

Värmland nämner att hanteringen av miljömålen vad gäller samhällsplaneringen i huvudsaklig sker inom planeringssystemets ram, vilket innebär att Länsstyrelsen har att ta ställning till kommunernas planförslag. Då kommunernas planering inte följer någon länsstrategi och ofta inte heller någon kommunstrategi, blir frågan att bedöma från fall till fall. I och med kraven i nya PBL att Länsstyrelsen ska redovisa ett samlat underlag till kommunerna varje mandatperiod rörande statens intressen ges ett nytt tillfälle att hantera miljömålen mer strategiskt.

Gävleborg skriver att länsstyrelsen bidrar strategiskt i form av regionalt planeringsunderlag till kommunerna.

Flera län nämner olika planeringsunderlag de har, bl.a. för vindkraft. Örebro skriver att det finns kunskapsunderlag, men inga särskilda åtgärdsprogram eller strategier. Södermanland har arbetat fram en strategi för arbetet med frågor som berör landskapet, både när det gäller stad och land. Strategin är i huvudsak vägledande vid inriktning och prioritering av Länsstyrelsens arbete och ska beaktas vid såväl ärendehantering som när en sektorsstrategi eller ett projekt ska initieras, revideras eller utvärderas.

Insatser för att kommunerna ska förhålla sig till miljömålen i sina översiktsplaner tas också upp av några län, bl.a. Västerbotten.

Västra Götaland arbetar med att ta fram en vägledningsskrift om hur man som fysiska planerare kan planera för miljömålen. Även Blekinge och Dalarna har tagit fram handläggarstöd för beaktande av bl.a. miljömål.

Några län nämner ambitioner för samhällsplaneringen som uttrycks i deras regionala miljömål och åtgärdsprogram för dessa.

ÅTGÄRDSARBETET: De allra flesta län, 11 stycken, anger att åtgärder och aktiviteter som leder mot miljömålen inom samhällsplaneringen sker i viss utsträckning. Ett par län anger att det sker påtagligt och ett att det sker i mycket liten utsträckning.

Även här nämner länen arbete inom ramen för sitt PBL-uppdrag: framtagande av planeringsunderlag, rutiner vid granskning av planärenden, kompetensinsatser m.m. Generellt påtalar flera län att det finns behov av ytterligare insatser här och större integrering av miljömålen. Dalarna skriver dock att med de resurser som finns är det svårt för Länsstyrelsen att kunna avsätta tillräckligt med resurser på underlagsmaterial och annat utvecklingsarbete.

Flera län kommenterar också kommunernas arbete och insatser gentemot dessa. Södermanland har exempelvis sedan några år regelbundet besökt kommunerna för att diskutera olika utmaningar. Örebro skriver att det i stor utsträckning är på lokal nivå som åtgärder och aktiviteter inom samhällsplaneringen leder mot miljömålen.

SAMVERKAN: Två tredjedelar av länen, nio stycken, anger att former för samverkan som bidrar till miljömålen finns i viss utsträckning inom samhällsplane-

ringen. En tredjedel, fem stycken, att sådan samverkan är påtaglig. Inget län anger att sådan samverkan inte finns eller att sådan samverkan sker i mycket stor utsträckning.

De flesta län avser främst nätverk med kommunernas samhällsplanerare och sådana verkar finnas i alla län i olika former. Exempelvis Kalmar har en länsplangrupp där kommuner samlas för att diskutera och belysa planeringsfrågor och även en nyttillkommen länsbyggrupp där byggfrågor diskuteras med kommunerna. I Gävleborg anordnar Länsstyrelsen varje år Samhällsplanerardagen, som fungerar som mötespunkt för länets kommunplanerare. Målet med dagen är kunskapsutveckling inom olika teman, vilket bidrar till miljömålen. En del län tar även upp att de genomför kommunbesök. Bl.a. Halland och Stockholm skickar också ut nyhetsbrev till kommunerna.

Några nämner också sin interna ärendeberedning. I t.ex. Dalarna består denna av representanter för berörda enheter, inklusive miljömålssamordnare, som träffas varje vecka. Kommuner och även andra som vill diskutera pågående planärenden bjuds in till beredningen. Samverkan och dialog med statliga myndigheter tas också upp i länens svar.

Några län nämner även sin samverkan inom beredskap och klimatanpassning.

Dalarna nämner sitt nätverk med bygg- och fastighetssektorn, Byggdialog Dalarna, som har bidragit till att bredda och utveckla samverkan inom samhällsplaneringens område och möjliggjort för Länsstyrelsen att bygga upp en förtroendefull relation till aktörer i byggsektorn. Även Värmland nämner att ett nätverk kopplat till byggsektorn är under bildande.

Ingen av nämnda samverkansformer har miljömålen som främsta fråga och hur mycket de tas upp förefaller variera. Västmanland skriver t.ex. att miljömålen i deras kommunnätverk tas upp vid behov och förekommer integrerat tillsammans med andra aktuella frågor inom området samhällsplanering.

Västra Götaland nämner att samhällsplanering ibland tas upp i nätverket hållbar utveckling väst där länsstyrelsen ingår och som samlar kommuners miljöstrategier.

HAR MILJÖMÅLSUPPDRAGET OCH MILJÖMÅLEN BIDRAGIT: De allra flesta länen anger att miljömålen

och miljömålsuppdraget i viss utsträckning bidragit till strategisk planering, åtgärder och samverkan inom samhällsplaneringens område. Några län anger att det i vissa avseenden skett påtagligt och några att det skett i mycket liten utsträckning.

Förutom att miljömålen på olika sätt kommit upp i löpande arbete, bl.a. metodutveckling för att föra in miljömålen i översiktsplanerna, finns exempel på att miljömålsuppdraget bidragit till insatser som annars inte skulle ha skett. I t.ex. Södermanland har miljömålsuppdraget bidragit till att deras landskapsstrategi tagits fram.

STYRKOR: Flera län lyfter fram sin goda samverkan med kommunerna och andra som en styrka. Västmanland ser det som en styrka att länsstyrelsen har ett tvärssektoriellt perspektiv och därmed kan vara en vägledande aktör med djup i många frågor. Östergötland ser positivt utfall inom framförallt några exempel på tvärssektoriella ansatser, ofta med stöd av externa resurser, som bidrar med ökad kunskap och att fler samhällsaktörer har kunnat engageras i arbetet. Gotland ser en styrka i att regionen satsar på översiktlig planering.

SVAGHETER: Flera län pekar på att det saknas tillräckligt med underlagsmaterial. Västerbotten och Västra Götaland saknar metoder och verktyg för hur miljömålen och miljöaspekter bättre kan beaktas i PBL-sammanhang. Dalarna ser utvecklingspotential för naturvårds- och kulturmiljöaspekters beaktande i samhällsplaneringen.

Några län pekar på resursbrist för arbetet, bl.a. inom kulturmiljöområdet.

Kalmar skriver att lagstiftningen är tandlös och att det är brist på nationella styrmedel. Även andra län ser sådana brister. Västmanland skriver att det är kommunerna som har planmonopolet och genom kommunala politiska beslut styr utvecklingen av den fysiska miljön.

FÖRBÄTTRINGSFÖRSLAG: Kalmar ser en möjlighet i att införa sanktioner eller bonus till kommuner i syfte att stimulera arbete med en god planering där miljömålen är i fokus.

Västra Götaland och Västerbotten efterfrågar att länsstyrelserna och nationella myndigheter tillsammans behöver arbeta mer med att utveckla metoder och verktyg för att miljömålen ska få större genomslag.

Även Dalarna efterfrågar metodutveckling, spridning av goda exempel m.m. för en bättre tillämpning av PBL. De skriver att PBL är en processlagstiftning som ur miljösynpunkt sätter lägstanivå, men som samtidigt möjliggör långt större miljöhänsyn om vilja och kunskap finns.

Örebro menar att länsstyrelsen bör få ett tydligare ansvar att ta fram planeringsunderlag gällande integring av miljömål i samhällsplaneringen.

Västernorrland efterfrågar mer regionala planeringsunderlag och för detta krävs tydliga ansvarsområden och resurser samt stöd från berörda sektorsmyndigheter. Även Södermanland önskar att statsmakterna ställer större krav på en utvecklas regional planering som bl.a. stimulerar samordning mellan planering för bebyggelse och kollektivtrafik. De önskar vidare bättre samordning mellan kulturminneslagen och plan- och bygglagen samt resurser för kommunantikvarier.

Någras län efterfrågar en resursförstärkning.

GAPET OCH RÅDIGHETEN: 16 län har kommenterat gapet och rådigheten i det regionala uppdraget samhällsplanering, underlag, vägledning (enligt PBL) och kommunernas fysiska planering/samhällsplanering.

OM GAPET: I princip samtliga län anger att det råder påtagligt eller stort gap till målen som länsstyrelsen och kommunerna har att arbeta mot inom samhällsplaneringens område, dvs. framför allt God bebyggd miljö.

NÅGRA KOMMENTARER OM GAPET: Blekinge påpekar att det varierar beroende på mål.

Västernorrland skriver att måluppfyllelse beror på kommunernas resurser och insatser, vilka inte bedöms tillräckliga för att nå målen.

Gävleborg skriver att avseende energi och klimat finns en god medvetenhet ute bland kommunerna. I praktiken är det dock ofta svårt att få genomslag när andra aspekter prioriteras.

Jönköping framför att planeringens miljöpåverkan fortfarande är ökande på grund av ökade vägtransporter.

OM RÅDIGHETEN: Länen skriver lite olika, men innebörden i svaren är att rådigheten på kommunal nivå är stor genom kommunernas planmonopol och att den på regional nivå är mindre.

NÅGRA KOMMENTARER OM RÅDIGHETEN:

Gotland anger att den regionala rådigheten kan variera något inom olika områden.

Gävleborg framför att det finns en stor lokal rådighet att bidra till god bebyggd miljö och ett klimatsmart samhälle, men att klimatpåverkan handlar om globala faktorer.

Halland skriver att även om det är lätt att driva en enskild fråga är det inte alltid så enkelt när allt ska sammanjämkas i samhällsplaneringen.

Kronoberg menar att länsstyrelsen behöver bli bättre på att leverera planeringsunderlag och samordna statliga intressen för att kommunerna ska kunna göra en hållbar planering.

Värmland ser behov av mer insatser från kommunerna och stöd från Länsstyrelsen och centrala verk.

Västmanland ser behov av riktade medel till länsstyrelserna för att ta fram underlag och bidrag till kommunerna för strategier som åtgärder vilka bidrar till att målet uppfylls.

3.4 FOLKHÄLSOARBETE

13 av länen har bedömt och kommenterat detta område.

STRATEGISK PLANERING: Samtliga län, utom ett, anger att strategisk planering i syfte att nå miljömålen sker i mycket liten eller viss utsträckning. Kalmar anger att det sker påtagligt.

I Kalmar har länsstyrelsen deltagit i framtagandet av länets strategi för folkhälsoarbetet tillsammans med landstinget, regionförbundet m.fl. Av övriga län som kommenterat detta kan slutsatsen dras att miljömålen inte är framlyfta i de strategier som finns för folkhälsoarbetet och som landstingen vanligen ansvarar för.

En del län har dock lyft upp folkhälsofrågorna i sina regionala miljömål och arbetet med dessa. I Halland deltar en folkhälsosamordnare i arbetsgruppen för klimatpåverkan.

I Dalarna arbetar såväl Länsstyrelsen som Landstinget med konceptet sju landmärken, vars syfte är att visa på synergier mellan god hälsa och hållbar utveckling, t.ex. att tillgången till områden som kan ge naturupplevelser är en identifierad faktor för folkhälsan.

ÅTGÄRDSARBETET: Flertalet län anger att åtgärder och aktiviteter som leder mot miljömålen, inom folkhälsoarbetet, sker i viss utsträckning. Några anger att det sker i mycket liten utsträckning och några påtagligt.

Något län nämner aktiviteter inom ramen för själva folkhälsoarbetet, medan flertalet län som kommenterat detta tar upp att folkhälsofrågornas beaktande i länsstyrelsens löpande verksamheter, bl.a. samhällsplaneringen. Skogsstyrelsens arbete med skogens sociala värden nämner några län. Dalarna nämner att folkhälsa tas upp i den generella checklista (veta HUT) som tagits fram för beaktande av hållbar utveckling i löpande ärendehantering. Västerbotten anger att de två gånger utvidgat folkhälsoenkäten för att få bättre kunskap om länets hälsa.

SAMVERKAN: Nästan alla län anger att det finns folkhälsonätverk eller liknande i deras län, där berörda aktörer kontinuerligt samlas. Av svaren kan dock slutsatsen dras att miljömålen knappast tas upp särskilt mycket i dessa nätverk. Länsstyrelsernas medverkan varierar från lite till påtagligt. Några län tar upp annan samverkan inom miljöområdet där folkhälsofrågor tas upp, bl.a. Örebro som har en grupp för hälsoskyddssamverkan med deltagare från Landstinget, Länsstyrelsen och kommuner.

HAR MILJÖMÅLSUPPDRAGET OCH MILJÖMÅLEN BIDRAGIT: Flertalet län anger att miljömålsuppdraget och miljömålen endast i viss eller mycket liten utsträckning bidragit till länets folkhälsoarbete. Ett par län anger att utbytet mellan dessa två uppdrag varit mer påtagligt. Västerbotten noterar att folkhälsoresursen på Länsstyrelsen är väldigt liten, vilket kan vara en orsak till bristande utbyte. Några län påtalar dock att folkhälsoperspektivet genom miljömålen fått större fokus i miljöarbetet och det tvärssektoriella arbetet generellt.

STYRKOR: Endast några län har kommenterat detta. Kalmar anger kommunernas medverkan i folkhälsoarbetet som en styrka och Västerbotten tar upp landstingets ansvarstagande för området. Dalarna ser sitt arbete med att synliggöra synergier mellan folkhälsa och hållbar utveckling som en styrka för miljömålsarbetet.

SVAGHETER: Endast några län har kommenterat även detta. Svagheter som tas upp är resursbrist, bristande samverkan och att det är oklart vilken regional offentlig aktör som tar ansvar för gemensamma insatser och för att lyfta fram kopplingarna mellan miljö och hälsa.

FÖRBÄTTRINGSFÖRSLAG: Kalmar efterfrågar statliga

medel till länsstyrelse, kommuner och landstinget. Östergötland ser behov av mer satsningar på hälso-relaterad miljöövervakning.

GAPET OCH RÅDIGHETEN: Åtta län har kommenterat gapet och rådigheten i länens folkhälsoarbete.

OM GAPET: Flertalet län anger att det råder påtagligt eller stort gap till de miljömål som folkhälsoarbetet kan bidra till, vilket är ett flera under inte minst frisk luft, giftfri miljö och säker strålmiljö.

NÅGRA KOMMENTARER OM GAPET: Jönköping skriver att antalet fall av hudcancer är ökande liksom bullerstörningar från trafiken. I övrigt är gapet mindre.

Västra Götaland skriver att det råder ett stort gap

till målet som rör buller samt hälso- och miljöriskerna med kemikalier.

OM RÅDIGHETEN: Alla län anger att den regionala rådigheten är liten och antas då avse de offentliga uppdragens påverkan.

NÅGRA KOMMENTARER OM RÅDIGHETEN: Östergötland skriver att folkhälsa är ett stort område, och påverkas allra mest av befolkningens egna livsstilsval.

Jönköping framför att regionalt arbete för att minska hudcancerfall och buller pågår men är inte tillräckligt i förhållande till förutsättningar som delvis bestäms ovanför den regionala nivån. Västra Götaland skriver att för kemikalier är måluppfyllelsen är i hög grad beroende av beslut på nationell och internationell nivå.

4 MILJÖARBETET I SEKTORERNA – VERKSAMHETSUTÖVARE/NÄRINGSLIV

4.1 TILLVERKNINGSINDUSTRI

13 av länen har bedömt och kommenterat detta område. Två län skriver generellt att de bedömer att miljömålsarbetet haft liten påverkan på denna sektor. Något län skriver att de saknar kunskap för att bedöma sektorn.

STRATEGISK PLANERING: Nio av de 10 län som uttalat sig om strategisk planering sker inom sektorn i syfte att nå miljömålen har angett i viss utsträckning eller i mycket liten utsträckning. Ett län, Värmland, har angett att det sker påtagligt, men då motiverat detta med att många företag arbetar med miljöledningsprogram.

Kronoberg framför att ingen särskild planering sker på regional nivå när det gäller tillverkningsindustrin. Gävleborg skriver att strategisk planering utifrån miljömålen enligt deras bedömning förekommer mycket sällan. Den planering som sker bygger i stället av kostnadseffektiviserings- och konkurrensskäl. Det finns dock undantag, där företag har inarbetat de regionala miljömålen i sitt miljöledningssystem så att dessa styr bolagets miljöarbete. Dalarna skriver att strategisk planering där miljömålen ibland finns med sker inom vissa industrier och branscher.

ÅTGÄRDSARBETET: Sju av de nio län som svarat på detta anger att åtgärder som leder mot miljömålen inom tillverkningsindustrin sker i viss utsträckning. Två län anger att det sker påtagligt. Dessa svar kan tolkas som att länen bedömer att mer miljöarbete kan ske inom ramen för produktionen.

Dalarna skriver att insatser sker dels genom vissa industrier och branschers eget miljöarbete, dels genom krav inom tillsyn och prövning. Värmland och Västerbotten tar upp energiarbete inomföretagen. Gävleborg påtalar att även om de åtgärder som gjorts i vissa fall leder mot miljömålen är inte skälet för att genomföra åtgärderna att uppnå miljömålen utan snarare kostnadseffektiviserings- och konkurrensskäl.

SAMVERKAN: Åtta av de 11 län som svarat på detta anger att samverkan inom länets tillverkningsindustri som leder mot miljömålen sker i viss utsträckning. Två

län anger att de sker i mycket liten utsträckning och ett län att det sker påtagligt. Länsstyrelsen medverkan är då i allmänhet liten.

Gävleborg skriver att om det förekommer samverkan inom tillverkningsindustrin så är det i så fall mer på central nivå, t.ex. inom Jernkontoret eller andra intresseorganisationer. Jönköping nämner energieffektiviseringsprojekt där deras tillverkningsindustri deltar. Värmland nämner att deras tillverkningsindustri medverkar i luft- och vattenvårdsförbund och så är det i allmänhet. I Östergötland deltar representanter från tillverkningsindustrin i sektorsvisa arbetsgrupper inom det regionala miljömålsarbetet.

HAR MILJÖMÅLSUPPDRAGET OCH MILJÖMÅLEN BIDRAGIT: Sex av de 11 län som svarat på detta anger att miljömålen och miljömålsuppdraget i mycket liten utsträckning bidragit till tillverkningsindustrins miljöarbete och fem län att miljömålen bidragit i viss utsträckning. Några län framför dock att miljömålen påverkat via tillsynen. Gävleborg skriver att ekonomiska fördelar med att t.ex. genomföra energieffektiviseringar inom verksamheten även i de fallen också spelat in.

STYRKOR: Västerbotten ser en styrka i att flera av de stora industrierna har någon form av eget aktivt miljöarbete. Kronoberg ser en styrka i samverkan som bedrivs av t.ex. Energikontor Sydost för att stötta företags arbete.

SVAGHETER: Gävleborg ser en svaghet i att industrin ofta är hårt ekonomiskt styrda utifrån effektivitet och ägarna kräver ofta korta återbetalningstider på investeringar. Västra Götaland menar att det är svårt att få en integrering av miljömålen när målen inte är juridiskt bindande. Några län påtalar att kunskapen inom företagen varierar och ibland saknas i tillräcklig grad. Skåne ser resursbrist.

FÖRBÄTTRINGSFÖRSLAG: Dalarna ser behov av mer ekonomiska styrmedel och kanske även lagstiftning för fortsatt miljöanpassning av tillverkningsindustrin. Gävleborg efterfrågar mer övergripande regional planering och strategiska samtal där såväl myndigheter som

företag deltar. Västerbotten ser behov av mer utbildning i miljöfrågor, bl.a. energieffektivisering. Östergötland pekar på ett antal miljöpåverkande områden där tillverkningsindustrin påverkar och där arbetet behöver fortsätta.

GAPET OCH RÅDIGHETEN: 12 län har kommenterat gapet och rådigheten inom tillverkningsindustrin.

OM GAPET: De allra flesta län anger att det råder påtagligt eller stort gap till målen som tillverkningsindustrin påverkar, vilket är ett flertal miljömål.

NÅGRA KOMMENTARER OM GAPET: Flera påpekar att gapet givetvis varierar mellan olika miljömål och branscher.

OM RÅDIGHETEN: Flertalet län anger att den regionala rådigheten är liten, men en del att den är större.

NÅGRA KOMMENTARER OM RÅDIGHETEN: Gävleborg skriver att den regionala rådigheten är liten, eftersom de lokala verksamheterna ofta styrs av beslut på central och nationell nivå.

Jönköping framför att industrins inriktning i stor utsträckning styrs av världsmarknadens utveckling. Stora insatser görs dock på regional och lokal nivå för att begränsa miljöpåverkan från produktionen.

Dalarna skriver att den regionala rådigheten är stor för vissa miljömål, dock finns oftast inte ekonomiska resurser och kompetens.

Kronoberg anger att måluppfyllelsen till viss del kan påverkas på regional nivå genom bl.a. tillsyn och prövning samt företagets eget miljöarbete.

4.2 BALLASTFÖRSÖRJNING

14 av länen har bedömt och kommenterat detta område. Något län skriver att de saknar kunskap för att bedöma sektorn.

STRATEGISK PLANERING: Fem av de 10 län som uttalat sig om strategisk planering sker inom sektorn i syfte att nå miljömålen har angett i viss utsträckning, tre län i mycket liten utsträckning och två län påtagligt.

De län som gör bedömningen att strategisk planering sker, inbegriper myndigheternas arbete med bl.a. regional materialförsörjningsplanering. Sådan planering sker nu i flera län och är högst väsentligt för hushållningen med denna naturresurs. Och denna planering sker oberoende av verksamhetsutövarnas medverkan.

Gävleborg skriver att enligt deras uppfattning är det väldigt sällsynt att någon strategisk planering sker inom ballastindustrin i syfte att nå miljömålen. Dalarna skriver att bolagen i viss utsträckning deltar i Länsstyrelsens och i förekommande fall kommunernas strategiska arbete.

Flera län tar upp att även företagen inom ballastindustrin arbetar med miljöledning.

ÅTGÄRDSARBETET: Av de nio län som svarat på i hur hög grad åtgärder som leder mot miljömålen sker inom sektorn anger en tredjedel var av länen påtagligt, i viss sträckning och i mycket liten utsträckning. Skillnader i bedömningarna kan bero på om fokus ligger på företagens egna aktiva arbete eller om effekten av myndighetsbeslut om täkttillstånd och liknande också vägs in. De facto har naturgrus användningen minskat. Men mycket arbete återstår för att bl.a. ersätta naturgrus.

Västra Götaland skriver att det numera är mycket vanligt, eller snarast praxis, att bolagen självmant åtar sig restriktioner och skyddsåtgärder som i hög grad bidrar till det gemensamma miljömålsarbetet.

Skåne ser positivt på att ökad hänsyn till de naturvärden som uppstår vid brytning av sand, grus, sten m.m. fått ökad uppmärksamhet.

SAMVERKAN: Av de tio län som svarat på om det finns former för samverkan som bidrar till miljömålen anger sex att sådan finns i viss utsträckning och fyra att sådan finns i mycket liten utsträckning. Ett län anger att sådan samverkan är påtaglig.

Av de län som gett ytterligare kommentarer framgår att flera inte bara avser samverkan där verksamhetsutövare deltar, utan även kommunala tjänstemän.

Värmland skriver att branschen har en stark nationell organisation, Sveriges bergmaterialindustri, men att det inte finns någon regional samverkan inom branschen.

Västra Götaland nämner att de har återkommande kontakter med företrädare för täktverksamhetens branschorganisationer. Vidare att de på senare tid har vuxit fram en mycket öppnare och tätare kontakt mellan branschens företrädare och länsstyrelsens tjänstemän, vilket bidragit till en fördjupad förståelse och ett ökat förtroende från båda håll.

Dalarna nämner att Länsstyrelsen genom åren deltagit i olika samverkan med olika aktörer, bl.a. i ett samarbete kring Badelundaåsen.

HAR MILJÖMÅLSUPPDRAGET OCH MILJÖMÅLEN BIDRAGIT: Av de 11 län som svarat på om miljömålen eller miljömålsuppdraget bidragit till sektorns miljöarbete anger fem i mycket liten utsträckning, fyra i viss utsträckning och tre påtagligt eller i stor utsträckning.

Skillnader i bedömningarna kan bero på om betoningen är helt vid det regionala miljömålsuppdraget. I flera län förefaller samspelet och nyttan med detta varit mindre, vilket kan förklara bedömningen att miljömålen spelat mindre roll. Att det miljömålet för naturgrus haft betydelse för den minskade användningen torde vara helt klart, vilket också några län påtalar. Några län påtalar också det regionala miljömålsarbetets betydelse. Södermanland skriver att miljömålsarbetet har haft visst betydelse för sektorn då Södermanland har haft regionalt mål om uttag av naturgrus samt hållbar ballastförsörjning.

STYRKOR: Kronoberg ser en styrka i att det funnits ett konkret och tydligt miljömål som kunnat omsättas genom lagstiftning och ett målinriktat och offensivt arbete i tillståndsprövningarna. Västerbotten ser också en styrka i tillståndsprövningen av täkter. De pekar också på betydelsen av ökad naturgrusskatt, offentlig upphandling och kunskapsspridning om ersättningsmaterial. Västra Götaland ser en styrka i ökat sektorsöverskridande samarbete mellan olika enheter som skett i denna fråga, bra underlagsmaterial och att tid avsatts för kommunikation med bl.a. aktörerna på marknaden. Östergötland nämner bl.a. SGU:s och andras forskning och samarbetsprojekt kring alternativ till naturgrus.

SVAGHETER: De fåtal län som kommenterat detta tar genomgående upp att ekonomiska intressen går före miljöintressen, att kunskap saknas och att länsstyrelsernas resurser är för små.

FÖRBÄTTRINGSFÖRSLAG: Dalarna framför att det är viktigt att stötta forskning och utveckling när det gäller att hitta ersättningsmaterial till naturgrus.

Kalmar pekar på betydelsen av materialförsörjningsplanering.

Värmland efterfrågar preciseringar av användningsområden där naturgrus kan nyttjas samt definitioner av avlagringar med stort värde för dricksvattenförsörjningen enligt delmålen.

Västerbotten önskar att Naturvårdsverket återupptar

sin samordnande och stödjande funktion när det gäller täktverksamhet och att Trafikverket och större kommuner upphandlar sandningssand från makadam. Vidare fortsatt forskning om att ersätta naturgrus.

Västra Götaland önskar förstärkt öppenhet och kommunikation mellan länsstyrelsen och aktörerna på marknaden. Mer tillsynsvägledning till och dialog med de kommuner som har tillsynsansvar. Uppdatering och utveckling av underlagsmaterial, där flera exempel lämnas.

GAPET OCH RÅDIGHETEN: 14 län har kommenterat gapet och rådigheten inom ballastförsörjningsindustrin.

OM GAPET: De allra flesta län anger att gapet är litet till de miljömål som ballastföretagen har att bidra till, framför allt målet om minskad naturgrusanvändning

NÅGRA KOMMENTARER OM GAPET: Gävleborg skriver att eftersom "grusmålet" är uppnått bör gapet vara litet eller helt slutet.

Dalarna skriver att det lilla gapet inte beror så mycket på branschens miljömålsåtgärder som att marknadens efterfrågan på naturgrus har minskat samt den ändrade lagstiftningen.

Värmland påpekar att brytningen är starkt beroende av konjunktur och efterfrågan.

OM RÅDIGHETEN: Flertalet län anger att den regionala rådigheten är stor, men några att den är mindre.

NÅGRA KOMMENTARER OM RÅDIGHETEN: Dalarna skriver att länsstyrelsen som prövningsmyndighet kan begränsa mängden nya tillstånd till naturgrustäkter och se till att lagstiftningen följs. Kommunerna har möjlighet att ta fram materialförsörjningsplaner för täkter. Länsstyrelsen tar fram underlag och stöttar arbetet med dessa.

Kronoberg skriver stor regional rådighet, dock med stöd av nationell lagstiftning.

Västerbotten anger att regional rådighet är liten angående att inte använda naturgrus till betong och till sandningssand och stor angående att inte använda naturgrus till andra användningsområden som vägbyggnad, för anläggningsändamål etc.

4.3 VATTEN OCH AVLOPP

14 av länen har bedömt och kommenterat detta område. Några län skriver att de saknar kunskap för att bedöma sektorn.

STRATEGISK PLANERING: Åtta län anger att strategisk planering i syfte att nå miljömålen sker påtagligt, ett län att det sker i mycket stor utsträckning och två län vardera att det sker i viss utsträckning eller i mycket liten utsträckning.

Den planering som avses är i första hand kommunal VA-planering. Hur denna bedrivs skiljer verkar skilja sig rätt mycket mellan länen.

I Dalarna sker ett samarbete mellan kommunernas VA-bolag och där även länsstyrelsen deltar. Pågående strategiskt arbete samordnas för närvarande även med revideringen av Dalarnas miljömål och dess åtgärdsprogram. I Värmland har kommunerna visat stort intresse för övergripande VA-planering och Länsstyrelsen har beviljat LOVA-bidrag för detta arbete.

I Södermanland arbetar flera kommuner med att ta fram VA-planer och i länsstyrelsens svar kommenteras läget i de olika kommunerna. Västra Götaland skriver också att deras kommuner arbetar utifrån VA-planer och att många har egna uppsatta miljömål som de arbetar mot i dessa. Länet refererar också till SKL:s kommunenkät där 16 kommuner uppger att de använder miljömålen för sin VA-planering. Gävleborg skriver att strategisk planering knappt sker bland länets VA-bolag.

Kalmar nämner att länsstyrelsen har påbörjat arbete med att upprätta en regional vattenförsörjningsplan. Sådana tas också fram i andra län inom ramen för vattenförvaltningsarbetet. I Västerbotten samarbetar kommunerna kring vattenförsörjningsplaner.

Några län nämner även strategisk planering inom tillsynen som avser vatten- och avloppsfrågor och något län att dessa frågor även tas upp i samhällsplaneringen.

Västerbotten ger ytterligare ett exempel på strategiskt arbete, nämligen sin medverkan i Naturvårdsverkets projektet "Enskilda avlopp ingen skitsak", där de medverkat till en vägledning för små avlopp i Norra Sverige.

ÅTGÄRDSARBETET: Hälften av de 12 län som svarat anger att åtgärder som leder mot miljömålen inom sektorn sker påtagligt och två län att sådana åtgärder sker i mycket stor utsträckning. Fyra län anger att det sker i viss utsträckning.

I Gävleborg upplever länsstyrelsen att VA-bolagen och kommunerna har ett intresse av att förbättra sin miljöprestanda när det gäller vatten- och avloppsfrågor. Höga kostnader kan dock förhindra vissa åtgärder. Fler län kommenterar insatser i sina kommuner.

Flera län tar upp åtgärder som sker inom tillsynen och vattenförvaltningen. T.ex. har Miljösamverkan Sörmland tagit fram en checklista med riktlinjer för bedömning av enskilda avlopp.

SAMVERKAN: Av de 13 län som svarat anger nio att det finns former för samverkan där berörda aktörer kontinuerligt samlas och som bidrar till miljömålen. Ett län anger att sådan samverkan sker i mycket stor utsträckning och tre län att det sker i viss utsträckning. Länsstyrelsens medverkar, men i varierande grad.

Den samverkan som länen tar upp är VA-bolagens nätverk, vattenförvaltningens vattenråd och samverkan inom tillsynen.

I Dalarna träffas Dala-VA två gånger om året och Länsstyrelsen deltar. I Västerbotten sammankallar regionen en VA- samverkansgrupp. I Gävleborg är länsstyrelsens samverkan med VA-bolagen mycket begränsad. Sinsemellan samverkar de dock och flera kommuner delar VA-bolag.

Flera län nämner arbetet i Vattenråden där VA-frågorna också tas upp. Vattenråden består av kommuner samt representanter för industrier, organisationer m. fl. verksamhetsutövare samt ideella organisationer

I Västmanland finns en samverkansgrupp inom enskilda avlopp som länsstyrelsen driver och där samtliga kommuner i länet.

HAR MILJÖMÅLSUPPDRAGET OCH MILJÖMÅLEN BIDRAGIT: Av det 12 län som kommenterat detta anger hälften att miljömålen och miljömålsuppdraget i viss utsträckning bidragit till strategisk planering, åtgärder och samverkan som leder mot miljömålen, medan fyra anger att detta skett påtagligt och två att det skett i mycket liten utsträckning.

Gävleborg skriver exempelvis att deras miljömålsarbete inte påverkat länets VA-sektor då de inte bedrivit något arbete i denna fråga. Inom ramen för tillsynen ser de dock att miljömålsuppdraget bidragit i viss utsträckning till åtgärder. Värmland skriver att de flesta delarna av vatten- och avloppsarbetet har bedrivits under en längre tid och funnit etablerade vägar redan innan miljömålssystemet. Den stora nyheten är snarare införandet av ramdirektivet för vatten som satt fokus på övergödningsfrågorna vid sidan om hälsoskyddsfrågorna. Västra Götaland skriver att miljömålen finns som ett bakomliggande syfte för i princip alla aktiviteter

som genomförs inom VA-området och att länsstyrelsens miljömålsuppdrag har fungerat som ett bra stöd, särskilt innan arbetet med ramdirektivet för vatten drog igång.

STYRKOR: Värmland pekar på värdet av engagerade människor samt nationella politiska beslut i vattenarbetet. Gävleborg ser en styrka i att kommunerna samverkar för att lösa vattenförsörjningen och avloppshandlingen. Även Västra Götaland påtalar styrkan i samverkan mellan länsstyrelse, kommuner och andra aktörer. De ser även att miljömålen varit en styrka i arbete med skydd av vattentäkter och vattenförsörjningsplanering. Östergötland nämner införandet av miljö kvalitetsnormer. Skåne ser en styrka i gemensamma metoder och arbetssätt.

SVAGHETER: Dalarna saknar resurser och kompetens på området för att bidra till en mer positiv utveckling. Gävleborg pekar på att organisatoriska problem när det gäller ansvarsfrågan då kommunala bolag bildas. Problem kan t.ex. uppstå om bolagen är ovilliga att investera i miljöförbättrande åtgärder som utbyte av gamla avloppsledningar eller inte är beredda att utöka eller skapa nya verksamhetsområden med kommunalt vatten och avlopp. Skåne ser oklarheter i tolkning och tillämpning av avloppsdirektivet samt resursbrist. Värmland saknar tydliga incitament för att få åtgärder genomförda. Västerbotten bedömer att det finns mer att göra inom tillsynen. Västra Götaland menar att bristande prioritering och resurstilldelning på nationell och kommunal nivå är en svaghet.

FÖRBÄTTRINGSFÖRSLAG: Dalarna påtalar att en stor insats behövs för att bidra till sanering av dåliga ledningsnät i kommunerna. Nationellt arbete för att ändra beteenden så att fel saker inte belastar avloppsreningsverket är också viktigt. Kalmar efterfrågar resursökningar till länsstyrelsen för att bedriva tillsynsvägledning gentemot kommunerna när det gäller bl.a. enskilda avlopp. Även Gävleborg efterfrågar mer tillsyn. Skåne efterfrågar vattnavgifter och ekonomiska analyser. Västra Götaland önskar att bidragssystem som LOVA bör fördjupas och utökas. Kommunerna bör bl.a. kunna söka bidrag för att ordna gemensamhetsanläggningar och för att förbättra enskilda avlopp.

GAPET OCH RÅDIGHETEN: 15 län har kommenterat gapet och rådigheten i VA-sektorn.

OM GAPET: Samtliga län anger att det råder påtagligt

eller stort gap till målen för VA-sektorn, dvs. framför allt Ingen övergödning och grundvatten av god kvalitet

NÅGRA KOMMENTARER OM GAPET: Gävleborg skriver att de kommunala näten för VA skulle kunna byggas ut och därigenom minska utsläppen av kväve och fosfor. Gamla avloppsreningsverk skulle behöva upprustas för att motsvara bästa möjliga teknik och orsaka mindre utsläpp.

Södermanland menar att de flesta kommuner i länet kraftigt behöver öka sitt arbete med VA-planer för utbyggnad av nätet och med saneringsplaner för att rusta upp befintligt nät. Dalarna skriver att VA-sektorn är aktiv och har höga ambitioner att bidra till uppfyllandet av målen.

Jönköping påpekar att väntade klimatförändringar antas orsaka negativa effekter.

Värmland skriver att ytterligare åtgärder krävs för att få mindre miljöpåverkan av enskilda avlopp och dagvatten. Beträffande vattenskyddsområden är gapet är mindre.

Västerbotten bedömer att det finns mer att göra inom området genom en aktiv operativ tillsyn.

OM RÅDIGHETEN: De allra flesta länen anger att VA-sektorns rådighet är stor.

NÅGRA KOMMENTARER OM RÅDIGHETEN: Jönköping skriver att i princip kan kommunerna och andra aktörer som finns i länet bygga ut VA-systemen och åstadkomma hållbara VA-lösningar som gör att miljömålen kan nås. Det är dock mycket kostsamt.

Dalarna anger att teknikbehov och ekonomiska förutsättningar behövs för att verksamheterna ska få stor rådighet.

Gävleborg anger att utvecklandet av regional vatten- och avloppsplanering kan bidra.

Västra Götaland menar att incitament och finansiering från nationell nivå också är viktigt. Länsstyrelsens prioriteringar kring sin verksamhet kring VA har också viss betydelse.

4.4 AVFALL

13 av länen har bedömt och kommenterat denna sektor. Några län skriver att de saknar kunskap för att bedöma sektorn.

STRATEGISK PLANERING: Fem län anger att strategisk planering i syfte att nå miljömålen sker påtagligt, två

län att sådan sker i mycket stor utsträckning, två län att sådan sker i viss utsträckning och ett län att det sker i mycket liten utsträckning.

Den planering som länen avser är i första hand kommunernas avfallsplanering och länsstyrelsens regionala roll i avfallsplaneringen.

I Dalarna driver sedan flera år kommunerna tillsammans och i samarbete med Länsstyrelsen framtagande och uppföljning av kommunala avfallsplaner. Arbetet sker också i samarbete med det regionala miljömålsarbetet och miljömålen för avfall har utarbetas inom ramen för detta samarbete. Även i Västerbotten samarbetar kommunerna i framtagande och revidering av kommunala avfallsplaner, i vilka strategier, mål och åtgärder ingår. Regional samverkan i avfallsplaneringen sker också i Västmanland, där man talar man om en regional avfallsplan för samtliga kommuner. Kronoberg skriver att länsstyrelsen har till uppgift att granska och sammanställa planerna och att regional avfallsplanering inte sker.

Även i län där kommunerna inte nämnvärt samarbetar i avfallsplaneringen och där samspel med det regionala miljömålsarbetet, vittnar svar om att kommunerna tar med miljömål, vilket för övrigt regelverket för denna planering också motiverar.

Gävleborg skriver att för privata aktörer bedöms strategisk planering i syfte att nå miljömålen sker i mycket begränsad omfattning.

Några län tar upp strategier för att säkra nedlagda deponier.

Västra Götaland påtalar att det svåraste miljömålet att arbeta för är minskning av avfallsmängderna och att de planer som finns i länet i mycket liten utsträckning bidrar till detta.

ÅTGÄRDSARBETET: Sju län anger att åtgärder som leder mot miljömålen sker påtagligt inom avfallssektorn, två län att sådana sker i mycket stor utsträckning och två län sådana sker i viss eller mycket liten utsträckning.

Åtgärder som tas upp i länets kommenterar är dels sådana som ingår i den kommunala och i förekommande fall regionala avfallsplaneringen.

Andra exempel på åtgärder som tas upp är tillsyns- och tillsynsväglägningsinsatser samt åtgärder som privata aktörer genomför mer på eget initiativ.

I Västmanland har alla kommuner utsortering av organiskt avfall och det finns en biogasanläggning som

behandlar detta avfall. Rötresten sprids på åkermark.

SAMVERKAN: Två län anger att samverkan som bidrar till miljömålen sker i mycket stor utsträckning. Det är Dalarna och Västerbotten, två av de län där kommunerna samarbetar kring avfallsplaneringen. Fyra län anger att sådan samverkan är påtaglig och fem län att det förekommer i viss utsträckning. Länsstyrelsen medverkar i samverkan kring kommunal avfallsplanering, men i varierande grad.

Samverkan mellan kommunerna bedrivs i olika regionala samarbeten där de kommunala avfallsbolagen är drivande, bl.a. Dala-Avfall, Gästrikre återvinnare och Avfall Värmland. Av några läns svar framgår också att samverkan sker mellan tillsynsmyndigheterna inom avfallsområdet.

I Örebro ingår några företag i ett nätverk kring avfallshantering.

HAR MILJÖMÅLSUPPDRAGET OCH MILJÖMÅLEN BIDRAGIT: Av det 11 län som kommenterat detta anger ungefär hälften att miljömålen och miljömålsuppdraget påtagligt bidragit till strategisk planering, åtgärder och samverkan som leder mot miljömålen, medan ungefär hälften anger att detta bidrag skett i viss eller mycket liten utsträckning.

Här kan noteras att miljömålen finns med i regelverket och Naturvårdsverkets vägledning för kommunal avfallsplanering. Flera län, som tillmätt miljömålen mindre betydelse, har antagligen i sina svar utgått från det regionala miljömålsuppdragets inverkan och detta har ju inte bidragit i de fall den nationella nivån valt att lyfta fram miljömålen.

Några län vittnar om ett bra och nära samspel mellan avfallsplaneringen och det regionala miljömålsarbetet.

STYRKOR: Dalarna ser att viljan från renhållarna att samverka sinsemellan och med Länsstyrelsen som en framgångsfaktor. En styrka är också att det finns ett vidare perspektiv i arbetet där även frågor om konsumtion och förebyggande av avfall tillåts tas upp i arbetet. De skriver även att Naturvårdsverkets arbete stödjer det regionala och lokala arbetet på ett bra sätt. Gävleborg ser det som en styrka att miljömålen funnits med som underlag i den kommunala avfallsplaneringen. Bra nationella styrmedel är också en styrka. God samverkan ses också som en framgångsfaktor och denna motiveras företagsekonomiskt. Även Västra Götaland och

Östergötland ser styrkor i de styrmedel som införts för deponering, materialåtervinning m.m.

SVAGHETER: Några län saknar resurser och kompetens på området för att mer än idag bidra till en positiv utveckling. Skåne ser ständiga förändringar i lagstiftningen som en svaghet. Västra Götaland menar att den stora svagheten är att avfallsmängderna ökat kraftigt de senaste årtiondena i takt med ökad produktion och konsumtion.

FÖRBÄTTRINGSFÖRSLAG: Dalarna menar att bidrag till biogasproduktion skulle stimulera omställningen från kompostering till rötning av matavfall. Vidare efterfrågar de nationella kampanjer för bl.a. förändrade konsumtionsmönster för att minska uppkomsten av avfall.

Gävleborg efterfrågar bl.a. mer resurser för att jobba med dessa frågor.

Västerbotten efterfrågar bl.a. fler insatser inom området för hållbar hantering organiskt avfall. De ser även att Länsstyrelsen skulle kunna göra mer inom området inom ramen för sin rådighet, bl.a. att driva tillsyn.

Västra Götaland menar att en mängd insatser behövs för att få en kursändring mot avfallsminimering.

GAPET OCH RÅDIGHETEN: 14 län har kommenterat gapet och rådigheten i avfallssektorn.

OM GAPET: Länens svar varierar, vilket antas bero på vilka mål de avsett. Kronobergs svar är antagligen representativt för flertalet: Mindre gap när det gäller återvinning och omhändertagande av avfall. Stort gap när det gäller avfallsmängder.

NÅGRA KOMMENTARER OM GAPET: Gävleborg anger att nuvarande arbete som bedrivs bedöms lett till måluppfyllelse (2010 års nationella mål) och leda till måluppfyllelse inom länet om det fortsätter i nuvarande takt. Undantaget är det nationella målet om återföring av fosfor till produktiv mark (2015).

Dalarna skriver att renhållarna är aktiva och har mycket höga ambitioner att bidra till uppfyllandet av målen samt genomföra åtgärder.

Jönköping anger att den långsiktiga trenden är att avfallsmängderna ökar. Kronoberg skriver att för att bryta denna trend krävs en omställning av konsumtionsmönster m.m.

OM RÅDIGHETEN: Länens svar varierar, vilket antas bero på vilka mål de avsett. Dalarnas svar är antagligen

representativt för flertalet: Rådigheten inom pågående verksamheter är relativt stor. När det gäller nedlagda verksamheter och det förebyggande arbetet är rådigheten liten.

NÅGRA KOMMENTARER OM RÅDIGHETEN: Gävleborg menar att inom länet bedöms förutsättningar finnas för att kunna uppfylla både nationella och regionala miljömål.

Jönköping skriver att effektiva styrmedel för att påverka avfallsmängder är huvudsakligen ovanför den regionala nivån. Dock kan stora insatser göras på regional och lokal nivå, till exempel informationsinsatser.

Södermanland skriver att skatt på avfall som deponeras samt förbud mot deponering av brännbart och organiskt avfall har lett till att kraftigt minskade mängder deponerat avfall.

4.5 ENERGIPRODUKTION

16 av länen har bedömt och kommenterar miljöarbetet inom ramen för denna sektor.

STRATEGISK PLANERING: Med strategisk planering kan här avses såväl gemensam planering inom sektorn som planering inom enskilda företag. I de fall länsstyrelsens och andra offentliga aktörers strategier är förankrade i sektorn och dess näringsliv och något sektorn fäster vikt vid, kan också sådant avses.

En tredjedel vardera av länen anger att strategisk planering som bidrar till miljömålen inom sektorn och dess näringsliv sker påtagligt, i viss utsträckning och i liten utsträckning. Några uttrycker osäkerhet. Dalarnas svar att planeringen varierar från något till påtagligt torde vara representativt för flertalet.

Dalarna skriver att energiproduktion och lägesbeskrivningar inom olika områden ingår som en del i länets klimat- och energistrategi och att sektorn deltar i arbetet. Detta torde vara fallet i flera län. Blekinge framför att de flesta större energiproduktionsföretag oftast har egna energistrategier och i vissa fall samarbetar i kluster. Några län framför att varje energibolag i allmänhet har en strategisk plan för kraftvärme eller vad deras verksamhet avser samt att planering för energiproduktion också sker i kommunerna, bl.a. för vindkraft. Det framförs också att olika projekt genomförs för att stödja utvecklingen med att ta fram ny kunskap och att regionala energikontor och högskolor då ofta medverkar.

ÅTGÄRDSARBETET: Ungefär hälften av länen anger att åtgärder och aktiviteter som leder mot miljömålen inom sektorn energiproduktion sker påtagligt och ungefär hälften att de sker i viss utsträckning. Dalarna påpekar att när det gäller att öka produktionen av förnybar energi är bedömningen påtagligt, men att miljöpåverkan dock inte alltid beaktas i tillräcklig omfattning. Energiproduktion är alltså ett område där det råder målkonflikter mellan olika miljömål.

Länen lyfter fram olika exempel. Inom bioenergi är aktörerna är på hugget och den bioenergi som efterfrågas hämtas ut från skogarna. Flera projekt för biogasproduktion är på gång i landet. En stark utbyggnad av vindkraft pågår i flera län, men vissa problem behöver lösas. Renovering av befintliga vattenkraftverk genomförs fortlöpande liksom viss nyproduktion vilket ökar produktionen. Åtgärder för att förbättra vattnets status genomförs dock i begränsad omfattning. Nät för fjärr-, kraft- och spillvärme samt fjärrkyla finns och byggs ut, framförallt i större tätorter. Även närvärme finns i många mindre samhällen och intresse finns för fortsatt utbyggnad. Några län lyfter fram solenergi. I Dalarna genomförs flera intressanta solenergiprojekt och högskolan har god kunskap inom området.

SAMVERKAN: Länen anger att det finns former för samverkan inom sektorn energiproduktion där berörda aktörer kontinuerligt samlas och som bidrar till miljömålen. Ungefär hälften anger att detta är påtagligt och ungefär hälften att finns i viss utsträckning. Länsstyrelsen och Skogsstyrelsen deltar i varierande grad i denna samverkan. Mer än hälften anger att denna medverkan är påtaglig. Det handlar då om olika nätverk och samarbeten för olika typer av energiproduktion. I flera fall är den samverkan som länen ger som exempel samma som inom länsstyrelsernas energi- och klimatarbete, i andra fall är de nätverk som anges mer näringslivets egna.

HAR MILJÖMÅLSUPPDRAGET OCH MILJÖMÅLEN BIDRAGIT: Tre fjärdedelar av länen anger att miljömålsuppdraget och miljömålen i liten eller endast viss utsträckning bidragit till arbetet i energiproduktionssektorn. Resten, däribland Dalarna och Gävleborg, tillmäter miljömålen och länsstyrelsens miljömålsuppdrag mer påtaglig betydelse. Värmland skriver att det arbete som bedrivs inom denna sektor till övervägande delen styrs av andra faktorer som koldioxidbeskattning och elcertifikatshandel. Västmanland framför att miljömålen

inte är levande i näringslivet. Västra Götaland däremot påpekar att miljömålen haft betydelse i tillståndsprocesser. Kronoberg nämner att miljömålsuppdraget bidragit till att deras samverkan med det regionala energikon-toret vuxit fram.

STYRKOR: Flera län lyfter fram ekonomiska styrmedel och lagstiftning på området som styrkor i arbetet med att främja ny och miljöanpassad energiproduktion. Östergötland ser miljömålet Begränsad klimatpåverkan och dess regionala och lokala anpassningar som en styrka. Dalarna påtalar styrkan i att marknaden efterfrågar förnybar energi. För solenergi nämner de att några elnätsbolag i länet ställt sig positiva till småskalig inmatning på el-nätet och hyfsad betalning för strömmen, vilket bör kunna underlätta för både sol-el och småskalig vindkraft. De ser också sin högskolas kompetens som en styrka. Gotland ser sina goda förutsättningar för vindkraft som en styrka. Kalmar nämner betydelsen av medel från Energimyndigheten och "Uthållig kommun". Skåne lyfter fram pilotläns-satsningen som en styrka. God samverkan och eldsjälarna nämns också av några län.

SVAGHETER: Brist på styrmedel av olika slag lyfts fram av flera län, bl.a. till kraftvärmeproduktion vid mindre fjärrvärmeverk, biogas och investeringar i solenergi. Andra svagheter som enskilda län tar upp är dålig samverkan mellan företag och myndigheter, att företagsledningarna inte ser energi- och klimatfrågan som en viktig strategisk fråga, att tillvaratagandet av spillvärmeresurser är tillräckligt och att det finns målkonflikter vid utbyggnad av vindkraft.

FÖRSLAG PÅ NYA ÅTGÄRDSOMRÅDEN: Dalarna ser behov av mer samverkan med skogsnäringen, mer stöd till biogas, fortsatta diskussioner för att lösa problemen kring elnätsutbyggnad för vindkraft, styrmedel för solenergi och för att åstadkomma biologiska återställningar i vattenkraft samt samverkan för att ta tillvara spillvärmerna.

Gotland efterfrågar långsiktiga spelregler för beskattning av fossilfria drivmedel, stöd för solenergi och mer medel till instanser för snabba på miljöprovningar.

Kronoberg vill ha styrmedel för ökad produktion av el vid fjärrvärmeverk, ändrade regler så att de som vill kan leverera in el på elnätet och så att ROT-avdrag och fastighetsavgift gynnar klimatåtgärder.

Skåne efterfrågar styrmedel på biogasområdet.

Västerbotten önskar en nationell klimat- och energi-strategi.

Västmanland ser behov av högre beskattning på fossil energi om användningen av förnybar energi ska kunna öka. Vidare önskar de att tillsynsmyndigheter ges större möjligheter att ta upp energifrågan.

GAPET OCH RÅDIGHETEN: 16 län har kommenterat gapet och rådigheten i energisektorn.

OM GAPET: Länens svar varierar, med en övervikt för dem som menar att gapet är mindre. Variationen antas bero på vilka energislag de haft i åtanke.

NÅGRA KOMMENTARER OM GAPET: Dalarna har listat olika energislag: *Bioenergi* – Gapet är litet och nuvarande åtgärder bedöms leda till måluppfyllelse eftersom marknaden fungerar. *Biogas* – Gapet är måttligt, det finns åtgärder och nationella styrmedel som ger utvecklingen viss skjuts framåt, men ett större nationellt och regionalt stöd vore bra. *Vindkraft* – Gapet är litet, nuvarande åtgärder bedöms leda till måluppfyllelse, men fortsatta insatser regionalt och lokalt (ev. även nationellt) behövs för att nå en fungerande samverkan med elnätsbolagen. *Solenergi* – Det råder ett påtagligt gap till målen som berör solenergiutbyggnaden, bättre nationella styrmedel/bidrag behövs för att målen ska nås. *Vattenkraft* – Gapet är betydande och behöver minskas både genom fler undantag inom vattenförvaltningen (lägre krav på åtgärder) och påtagligt fler restaureringar av vatten. *Fjärrkraft/spillvärme* – Gapet är måttligt, marknaden fungerar hyfsat, men för ett bättre spillvärmeutnyttjande behövs ett större nationellt, regionalt och lokalt stöd.

Värmland skriver att gapet är litet då den värmländska energiutvinningen i allt väsentligt sker utan klimatpåverkande utsläpp, eftersom den domineras av biobränslebaserad kraftvärme, vattenkraft och i stigande utsträckning av vindkraft, med biogas, solkraft och metanolproduktion som exempel på kommande utvecklingsområden.

OM RÅDIGHETEN: Länens svar varierar, vilket antas bero på vilka energislag de avsett.

NÅGRA KOMMENTARER OM RÅDIGHETEN: Jönköping påtalar att effektiva styrmedel för att påverka energi-produktionen huvudsakligen är ovanför den regionala nivån. Stora insatser kan göras på regional och lokal

nivå, fast prisnivån på olika energislag spelar stor roll vilket styrs av beskattning med mera.

Värmland skriver att den regionala rådigheten utgörs av god samhällsplanering i bred samverkan samt av enskilt entreprenörskap, stöttat av vissa regionala stödformer. I övrigt villkoras energiutvinningen i mycket hög grad av nationella och internationella prisbildnings- och finansieringsmekanismer.

Dalarna har listat olika energislag: *Bioenergi* – Rådigheten är stor – marknadskrafterna är tillräckliga. *Biogas* – Rådigheten är stor – men ekonomin är inte tillräckligt stark för projekten, utan viss tvekan finns att sätta igång projekt, trots möjligheter till bidrag i vissa fall. Nationella styrmedel kan förbättras. *Vindkraft* – Rådigheten är stor – marknadskrafterna är strakt pådrivande men elnätsutbyggnaden ett problem. *Solenergi* – Rådigheten är stor – men lönsamheten är ännu relativt liten. Nationella styrmedel kan förbättras. *Vattenkraft* – Teoretiskt stor rådighet genom tillsyn/prövning. Men i praktiken saknas resurser för annat än en minimal åtgärdsnivå eftersom näringen i sig har lågt egeninitierat arbete. *Fjärrkraft/spillvärme* – Rådigheten är stor, marknadskrafterna räcker till i större tätbebyggda områden, men inte i de lite mindre och glesare. Tillvaratagande av spillvärme behöver förbättras.

4.6 TRANSPORTER

14 av länen har bedömt och kommenterat detta område. Något län har angett att de saknar kunskap för att kunna bedöma eller kommentera området.

STRATEGISK PLANERING: Av de 13 län som svarat på frågan om det sker strategisk planering i syfte att nå miljömålen anger åtta län i viss utsträckning, två län i mycket liten utsträckning, två län påtagligt mycket och ett län saknar kunskap för att bedöma det.

Vad som menas med transportsektorn har inte definierats i frågan. De flesta län verkar ha tolkat det i vitt och inbegripit såväl myndigheter, som kommuner och näringsliv.

Flera län tar upp den regionala transportplaneringen och i denna medverkar i allmänhet hela sektorn, även fast det är en planering på statens uppdrag. Även annat strategiskt arbete hos offentliga aktörer tas upp i länens kommentarer, bl.a. klimat- och energiarbetet. Även här deltar ibland näringslivet.

Beträffande företagens strategiska planering kommenterar Dalarna att denna varierar från företag till företag. Många företag, särskilt de större, arbetar med logistik och har effektiva och miljöanpassade transporter då detta är en ekonomisk nödvändighet. Det är snarare mindre företag, offentligheten och enskilda hushåll där mest åtgärder återstår. I Dalarna har i bred samverkan en strategi för miljöanpassade transporter tagits fram. Västerbotten ger exempel på planering hos vissa av länets företag, bl.a. att ett flertal av de större skogsföretagen väljer i allt högre utsträckning väljer att använda järnvägen. Örebro skriver att det finns företag som arbetar aktivt med miljömål och uppföljning men inga länsomfattande dokument.

ÅTGÄRDSARBETET: Av de 13 län som svarat på frågan om åtgärder sker som leder mot miljömålen inom sektorn anger åtta att det sker i viss utsträckning och fem att det sker påtagligt och i något fall i mycket stor utsträckning.

Även här avser flertalet län sektorn i sin helhet med såväl näringsliv som myndigheter och kommuner. Som exempel på åtgärder inom det offentliga tar några län upp att kollektivtrafikanordnarna framgångsrikt har ökat sina resandetal under de senaste åren och Gävleborg skriver att regionen driver projektet Hållbart Resande som syftar till mer miljöanpassade resor och transporter. Som exempel på åtgärder inom näringslivet nämner Västra Götaland att flera stora logistikföretag arbetar med goda miljöinitiativ, bl.a. inom sjöfartsnäringen där Clean shippingprojektet spelar en mycket viktig roll.

SAMVERKAN: Nästan alla, 11 av 13 svarande län, anger att regional samverkan som bidrar till miljömålen sker i viss uträkning inom transportsektorn. Något län anger att det sker i stor utsträckning och något att det sker i mycket liten utsträckning.

Flera län skriver att sektorns aktörer deltar i de offentliga organisationernas samverkan, från länstransportgrupper till energi- och klimatnätverk. I Dalarna är t.ex. branschorganisation Mittåkarna aktiva i länets energiarbete och deltar i EnergiIntelligent Dalarnas styrgrupp. Västerbotten skriver att diverse konstellationer där näringsliv och myndigheter träffas finns, bl.a. Godstransportrådet och Näringslivsrådet. Trafikverket har en viktig roll i dessa. I Jönköping är landshövdingen

ordförande i Godstransportrådet. Miljödimensionen antas i varierande grad tas upp i dessa nätverk.

HAR MILJÖMÅLSUPPDRAGET OCH MILJÖMÅLEN BIDRAGIT: Av 12 svarande län anger nio att miljömålen och miljösuppdraget i viss utsträckning bidragit till miljöarbetet i sektorn, medan två län anger i mycket liten utsträckning och ett län påtagligt.

Värmland skriver att de insatser som sker inom detta område i högre grad styrs av lokala politiska ambitioner än miljömålen. För näringslivet kan här läggas till marknaden.

Dalarna skriver att transportsektorn utgör en av våra största miljöutmaningar och här behövs omfattande insatser på alla nivåer. Miljömålen är utgångspunkt för transportpolitiska hänsynsmål, men hur mycket de vägs in och beaktas av sektorn varierar. I Dalarna har dock det regionala miljösuppdraget haft betydelse för ökat fokus vid miljöanpassade transporter hos de offentliga organisationerna.

Kronoberg skriver att deras första åtgärdsstrategi för energi och transporter gjordes med anledning av miljösuppdraget.

STYRKOR: Några län tar upp betydelsen av ekonomiska styrmedel samt statliga satsningar på hållbar infrastruktur. Jönköping ser biogasdrivna stadsbussar i Jönköping som ett bra exempel där en kommun genom bl.a. sopsortering kan producera biogas och länstrafiken står som en stor köpare. Skåne nämner som gott exempel ett åtgärdsprogram för miljö kvalitetsnorm kvävedioxid i Helsingborg och Malmö, ett arbete som genomfördes i samverkan med kommunerna och Skånetrafiken. Västra Götaland ser det som en styrka att transportplaneringen numera ska bidra till att miljö kvalitetsmålen nås och att den också omfattas av miljöbalkens krav på miljöbedömning. De ser också en styrka i att EU beslutat ett mål för minskade växthusgasutsläpp från transportsektorn.

SVAGHETER: Jönköping ser en svaghet i att små kommuner inte kan eller vågar ta risker att genomföra stora investeringar i ny teknik. Vidare att de ekonomiska incitamenten för privatpersoner är små. Kronoberg menar att det borde vara avfallsskatt på biologiskt avfall, så att det kan bli biogas istället för att brännas. Skåne svarar avsaknad av sanktionsmöjligheter Västra Götaland ser

en svaghet i att miljömålen inte beaktats i praktiken i transportplaneringen.

FÖRBÄTTRINGSFÖRSLAG: Jönköping efterfrågar fler ekonomiska styrmedel, t.ex. gällande avdrag för resor till arbete. Kronoberg önskar offentligt riskkapital till utveckling av nya biodrivmedel och andra styrmedel för ökad biogasproduktion. De vill också ha reseavdrag så att cykling och kollektiva resor premieras. Västra Götaland menar att det behövs nationella och regionala mål om transportsektorns utsläpp. Vidare önskar de bättre miljökonsekvensbeskrivningar av transportplanerna. Östergötland efterfrågar ett utvecklat stöd i hur man kan jobba med godstransporterna på regional nivå.

GAPET OCH RÅDIGHETEN: 13 län har kommenterat gapet och rådigheten inom transportsektorn.

OM GAPET: Samtliga län anger att det råder påtagligt eller stort gap till målen som transportsektorn har att ta hänsyn till.

NÅGRA KOMMENTARER OM GAPET: Jönköping m.fl. skriver att utsläppen av växthusgaser från vägtrafiken ökar trendmässigt.

Södermanland skriver att utsläppen per personbil minskar, tack vare bränslesnåla bilar och förnybara bränslen, men eftersom vi åker längre sträckor sjunker inte utsläppen. Även godstransporterna ökar, och därmed utsläppen från godstrafiken.

Skåne framför att hög halt kvävedioxid är konstaterad i Helsingborgs och Malmö och att flera kommuner ligger strax under miljö kvalitetsnormen för partiklar.

OM RÅDIGHETEN: I stort sett samtliga län anger att den regionala rådigheten är liten.

NÅGRA KOMMENTARER OM RÅDIGHETEN: Västra Götaland anger att sektorns rådighet är liten, målpuffyllelsen är i hög grad beroende av beslut på hos myndigheter på regional och nationell nivå. Det finns dock goda initiativ hos delar av transportörer och transportinköpare att erbjuda mindre miljöbelastande transporter respektive att köpa de samma.

Värmland skriver att viss regional och kommunal rådighet finns genom fysisk planering. Samtidigt begränsas möjligheterna till goda åtgärder av att transportvolymerna ökar och till stor del sker med fossilbränslebaserade fordon. Brister i järnvägsnätet, där den regionala rådigheten är begränsad, utgör begränsningar för att utveckla en effektiv arbetspendling.

Västerbotten anger att den regionala rådigheten är liten när det gäller privata transporter.

Jönköping skriver att effektiva styrmedel för att påverka transportmängd och val av transportmedel är huvudsakligen ovanför den regionala nivån. Genom regional samverkan finns dock större möjlighet att påverka t.ex. upphandlingar av fordon, resor och ny teknik. Insatser kan också göras på regional och lokal nivå främst avseende planering och information.

Kalmar nämner att det finns en viss regional rådighet, t.ex. subventionerar vissa kommuner kollektivt åkande.

4.7 BYGG- OCH FASTIGHETSSEKTORN

14 av länen har bedömt och kommenterat detta område. Några län skriver att de saknar kunskap för att bedöma sektorn.

STRATEGISK PLANERING: Av de 12 län som uttalat sig om strategisk planering sker inom sektorn i syfte att nå miljömålen anger fem i mycket liten utsträckning, fem i viss utsträckning och två ja/påtagligt.

Bland de län som svarat påtagligt finns Dalarna och de motiverar sin bedömning genom den samverkan som sedan flera år formats med länets bygg- och fastighetssektorn. De skriver att Byggdialog Dalarna påtagligt bidrar till ett strategiskt arbete inom sektorn som samtidigt är tydligt kopplat till Dalarnas miljömål. I några andra län finns också viss strategisk samverkan där byggsektorn ingår. Västerbotten nämner att de tidigare drev ”Samverkansgruppen för hållbart och kretsloppsanpassat samhällsbyggande” med ett flertal av länets aktörer, företag, kommuner, universitet. Vidare nämner de projektet Trästad 2012 där också sektorn deltar.

Västmanland skriver att de bedömer att strategisk planering för att nå miljömålen inte sker i någon större omfattning hos sektorn i deras län och att länsstyrelsen heller inte har någon direkt kontakt med sektorns företrädare.

Värmland skriver att bygg- och fastighetssektorn arbetar mycket projektinriktat och vidare att det är svårt att se någon regional strategi kring dessa frågor, då det handlar om enskilda företags beslut att satsa inom något område.

Några län framför att deras ingång i bygg- och fastighetssektorn främst är via tillsyn av kommunernas

tillsyn i byggprocesserna och annat kopplat till samhällsplaneringen.

ÅTGÄRDSARBETET: Av de tio län som svarat på i hur hög grad åtgärder som leder mot miljömålen genomförs inom sektorn anger sju påtagligt och tre i viss eller liten utsträckning.

Dalarna skriver att många aktörer inom sektor är miljöengagerade och ser också den ekonomiska betydelsen av att väga in miljö- och kvalitetsfrågor. Gävleborg skriver att de åtgärder som sker bedöms vara både av konkurrensskäl som miljömässiga skäl. Flera län vittnar om olika åtgärder i sina län, inte minst inom energiområdet. Västra Götaland nämner att Västra Götalandsregionen är aktiv gentemot bygg- och fastighetssektorn. En del län tar även upp åtgärder som sker inom kommunerna och av länsstyrelsen.

SAMVERKAN: Nio av de 12 län som svarat på detta anger att samverkan inom länets byggsektor som leder mot miljömålen sker i viss utsträckning. Ett län vardera anger att de sker i mycket liten utsträckning, påtagligt och i mycket stor utsträckning. Länsstyrelsen medverkan överensstämmer med detta.

Det län som anger att samverkan sker i mycket stor utsträckning är Dalarna och den samverkan som avses är Byggdialog Dalarna som samlar hela bygg- och fastighetssektorn i Dalarna, såväl privata som offentliga. Länsstyrelsen är aktivt medverkande och har hittills stött samverkan resursmässigt. Dialog sker även med Region Dalarna och Högskolan Dalarna. I Gävleborg har nyligen en liknande samverkan initierats. Fastighetssektorn har ett högt deltagande medan byggsektorn har ett lågt deltagande i detta nätverk. Även i Värmland är ett nätverk för hållbart byggande under uppbyggnad och Länsstyrelsen deltar. Detta nätverk kan bli ett forum där miljömålsfrågorna kan lyftas. I Örebro finns ett fastighetsägarnätverk med regelbundna möten och studiebesök och som samordnas av Energikontoret.

Av övriga läns kommentarer framgår att samverkan sker i samband med olika aktiviteter och projekt, bl.a. inom energiområdet.

Flera län tar även upp samverkan som främst avser kommuner

HAR MILJÖMÅLSUPPDRAGET OCH MILJÖMÅLEN BIDRAGIT: Av de 11 län som svarat på om miljömålen eller miljömålsuppdraget bidragit till sektorns miljö-

arbete anger tio i mycket liten eller viss utsträckning och endast ett län i mycket stor utsträckning. Sistnämnda län är Dalarna. Länsstyrelsen skriver att Byggdialog Dalarna hela tiden haft ett nära samspel med miljömålsuppdraget och att en av utgångspunkterna för dialogen är att omsätta miljömålen i sektorn. Kommentarererna är här knappa och det är svårt att utläsa hur de regionala miljömålsuppdraget bidragit i de andra länen.

STYRKOR: Dalarna ser länets byggdialog som en styrka för sektorns miljöarbete och omhändertagande av miljömålen. Även andra län pekar på betydelse av regional samverkan. Gävleborg skriver att fastighetssektorn har mycket att vinna på att energieffektivisera. Västra Götaland ser en styrka i att det finns många kunniga aktörer med mycket idéer.

SVAGHETER: Gävleborg menar att byggsektorn behöver kunskapsutveckla sig mot att bygga mer energieffektivt. Västerbotten ser svårigheter att få förståelse för återvinning och användandet av andra material som är mer miljövänliga och en kunskapsbrist i sektorn.

FÖRBÄTTRINGSFÖRSLAG: Gävleborg efterfrågar riktade projekt mot bygg- och fastighetssektorn med inriktning mot kunskapsutveckling. Västerbotten efterfrågar utökade statliga styrmedel och resurser för ett hållbart byggande.

GAPET OCH RÅDIGHETEN: 16 län har kommenterat gapet och rådigheten i bygg- och fastighetssektorn.

OM GAPET: De allra flesta länen anger att det råder påtagligt eller stort gap till målen som bygg- och fastighetssektorn har att arbeta mot, dvs. framför allt God bebyggd miljö, Begränsad klimatpåverkan och Giftfri miljö.

NÅGRA KOMMENTARER OM GAPET: Blekinge påpekar att det varierar beroende på mål.

Gävleborg skriver att teknik, stigande priser och krav driver sektorn att ställa om mot energieffektivt byggande. Dock upplevs en viss tröghet inom sektorn som kan bero på kunskapsbrist, och nuvarande kostnader för energieffektivt byggande.

Jönköping framför att målet om energianvändning kan nås om ytterligare åtgärder sätts in medan gapet för målen om inomhusmiljön och buller är större.

Kronoberg påpekar att för uppfyllande av målen

är byggnadernas hela livscykel av betydelse, inte bara byggskedet.

Södermanland skriver att byggnadsbeståndet är stort och det kommer att ta lång tid innan energieffektivisering har utförts överallt. Eftersom byggnader står kvar länge måste de byggnader vi bygger och renoverar ha en energiförbrukning på högst hälften av dagens för att vi ska nå målet till 2050.

Västerbotten framför att uppföljningen av målen inom byggsektorn i vissa fall är dålig.

OM RÅDIGHETEN: Flertalet län som svarat här anger att den regionala rådigheten är förhållandevis stor inom byggsektorn, medan några bedömer den mindre.

NÅGRA KOMMENTARER OM RÅDIGHETEN: Södermanland skriver att det finns byggregler, men rådigheten att gå längre än så är stor.

Örebro menar att fler insatser och styrmedel behövs för att främja energieffektivt och miljövänligt byggande samt renovering.

Västerbotten framför att mycket pågår inom sektorn för att öka medvetenheten kring hållbart byggande.

4.8 JORDBRUK, ODLINGSLANDSKAPETS AKTÖRER

15 av länen har bedömt och kommenterat detta område. Något län har angett att de saknar kunskap för att kunna bedöma eller kommentera området.

STRATEGISK PLANERING: Av de 15 län som svarat anger sju län att strategisk planering i syfte att nå miljömålen inom sektorn sker i viss utsträckning, sex län att det sker påtagligt och två län att det sker i mycket stor utsträckning. Inget län anger att det sker i mycket liten utsträckning. De olika bedömningarna tycks inte bero på geografiska betingelser.

Flertalet län inbegriper landsbygdsprogrammet här. Med tanke på att detta arbete sker i så nära samarbete med näringen är detta rätt naturligt. I knappast något annat område är myndighetsarbetet och sektorns verksamhet så nära sammanlänkande som här. Men genom att näringen också är självständig blir inte länens svar exakt desamma som i svaren över det regionala uppdraget landsbygdsutveckling.

Dalarna skriver att förutom landsbygdsprogrammet deltar sektorn också i arbetet med vattenförvaltning-

ens och naturvårdens strategier. Även Skåne tar upp jordbrukssektorns medverkan i naturskyddsarbetet. Näringsens och dess företags egna strategiska planering kommenteras också av några län. Värmland skriver att den framför allt sker genom LRF och andra jordbrukarorganisationer.

ÅTGÄRDSARBETET: Tio län anger att åtgärder som leder mot miljömålen inom jordbrukssektorn sker påtagligt, fyra län i mycket stor utsträckning och ett län i viss utsträckning.

Värmland skriver att det är jordbrukarna som gör de allra flesta konkreta åtgärderna, eftersom det är de som brukar markerna. De allra flesta lantbrukare söker ersättning för sitt brukande och många söker dessutom olika typer av miljöersättningar. Föreskrifterna kring ersättningarna, särskilt miljöersättningarna, styr vilken miljöpåverkan brukandet har.

Att landsbygdsprogrammets olika miljöersättningar och satsningar är av stor betydelse är något som många län tar upp i sina kommenterar. Flera län tar upp kompetensinsatser som sker via landsbygdsprogrammet. Gävleborg skriver att intresse finns från lantbrukarhåll att gå utbildningar för att öka precisionen i gödsling, öka ekologisk produktion och bevara den biologiska mångfalden. Visst intresse finns även för kurser för att spara och producera energi.

Flera län tar också upp sektorns medverkan i andra offentliga satsningar, bl.a. greppa näringen som drivs i samarbete mellan näringen och myndigheterna. Annan medverkan från sektorn i vattenvårdsarbetet kommenteras av länen.

Eget miljöarbete inom sektorn tas också upp, ofta sammanhållet av LRF.

SAMVERKAN: 10 av 15 svarande län anger att det i länet finns en sektorssamverkan som påtagligt bidrar till miljömålen. Fyra anger att det finns en samverkan som i viss utsträckning bidrar till miljömålen och ett län att det finns en samverkan som bidrar i mycket stor utsträckning. Jämfört med svaren för det regionala uppdraget landsbygdsutveckling är dessa svar ganska överensstämmande. Detta kan bero på att det delvis handlar om samma samverkan, vilket också flera läns kommenterar bekräftar, dvs. partnerskapet för Landsbygdsprogrammet och liknande. Dalarna påpekar att jordbrukssektorn är väl organiserade och även har

mycket samverkan sinsemellan. Kalmar tar även upp sin Jordbruksgruppen, där näringen tillsammans med länsstyrelsen och kommunerna diskuterar lantbrukets miljöfrågor.

HAR MILJÖMÅLSUPPDRAGET OCH MILJÖMÅLEN BIDRAGIT: Tio av de 14 län som svarat anger att miljömålen och miljömålsuppdraget i viss utsträckning bidragit till jordbrukssektorns miljöarbete och tre anger att bidraget varit påtagligt. Det sista länet Skåne anger att miljömålen bidragit indirekt genom landsbygdsprogrammet. Jämfört med svaren för det regionala uppdraget landsbygdsutveckling anger länens svar att miljömålen för sektorn betyder mindre än i arbete med landsbygdsprogrammet, vilket förefaller rimligt. Östergötland skriver att odlingslandskapets aktörer är konkurrensutsatta och miljömålsuppdraget bedöms ha liten påverkan på verksamheten.

STYRKOR: Dalarna ser en styrka i vattenvårdsarbetet som medfört att intresset för den lokala övergödningssproblematiken har fått ett uppsving i länet. Kronoberg ser en styrka i att det drivs flera strategiska projekt präglade av helhetssyn från länsstyrelsen för att försöka vända den negativa trenden på landsbygden. Skåne pekar på landsbygdsprogrammets betydelse, men även åtgärdsprogrammen för hotade arter. Västerbotten tar också upp statliga resurser betydelse och ett starkt engagemang. Örebro tar upp betydelsen av samarbete, helhetssyn och ekonomiska incitament. Östergötland tar upp att landsbygdsprogrammets kompetensutveckling och rådgivning har bidragit till gott utfall.

SVAGHETER: Blekinge tycker att det finns för få lantbrukare. Dalarna ser en brist att de inte eller endast något omfattas av vissa insatser i vattenarbetet, bl.a. bidrag till skyddszoner eller LOVA-bidrag. Kronoberg ser en svaghet i avfolkningen av landsbygden och att det finns få ekonomiska incitament för att vända trenden. Skåne ser dåligt utformade regler när det gäller miljöersättningarna. Vidare svag lagstiftning om miljöhänsyn i jordbruket, ej marknadsanpassade ersättningar och krångliga regler för stöd som för ofta ändras. Vidare framför Skåne att marker med höga naturvärden inte specificeras i tillräcklig omfattning och att utvecklingen allt mer går mot att åtgärder i dessa miljöer inte kan omfattas av Landsbygdsprogrammet. Västerbotten pekar på bristande lönsamhet inom jordbruket som

ett problem. Örebro tycker att regelverken är stelbenta, stödregler som ändras under stödperioder m.m. samt att vissa ersättningsnivåer är för låga. Östergötland menar att svenskt jordbruk missgynnas i förhållande till importerade jordbruksprodukter. Ett alltför komplext regelverk missgynnar mindre jordbruksföretag och likriktar jordbruksproduktionen.

FÖRBÄTTRINGSFÖRSLAG: Kronoberg efterfrågar ytterligare rådgivning till mark-ägare och brukare. Vidare att landskapsperspektivet lyfts upp tydligare. De vill också att kommande landsbygdsprogram definierar träd- och buskbärande marker som bevarar biologisk mångfald.

Skåne efterfrågar en tydligare koppling mellan EU:s LBU-program och Natura 2000-nätverket. Vidare skärpt lagstiftning när det gäller naturvårdshänsyn i jordbruket. Även Skåne tar upp behovet av ökat fokus på landskapsperspektivet

Västerbotten menar att det vore bra om det fanns nyckeltal inom jordbruket som visar vad man tjäna på att genomföra olika åtgärder, både ekonomiska och ekologiska vinster.

Örebro önskar medel till projekt som inte kvalar in i nuvarande regelverk. Vidare önskar de höjda ersättningar, mer information och förenklingar i regelverken för miljöstöden.

Östergötland skriver att det kommande landsbygdsprogrammet kan skapa utrymme att jobba vidare på den nuvarande miljöplattformen med kompetensutveckling, miljöersättningar och moderniseringsstöd etc. De kommande stödformerna bör utvecklas i förenklad riktning och ersättningsnivåerna bör hållas på en nivå så att de blir attraktiva för jordbrukaren.

GAPET OCH RÅDIGHETEN: 15 län har kommenterat gapet och rådigheten i jordbrukssektorn.

OM GAPET: Länens svar överensstämmer med svaren för uppdraget landsbygdsutveckling, vilket är rimligt då målen är desamma.

NÅGRA KOMMENTARER OM GAPET: Jönköping skriver att anslutningen till relevanta stöd är hög samtidigt som betesmark försvinner och antalet betesdjur minskar. Kronoberg tar upp att lantbrukare slutat de senaste åren.

Västerbotten anger att det i länet bedrivs många aktiviteter som bidrar till miljömålen och Örebro att

de är på rätt väg inom flera områden, bl.a. restaurering av betesmarker.

Gävleborg skriver att det finns en stor andel ekologisk produktion i länet och att ekologisk produktion är ett medel för att nå de flesta miljömålen som hör samman med lantbruk.

Skåne menar att inom de flesta miljömål med naturvårdsanknytning är jordbrukssektorns påverkan på ekosystem och biologisk mångfald direkt och påtaglig.

OM RÅDIGHETEN: Lärens svar överensstämmer med dem för uppdraget landsbygdsutveckling, vilket förefaller rimligt då rådigheten mellan mål varierar och då sektorns insatser i flera fall är desamma som lantbruksprogrammets.

NÅGRA KOMMENTARER OM RÅDIGHETEN: Värmland skriver att odlingslandskapets framtid är mycket beroende av jordbrukspolitik och andra politiska beslut som rör landsbygden.

Västra Götaland skriver att rådigheten beror på livskraft och konkurrensförmåga i väldigt många små företag.

Södermanland menar att jordbrukssektorn kan minska sina utsläpp. Metoder finns, men krockar ofta med lönsamhetskrav, och det är svårt att få till stånd frivilliga åtgärder. För rikt odlingslandskap finns vilja, men regelkrångel, brist på betesdjur och dålig lönsamhet leder till sämre måluppfyllelse. För klimatpåverkan är sektorns rådighet stor och stöd bidrar också.

Dalarna menar att rådigheten i vattenrelaterat arbete i teorin är relativt stor, dock saknas resurser för tillsynsinsatser i kommunerna för att begränsa näringsläckage.

Östergötland skriver att rådigheten begränsas på grund av bristande kompetens.

4.9 SKOGSSEKTORN

17 län har bedömt och kommenterar miljöarbetet för skogssektorn. Några län har ställt frågor direkt till skogssektorn men har fått knapphändiga svar. Örebro län svarar exempelvis att ”verksamma skogsföretag i länet har själva haft möjlighet att svara på frågorna gällande miljömålen, men endast ett fåtal har svarat vilket skulle kunna bero på miljömålen otydlighet kopplat till den egna verksamheten”.

STRATEGISK PLANERING: Med strategisk planering kan här avses såväl gemensam planering inom sektorn

som planering inom enskilda företag. I de fall Skogsstyrelsens, länsstyrelsens eller andra offentliga organisationers mål och strategier är förankrade i och accepterade av sektorn kan också sådana avses.

Den absoluta merparten av länen (13 st) bedömer att strategisk planering sker i viss utsträckning medan några län bedömer att det görs i påtaglig grad.

Flera län tar upp de skogliga sektorsmål som finns på regional nivå (vilket kan omfatta mer än ett län) och som processats fram inom sektorn under ledning av Skogsstyrelsen. Det framkommer att de större skogsbolagen och skogsägarföreningarna främst driver miljöarbetet inom ramen för certifiering via FSC och/eller PEFC. Flera län påpekar att kännedomen företagens strategiska planer är liten och att man är osäker på hur väl de kopplar till miljömålen. Dalarnas län tar upp att storskogsbruket i länet arbetar utifrån landskapsekologiska planer.

I detta sammanhang bör noteras att de större skogsföretagen tar fram sina strategiska planer centralt via huvudkontoren och att dessa planer är av ”nationell” karaktär.

ÅTGÄRDSARBETET: De flesta av länen (12 st) anger att åtgärder och aktiviteter som leder mot miljömålen inom skogssektorn sker i viss utsträckning. Tre län svarar att åtgärdsarbetet är påtagligt och två län att det sker i mycket stor utsträckning.

De åtgärder som lyfts fram av länen är frivilliga avsättningar, miljöhänsyn i samband med avverkning samt Gröna skogsbruksplaner. Det framkommer även att förutsättningarna skiljer sig mellan länen då skogsmarken i vissa län till stor del ägs av enskilda (främst södra Sverige) medan skogsmarken i andra län (norra Sverige) i högre grad ägs av skogsbolagen. Jönköpings län kommenterar arbetet såhär:

”I Jönköpings län är huvuddelen (85 %) av skogsmarken i privat ägo. En stor andel av skogsägarna har Gröna skogsbruksplaner. Skogsägarna beställer också till stor del skogbrukstjänster från olika virkesköpare och andra sysselsatta inom skogsnäringen. Certifiering enligt FSC och PEFC får stor genomslagskraft. Certifieringens uppföljning visar på att åtgärder görs i rätt riktning för att nå miljömålen, samtidigt visar Skogsstyrelsens polytax en försämrad hänsyn till miljön vid avverkning. Skogsbruket kompetensutvecklar sig inom

aktuella produktions- och miljöfrågor till exempel vattenvård och nyckelbiotopsinventering både via interna och externa utbildningar.”

Gävleborg påpekar att ”kunskapen om miljömålen får generellt sett anses vara relativt låg hos skogsbrukets aktörer på lokal nivå och det finns en klar förbättringspotential genom att förtydliga miljömålen, miljömålsarbetet och kommunikationen kring detta.”

SAMVERKAN: Länen anger att det finns former för samverkan och tio län bedömer detta vara påtagligt medan sex län svarar att det finns i viss utsträckning. När det gäller myndigheternas medverkan i denna samverkan anger merparten (12 län) att de deltar i viss utsträckning.

Många län tar upp de skogliga sektorsråd som finns på regional nivå (omfattar flera län). I de skogliga sektorsråden ingår såväl företrädare för skogsbruket som olika intresseorganisationer och även länsstyrelserna. På vissa håll finns även lokala sektorsråd som är kopplade till Skogsstyrelsens distriktsorganisation och det finns också samverkan inom skogsbruket.

Östergötland nämner att ”samverkansaktiviteter (skogs dagar, kurser, konferenser) har blivit färre och färre pga alltmer personalmässigt bantade organisationer”. Blekinge tar upp att ”Länsstyrelsen och Skogsstyrelsen gör olika bedömningar utifrån sina respektive ansvarsområden, men båda myndigheters svar tyder på att samverkan bör utökas betydligt”.

HAR MILJÖMÅLSUPPDRAGET OCH MILJÖMÅLEN BIDRAGIT: Merparten av länen (14 st) anger att miljömålsuppdraget bidragit i viss utsträckning när det gäller strategisk planering och åtgärdsarbete. Man gör en positivare bedömning av miljömålsuppdragets bidrag till samverkan där 12 län svarar att det är påtagligt. Skåne tar upp att Skogsstyrelsens miljömålsuppdrag har påverkat intensiteten för samverkan även om det främst sker på nationell och Skogsstyrelsens regionala nivå [dvs. länsövergripande].

Dalarna framhåller att myndigheternas länstäckande underlag om värde trakter och andra underlag i form av inventeringar används i storskogsbrukets planläggning. Kronoberg nämner att det i huvudsak är certifieringen som bidragit till åtgärder och aktiviteter och att det är svårare att se kopplingen till miljömålsuppdraget. Östergötland är inne på samma spår och påpekar att

skogsbruket styrs nästan helt av marknadsdrivna krafter som t ex certifieringen (FSC och PEFC).

STYRKOR: Den skogliga delen av Landsbygdsprogrammet framhålls av flera län. Västerbotten tar upp certifieringsformerna och att teknikförändring med bättre digitala kartor och digital information ökar kunskapen hos maskinföraren. Kronoberg lyfter fram det gemensamma projektet FURA kopplat till kulturmiljö. Länen har överlag varit sparsamma med att ange styrkor vilket det kan finnas anledning att reflektera över.

SVAGHETER: Några län framhåller bristen på medel för områdesskydd som en svaghet. Halland tar upp att en svårighet inom skogsnäringen är att det saknas tillräckliga kunskaper om vad som behövs för att uppnå miljömålen. Det saknas även tillräckliga drivkrafter för att omsätta skogsnäringens policys och strategier till faktiska resultat i skogen. Kronoberg framhåller svagheter i form av bristande avverkningsplanering, avsaknad av krav på skogsmaskiner samt bristande kunskap i skogsbruket. Skåne tar upp svag lagstiftning om miljöhänsyn i skogsbruket.

FÖRBÄTTRINGSFÖRSLAG: Halland tar upp att det finns ett stort behov av att tillskjuta medel för naturvårdande skötsel och även ekonomiska styrmedel och satsningar för att exempelvis kvalitetssäkra de inventeringar av kulturmiljöer som finns i skogen. Kronoberg nämner att arbetet med landskapsstrategier kan bli en möjlighet och lyfter fram kulturmiljöutbildning för markägare och yrkesverksamma samt ev. certifiering av yrkesverksamma kring fornminneshantering i skogsmark. Värmland ser en möjlighet i att nyttja befintliga lagrum, kunskaper och resurser på rätt sätt. Örebro anger att fler certifierade (ex. PEFC och FSC) skogsägare skulle innebära mer hänsyn vid skogsbruksåtgärder och att miljömålen snabbare kan nås.

GAPET OCH RÅDIGHETEN: 16 län har kommenterat gapet och rådigheten i skogssektorn.

OM GAPET: Lärens svar överensstämmer med svaren för Skogsstyrelsens uppdrag, vilket är rimligt då målen är desamma.

NÅGRA KOMMENTARER OM GAPET: Samma kommentarer som för Skogsstyrelsens uppdrag.

OM RÅDIGHETEN: Lärens svar överensstämmer med bedömningen för Skogsstyrelsens uppdrag.

NÅGRA KOMMENTARER: Södermanland menar att insat-

ser för att nå målet till stor del är beroende av regionala och lokala aktörers inställning och insatser.

Kalmar ser möjligheter för skogsbruket att förbättra hänsynsnivån, men det kräver en stor uppsättning av åtgärder inom näringen, men också på myndighetsnivån. I den kunskapsplattform som sammanställts av Skogsstyrelsen framgår detta.

Stockholm skriver att det krävs mer engagemang av näringen och utökad samverkan för att tydligare få fram kopplingen till miljömålen. Den hårdnande konkurrensen inom skogsnäringen minskar dock utrymmet för samverkansaktiviteter.

Halland skriver att skogsnäringens verksamhet regionalt i hög grad styrs av ekonomiska drivkrafter som verkar över större geografiska områden. Skogsnäringens miljöarbete styrs främst av företagens egna övergripande policys och nationella certifieringsnormer.

Östergötland menar att kontrollen och sanktionerna från certifieringsföretagen är för dålig.

4.10 HANDELN

12 av länen har bedömt och kommenterat detta område. Två, Södermanland och Västra Götaland, skriver bara att det är svårt att bedöma denna sektor, men att de bedömer att miljömålsarbetet har haft begränsad påverkan på den.

STRATEGISK PLANERING: Av de nio län som svarat på om strategisk planering sker i syfte att nå miljömålen inom handelssektorn anger fem i viss utsträckning, tre i mycket liten utsträckning och ett att de inte kan svara på detta.

Dalarna skriver att handelns större aktörer ofta har sina beslutsfattare utanför länet och att den regionala nivån antas vara mindre i fokus då. Sen finns mindre företag, liksom offentliga aktörer av betydelse för sektorn, för vilka den regionala nivån är viktig. I Dalarna pågår arbete för att få till stånd en regional kunskaps- och samverkansplattform för handeln, där miljöfrågorna ska finnas med. Länsstyrelse, högskola och kommuner samarbetar kring detta.

Några län nämner vissa strategiska insatser gentemot handeln som sker inom ramen för länsstyrelsens uppdrag med regionala serviceprogram, stöd till lanthandelsbutiker och samhällsplanering. I Örebro finns en handelspolicy finns med som en miljömålsåtgärd,

men de har ingen aktuell uppföljning över läget i kommunerna.

ÅTGÄRDSARBETET: Av de nio län som svarat på om åtgärder sker inom sektorn som leder mot miljömålen anger sju län att det sker i viss utsträckning, ett län i mycket liten utsträckning och ett län påtagligt.

Länsstyrelsen i Skåne ser svårigheter med att inkorporera hållbarhet och miljömål i denna sektor. De ser dock en delvis motverkande trend till de många externa handelsetableringarna i en växande rörelse för småskalighet, lokala och ekologiska varor etc. Hushållningssällskapen, LRF, Länsstyrelsen m.fl. stödjer denna trend, men den påverkar endast marginellt.

Jönköping påtalar att handeln ändå gör mycket miljöarbete i form av satsning på ekologiska och miljömärkta varor m.m. Värmland ger andra exempel på åtgärder som handeln genomför: samdistribution, avfallshantering och energibesparing i bl.a. kyldiskar.

Länen ger också andra exempel på insatser som det offentliga initierar via bl.a. det regionala serviceprogrammet och pågående satsningar kring projektet Matlandet. Västerbotten nämner projektet Västerbottens hållbarhetsvecka, där samverkan sker med Umeå Centrum och gallerierna i centrum. De stora kedjorna har svårt att delta då de styrs centralt. De mindre butikerna deltar mycket aktivt i hållbarhetsveckan. Örebro nämner ett projekt för energieffektivisering av servicestrategiska livsmedelsbutiker på landsbygden som drivs i samarbetet mellan länsstyrelsen, energikontoret, regionen och en handelsorganisation.

SAMVERKAN: Av de tio län som svarat på om regional samverkan sker inom sektorn som bidrar till miljömålen anger fem i viss utsträckning, tre i mycket liten utsträckning och två kan inte bedöma detta.

Dalarna nämner arbetet med att forma en samverkansplattform, men i detta arbete deltar ännu så länge främst offentliga parter. De län som kommenterat detta hänvisar främst till samverkan i anslutning till offentliga organisationers uppdrag. Örebro skriver att det finns forum för samverkan inom centrumhandeln i många kommuner, men dessa har dock hittills inte varit så aktiva i miljömålsarbetet. Detta är sannolikt fallet i de flesta län.

HAR MILJÖMÅLSUPPDRAGET OCH MILJÖMÅLEN BIDRAGIT: Av de tio län som svarat på om miljömålen

och miljömålsuppdraget bidragit till miljöarbetet i handelssektorn anger fem län i mycket liten utsträckning, fyra län i viss utsträckning och ett län att de saknar underlag för att kunna uttala sig om detta.

Dalarna skriver att idéer om en regional handelsdialog funnits med i åtgärdsprogrammet för de regionala miljömålen sedan flera år. Att initiativet om en kunskaps- och samverkansplattform nu kommit till stånd har miljömålsuppdraget bidragit till, men drivkrafterna för detta är flera, inte minst för att stärka och utveckla sektorn.

Värmland påpekar att ökningen av antalet köpcentra i externa lägen kan ha en negativ miljöpåverkan som motverkar miljömålen.

STYRKOR: Skåne tycker att samverkan i länet kring offentlig upphandling, i synnerhet av ekologiska livsmedel, har varit framgångsrikt. Fokus har varit att ta bort hinder i produktions- och distributionskedjan. Mål på både nationell, regional och lokal nivå har gett signaler till producenter och distributörer. Vidare ser de ett arbete de bedrivit kring externhandel, Handla rätt, som ett lovvärt initiativ som med nya PBL potentiellt kan få större gehör i kommunernas planeringsarbete. Västerbotten ser en styrka i den samverkan med myndigheter som ändå finns och en vilja att visa att man har ”miljötänk”.

SVAGHETER: Skåne skriver att de styrmedel som behövs för att påverka handeln och konsumtionen i stort inte finns. Trots trender för en mer medveten livsstil får detta inte genomslag. De fortsatta satsningarna på externa handelscentra är steg i fel riktning. Västerbotten ser en svaghet i att företag får dåligt erkännande för sitt miljöarbete och att det är kostsamt att miljöcertifiera sig. Kronoberg skriver att länsstyrelsen saknar överblick över sektorns miljöarbete.

FÖRBÄTTRINGSFÖRSLAG: Dalarna efterfrågar att den nationella nivån mer stimulerar regionalt arbete gentemot handelssektorn och med konsumtion. Även Skåne påpekar att det behövs mer nationella och internationella styrmedel och ett tydligt konsumentintresse för att påverka handeln och konsumtionen i stort. Inom ramen för regeringens satsning på Matlandet Sverige föreslår de en tydligare profilering på ekologiska livsmedel och att pilotlänsuppdraget eventuellt kan användas för detta. De ser en potential i ett förbättrat samspel mellan of-

fentlig upphandling och utbud av ekologiska varor till privata konsumenter. För externhandel ser de behov av ökad kommunal förståelse för slutsatserna i deras arbete ”Handla rätt” skulle förstärka miljöarbetet. Detsamma skulle gälla ifall samtliga kommuner tog till sig Malmö Stads arbete för ekologiskt livsmedel. Västerbotten önskar mer synliggöra miljöeffekter av handeln, t.ex. användande av plastpåsar för Östersjön. De efterfrågar också mer kunskap och lagkrav.

GAPET OCH RÅDIGHETEN: Nio län har kommenterat gapet och rådigheten inom handeln.

OM GAPET: Alla som svarat anger att det råder påtagligt eller stort gap till målen som handeln påverkar, framför allt begränsad klimatpåverkan, giftfri miljö och god bebyggd miljö.

NÅGRA KOMMENTARER OM GAPET: Jönköping skriver att en stor del av försäljningen är importerade varor med stor miljöpåverkan i andra länder.

Västra Götaland skriver att den ökade etableringen av externa handelscentrum bidrar tydligt till svårigheterna till att nå miljömålen Begränsad klimat påverkan och Frisk luft.

OM RÅDIGHETEN: Flertalet län anger att den regionala rådigheten är liten, men en del att den är större.

NÅGRA KOMMENTARER OM RÅDIGHETEN: Jönköping skriver att effektiva styrmedel för att påverka miljöpåverkan från handeln är främst ovanför den regionala nivån som dock kan arbeta med information till konsumenter samt genom planering påverka utsläpp från konsumenternas transporter i samband med inköp.

Skåne skriver att handelssektorn i mycket hög grad är beroende på vad som sker i omvärlden, men de globala konjunkturerna påverkas främst av marknaden och det internationellt verksamma näringslivet, varför de kritiska offentliga beslutsnivåerna för detta område i första hand är en fråga för regioner och kommuner, särskilt när det gäller begränsad klimatpåverkan och god bebyggd miljö.

4.1 | BESÖKSNÄRINGEN

12 av länen har bedömt och kommenterat detta område. Ett län, Södermanland, skriver bara att det är svårt att bedöma denna sektor, men att de bedömer att miljömålsarbetet har haft begränsad påverkan på den. Ett län anger att de saknar kunskap för att bedöma sektorn.

STRATEGISK PLANERING: Av de 10 län som svarat på om strategisk planering som leder mot miljömålen sker inom sektorn anger fem län att det sker i viss utsträckning, tre län att det sker i mycket liten utsträckning och ett län vet inte. Västra Götaland har som enda län ställt frågan till länets turistråd.

Västra Götalands Turistråd uppger att besöksnäringen till stor del hamnat bredvid när det gäller integreringen av miljömålen, dels beroende på bristande kompetens inom kunskapsområdet, dels beroende på att näringen jobbar på en mycket konkret nivå jämfört med miljömålen nivå.

Några län nämner att turismutveckling är en fråga som ligger hos regionen mer än länsstyrelsen, men att det finns inslag av detta i deras landsbygdsprogram. Dalarna skriver att regionen, länsstyrelsen, kommunerna och näringen arbetar med strategier och miljöledning av olika slag. Miljömålen vägs in i varierade grad enligt Länsstyrelsens bedömning. I pågående miljömålsrevideringen ska en sektorsdialog ske med näringen. Västerbotten har i sitt miljömålsarbete haft en långsiktig strategi där turism utgör en del. Skåne nämner ett projekt i deras län som syftade till att utveckla hållbar kultur- och naturturism, samt utveckla denna del av besöksnäringen.

ÅTGÄRDSARBETET: Av de 10 som svarat på om åtgärdsarbete sker som leder mot miljömålen i sektorn anger åtta att det sker i viss utsträckning och ett län att de inte vet. Västra Götaland har även här sänt frågan till sitt turistråd. Detta skriver att de jobbar med ett ramverk i tre nivåer för turismföretagen där miljöåtaganden vägs in. Det saknas dock viktningssystem för vilka åtgärder som är viktigast för företagen att göra. Det pågår ett projekt kring hållbar besöksnäring men hur miljöfrågorna ska implementeras där är ännu inte klart.

Dalarna skriver att miljötankandet varierar inom näringen. En del företag satsar på natur- och kulturturism. Flera av de turismprojekt länsstyrelsen deltar i är miljörelaterade: energieffektivisering i fjällen och natur- och kulturturism. Regionen stora projekt kring fjällens besöksnäring fokuserar på hur tekniska försörjningssystem, transporter m.m. ska hanteras vid fortsatt utbyggnad. Här finns möjligheter att ta in miljömålen.

I Skåne är hållbar utveckling och ekoturism centrala delar inom besöksnäringen och naturen utgör en magnet för besökarna. Behovet av hållbara transporter

efterfrågas så att besökarna kan ta sig till turistmålen hållbart. Flertalet planerade anläggningar strävar efter klimatneutrala lösningar. Överlag försöker näringen ta sitt miljöansvar. Såväl länsstyrelsen som regionen jobbar med besöksnäringens utveckling.

Västerbotten skriver att 19 företag i länet är anslutna till ekoturismföreningen och åtta certifierade som "Naturens bästa". 41 turistmål har särskilt intressanta natur- och kulturkvaliteter. Länsstyrelsen satsar på att öka informationen om dessa och tillgängligheten.

Östergötland nämner natur- och kulturguidningar som genomförs av länsstyrelsen i samarbete med kommuner och läns museer. De nämner också länets naturrum där besökarna informeras om natur och miljö. Örebro skriver också om insatser länsstyrelsen gör för naturturismen, bl.a. vid fågelsjöar. Länsstyrelsen gör också insatser för att uppmärksamma lokala råvaror och producenter. Kronoberg stödjer via landsbygdsprogrammet ett projekt om lanthandel och turism, där miljömålen kan ses som en bieffekt.

Värmland skriver att många företag genomför åtgärder för att nå miljöcertifieringens krav.

SAMVERKAN: Av de nio län som svarat på om regional samverkan sker inom näringen där miljöfrågor är närvarande anger fem län i viss utsträckning och ett län påtagligt. Två län kan inte bedöma detta. Västra Götaland har frågat sitt turistråd som svarat att sådan samverkan främst sker inom näringens nationella organisationer, där t.ex. ramverk för miljömärkningar formuleras.

Dalarna skriver att offentliga organisationer har mycket samverkan med näringen i deras län. Jönköping skriver att Smålands turism har tagit initiativ till samverkan för att lägga grund för ett utvecklat arbete för hållbar turism. Skåne skriver att samverkan mellan kommunerna finns inom turismområdet.

HAR MILJÖMÅLSUPPDRAGET OCH MILJÖMÅLEN BIDRAGIT: Av de tio län som svarat på om miljömålen och miljöuppdraget bidragit till miljöarbetet inom besöksnäringen anger sju län i mycket liten utsträckning och tre län i viss utsträckning.

Värmland skriver att näringens ökade intresse för miljöfrågor inte i första hand bedöms ha koppling till länets arbete med miljömålen, utan mer till trender och krav inom branschen. Åtgärderna bedöms ändå ha positiv inverkan på måluppfyllelsen.

STYRKOR: Skåne skriver att Tourism in Skånes insikt om att naturvård är framtidens turistattraktion är en viktig grundbult för en hållbar besöksnäring. Västra Götaland ser en styrka i den ökade efterfrågan på eko-alternativ och framväxten av en bra märkning av ekoturism.

SVAGHETER: Dalarna ser behov att mer diskutera syner-gier och konflikter mellan en växande besöksnäring å ena sidan och värnande av natur- och kulturmiljövärden å andra sidan. Kronoberg ser en svaghet i att länsstyr-elsen saknar överblick över sektorns miljöarbete. Skåne pekar på konflikten mellan en del av besöksnäringens behov, bl.a. konferens- och arenabyggen, och de över-gripande riks- och miljöintressen som Länsstyrelsen representerar.

FÖRBÄTTRINGSFÖRSLAG: Skåne skriver att Tourism in Skåne i hög grad arbetar utifrån Skånes fyra hörn, snarare än 33 kommuner, vilket de finner bra även mil-jömässigt. De menar att denna form av interkommunal samverkan bör understödjas, av såväl regionala aktörer som statliga myndigheter, inom besöksnäringen, men också möjligen på andra områden. De efterfrågar här pilotprojekt. Västerbotten efterfrågar ett ökat samarbete mellan turistföretag och transportsektorn för att gene-rera paketlösningar för t.ex. fjällturismen.

GAPET OCH RÅDIGHETEN: Nio län har kommenterat gapet och rådigheten inom besöksnäringen.

OM GAPET: Svaren här varierar, med en övervikt för att det råder påtagligt eller stort gap till målen som be-söksnäringen påverkar, vilket är bl.a. transportrelaterade och naturtypsmål.

NÅGRA KOMMENTARER OM GAPET: Skåne skriver att besöksnäringen i Skåne i hög grad är beroende av möjligheter till naturupplevelser varför dessa mål ses som centrala för denna sektor. Naturligtvis är också transporter, handel och ekologiska livsmedel viktiga aspekter inom besöksnäringen.

Jönköping skriver att besöksnäringen har en ökande andel av klimatpåverkande utsläpp, medan påverkan på andra miljömål är mindre.

OM RÅDIGHETEN: De allra flesta län anger att den regionala rådigheten är stor.

NÅGRA KOMMENTARER OM RÅDIGHETEN: Skåne menar att de mest relevanta offentliga beslutsnivåerna för denna sektor är de regionala och kommunala aktörerna.

Jönköping menar att rådigheten över besöksnä-ringens transporter huvudsakligen ligger ovanför den regionala nivån. Regional och lokalt kan dock miljö-anpassade alternativ erbjudas.

Västerbotten påpekar att det enskilda företaget har stor rådighet över sin verksamhet.

5 KOMMUNERNAS SAMLADE MILJÖARBETE

5.1 MILJÖMÅL I KOMMUNENS VERKSAMHETSSTYRNING, LOKALA MILJÖMÅL

14 av länen har bedömt och kommenterat detta område. Ett län anger att de saknar kunskap för att kunna bedöma området.

STRATEGISK PLANERING: Åtta län anger att miljömål i kommunernas verksamhetsstyrning sker och lokala miljömål finns påtagligt. Ett län, Skåne, anger att så är fallet i mycket stor utsträckning och fyra län i viss utsträckning. Södermanland har delat upp frågeställningen och anger i visst utsträckning avseende miljömål i kommunens verksamhetsstyrning och påtagligt avseende lokala miljömål

Blekinge skriver att kommunerna arbetat in miljömålen på olika sätt i sina program. I vissa fall är de lokala miljömålen baserade på de regionala, i andra fall på de nationella. Huvudansvaret för miljömålsarbetet ligger i flertalet kommuner på kommunstyrelsen. Kronoberg skriver att miljömålen eller essensen av dem återfinns i olika kommunala dokument och att de flesta kommuner har någon typ av lokala miljömål. I Värmland har en betydande del av kommunerna tagit fram lokala mål och arbetar efter dem. Kommunerna har anställda miljöstrateger som arbetar med kommunens strategier. I Västerbotten har några kommuner tagit egna miljömål medan ett flertal har anammat de regionala. I Västmanland har många kommuner politiskt antagna miljömål utifrån de nationella eller regionala. Det tar sig i uttryck genom särskilda handlingsprogram eller genom handlingsprogram inom olika verksamhetsområden. Västra Götaland skriver att även om flertalet kommuner upprättat lokala miljömål så sker lite verksamhetsstyrning utifrån dessa. Östergötland skriver att införlivandet av miljömål i verksamhetsstyrningen, liksom omfattning av åtgärder, skiljer sig mycket åt mellan kommunerna.

Tre län refererar till SKL:s enkät. Här återges svaren från två, ett stort län och ett mindre.

I Södermanland har eller utarbetar nu sex kommuner lokala miljömål och lika många håller på att ta fram handlingsprogram. Tre av sju kommuner arbetar med miljömål i budget- och verksamhetsplan. Sex menar att miljömålsarbetet bidraget till att sätta miljöfrågorna

högre upp på den politiska agendan. I fem kommuner ligger ansvaret för miljömålen hos kommunstyrelsen och i två hos miljö- och byggnämnd.

I Västra Götaland har 24 av de 42 kommuner som svarat politiskt antagna miljömål, 12 anger att arbete med att ta fram sådana pågår. 15 kommuner anger att de arbetar med miljömålen i budget och verksamhetsplan. Kommunerna upplever att miljömålen utgör ett stöd och tillgång. Nio kommuner har ett övergripande handlingsprogram och 21 kommuner har handlingsprogram inom olika verksamhetsområden som tar upp miljömålen. Sex kommuner har övergripande program under framtagande. 33 kommuner anser att arbetet med miljömål resulterat i konkreta åtgärder och 29 att arbetet har satt miljöfrågorna högre upp på den politiska agendan. 32 kommuner anger att de största hindren är otillräckliga styrmedel, men anger också bristande resurser och stöd från staten. 21 kommuner anser att de saknar rådighet.

ÅTGÄRDSARBETET: Av de 13 län som svarat på om det faktum att det finns lokala miljömål också lett till åtgärder anger fem i viss utsträckning och fem påtagligt, medan två anger i mycket stor utsträckning. Det trettonde länet, Halland, skriver att kommuner genomför många åtgärder som leder mot målen. Vidare nämner de att av totalt 187 åtgärder i länets miljömålsprogram är kommunerna huvudaktör för 89 åtgärder varav en stor del genomförts eller påbörjats.

Blekinge skriver att miljömålen i huvudsak fått genomslag inom fysisk planering, klimatanpassning, energiområdet, naturvård, avfall, vatten och avlopp och miljötillsyn. Flera län anger liknande områden som områden där målen fått genomslag.

Västra Götaland nämner flera länsprojekt där kommuner deltar, bl.a. samverkansplan för värdefulla kust- och havsområden mellan Bohuskommunerna

SAMVERKAN: På frågan om samverkan finns mellan kommunerna och med länsstyrelsen som bidrar till miljömålen anger nio län påtagligt, fyra län i viss utsträckning och ett län i mycket stor utsträckning.

Blekinge skriver att kommunerna främst samverkar sinsemellan samt med regionen, Skogsstyrelsen och

Länsstyrelsen. Samverkan med organisationer, föreningar, företag och centrala myndigheter sker men är av mindre omfattning.

Dalarna skriver att samverkan mellan kommunerna i arbetet med miljömål sker, men bedöms som ganska litet för närvarande. Länsstyrelsen har inget särskilt nätverk för detta, utan de nätverk som finns har andra skärningar, tillsyn, energi osv. I samband med pågående revidering finns dock ambition att stärka samverkan med kommunerna i samverkan kring miljömålssystemet specifikt. I flera län finns särskilda nätverk för kommunernas miljöstrategiska eller miljömålsarbete. Dessa är ibland sammanhållna av länsstyrelsen, ibland inte. I Halland har kommunerna ett Agenda 21-nätverk där även regionen och länsstyrelsen deltar. Kronoberg nämner att det i deras län finns ett nätverk som heter Miljömålnätet. I Värmland finns ett nätverk för kommunernas miljöstrategier. I Västra Götaland har Hållbar Utveckling Väst (HUV) ett kommunnätverk

Flera län anger i sina kommentarer att kommunerna deltar i och är representerade i regionala nätverk av olika slag på miljöområdet, ofta nämns länsstyrelsen nätverk.

Värmland skriver också att miljömål ibland kommer upp när Länsstyrelsen deltar i möten med kommunalråden.

Västra Götaland refererar även i denna fråga till SKL:s enkät. 31 kommuner i länet anger där att de i miljömålsarbetet i viss mån samarbetar med länsstyrelsen, medan fem anger att de samarbetar mycket och fem att de inte samarbetar alls. 19 kommuner anger att de i viss mån samarbetar med regionen i miljömålsarbetet, tre att de samarbetar i stor utsträckning. Detta menar länsstyrelsen kan ses i relation till kommunernas deltagande i projektet Smart energi. 32 kommuner anger att de samverkar med andra kommuner och 19 att det arbetar direkt med centrala myndigheter.

HAR MILJÖMÅLSUPPDRAGET OCH MILJÖMÅLEN

BIDRAGIT: Av de 13 som svarat på om miljömålen och miljömålsuppdraget bidrag till lokala miljömål anger sju län påtagligt, fem län i viss utsträckning och ett län i mycket stor utsträckning. Om länen särskilt avser det regionala arbetet, det nationella eller båda är inte klart, men det kan vara så att bedömningarna framför allt betonar de regionala miljömålets betydelse.

Några refererar här SKL:s enkät där frågan om

länsstyrelsens betydelse finns. För Dalarna visar denna att nästan alla kommuner ser miljömålen som en tillgång i kommunens miljöarbete, liksom länsstyrelsens regionala arbete. I Södermanland tycker samtliga kommuner att samarbetet med Länsstyrelsen fungerar bra och fem av sju tycker att det regionala arbetet är en tillgång. Kronoberg skriver att det är troligt att de regionala miljömålen visat på behovet av miljömål på lokal nivå och gjort miljöarbete lättare att ta till sig för kommunerna.

STYRKOR: Västerbotten ser länsstyrelsens miljömålsuppdrag som en styrka för kommunernas arbete. Västmanland ser det som en styrka att det finns ett system för nationella och regionala miljömål. Att miljömålssystemet har en uppbyggnad på nationell, regional och lokalnivå tycker också Västra Götaland är en styrka för att motivera kommunens politiker och tjänstemän och systemets fördelar. Kronoberg ser det som styrka att miljömålen numera ingår som en naturlig del i översiktsplaneringen. Blekinge pekar bl.a. på god samverkan som en styrka. Örebro ser också en styrka i samarbete mellan kommuner samt statliga bidrag som kommunerna kunnat söka för åtgärdsarbete. Kalmar ser en styrka i samverkansprojekt som t.ex. Energimyndighetens satsning på projektet Uthållig kommun.

SVAGHETER: Blekinge anger begränsad rådighet, bristande samverkan och brist på resurser. Även Kalmar, Kronoberg, Västerbotten och Örebro nämner resursbrist i kommunerna som en svaghet. De svagheter Västra Götaland tar upp är brist på styrmedel, att miljömålen inte har starkare rättslig grund och att miljön ofta får stå tillbaka för kortsiktiga ekonomiska mål.

FÖRBÄTTRINGSFÖRSLAG: Västmanland skriver att det behövs mer personella resurser inom länsstyrelserna för att kunna samordna miljöarbete med kommunerna.

Örebro ser behov av medel som kan fördelas regionalt som medfinansiering av projekt inom prioriterade åtgärdsområden. Satsningar som LOVA, LONA och medel för klimatinvesteringar har varit ett effektivt sätt att stimulera åtgärdsarbetet. Även Kronoberg efterfrågar sökbara medel för tydliga uppdrag som bidrar till att nå miljömålen.

Västra Götaland skriver att kommunerna ofta anger

att de behöver mer stöd från länsstyrelsen i hur de kan lyfta in miljömålen i verksamheten, bl.a. handböcker och goda exempel. Vidare efterfrågar länsstyrelsen att miljömålen får en rättslig tyngd, att mer medel avsätts till kommunikationsinsatser och att samverkan mellan kommuner, näringsliv och länsstyrelse stärks.

Kalmar skriver att befintliga styrmedel styrs helt utifrån vad som är ”inne” i politiska sammanhang och att det vore bra om man även premierar andra områden.

5.2 MILJÖTILLSYN

13 av länen har bedömt och kommenterat miljöarbetet inom detta område. Två län anger att de saknar kunskap för att kunna bedöma området.

STRATEGISK PLANERING: På frågan om kommunerna bedriver strategisk planering i syfte att nå miljömålen i sin miljötillsyn anger sex län påtagligt, två län i mycket stor utsträckning och fem län i viss utsträckning.

Kommunerna ska årligen ta fram tillsynsplaner och dessa kan ses som den planering där miljömålen kan beaktas. Gävleborg skriver att kommunernas beaktande av miljömålen och överhuvudtaget planering i tillsynen varierar ganska mycket mellan länets kommuner. Generellt kan man säga att ju större kommun desto mera tid och resurser har man för planering. Värmland skriver att tillsynen i stor utsträckning är händelsestyrd och varierar med kommunens resurser. Kronoberg skriver att kommunernas tillsynsplaner normalt tar hänsyn till miljömålen. Planerna redovisas till Länsstyrelsen som genomför uppföljande besök med granskning av kommunernas tillsyn. Även Västerbotten skriver att deras kommuner har tillsynsplaner med direkt koppling mot miljömålen. Västra Götaland skriver att de vid sin uppföljning av kommunernas operativa tillsyn alltid följer upp om denna har ett nära samband med miljömålen. Uppföljningen 2009-2010 av 12 kommuner visade att sambandet mellan miljömålsarbetet och den operativa tillsynen var otillräckligt. Länsstyrelsen har därför gett ytterligare tillsynsvägledning om målstyrd tillsyn.

Några län hänvisar till SKL:s enkät. I Dalarna visar denna att samtliga svarande kommuner arbetar med miljömålen i tillsynen, vilket stämmer väl med länsstyrelsens bild. I Södermanland har fem av sju kommuner svarat att man arbetar med miljömålen i sin tillsynsplan.

Några län nämner det strategiska arbete som sker inom tillsynen och tillsynsvägledningen mellankommunalt och regionalt, inte minst i projekten Miljösamverkan. Dessa är av stor betydelse för miljömålen genomslag i tillsynsplaneringen. I Dalarna är kommunernas tillsynsplaner och länsplaneringen sammanlänkade, i så mån att kommunerna genomför gemensamma tillsynsprojekt.

ÅTGÄRDSARBETET: Sex län anger att åtgärder som leder mot miljömålen sker påtagligt till följd av kommunernas miljötillsyn. Tre län anger att det sker i mycket stor utsträckning och fyra i viss utsträckning.

Flera län konstaterar att de tillsynsinsatser som kommunerna tar upp i sina tillsynsplaner och de gemensamma tillsynsprojekt som formuleras i den regionala samverkan i stor utsträckning genomförs. Södermanland refererar till SKL:s enkät där samtliga länets kommuner menar att miljömålen har fått genomslag i det praktiska miljötillsynsarbetet. Olika exempel tas upp, i Värmland har man t.ex. arbetat fram ett gemensamt arbetssätt för tillsyn av enskilda avlopp.

Gävleborg skriver att de större kommunerna jobbar mera aktivt med åtgärder och att de mindre kommunerna i mån av tid och resurser deltar i de länsgemensamma tillsynsprojekten.

SAMVERKAN: Nio län anger att former för samverkan i länet till nytta för den kommunala miljötillsynen och dess möjligheter att beakta miljömålen finns påtagligt. Två län anger att sådan finns i mycket stor utsträckning och två län att sådan finns i viss utsträckning.

Flertalet län som kommenterar det utbyte som sker i Miljösamverkansprojekten eller liknande. Flera vittnar om omfattande samverkan mellan kommunerna och med länsstyrelsen i dessa nätverk.

En del län nämner även andra nätverk som kommunerna har där dessa frågor tas upp, t.ex. miljöchefs-träffar. Västra Götaland nämner att Hållbar Utveckling Väst har en naturvårdsgrupp med kommunala tjänstemän som träffas för kunskapsutbyte

Gävleborg nämner att Gävle påbörjat ett närmare samarbete med Uppsala och Sundsvalls kommuner. Vid deras träffar deltar inte länsstyrelsen.

HAR MILJÖMÅLSUPPDRAGET OCH MILJÖMÅLEN BIDRAGIT: På frågan om miljömålen och miljömålsupp-

draget bidragit till arbetet med kommunernas miljötillsyn anger sex län påtagligt, sex län i viss utsträckning och ett län i mycket stor utsträckning.

Dalarna kommenterar att miljömålen finns tydligt med i alla delar av arbetet. Gävleborg skriver: ”Eftersom vår tillsynsvägledning till viss del är inriktad på att få kommunerna att inrikta sin tillsyn mot miljömålen vill vi gärna tro att vi påverkat detta.” Värmland skriver att detta sker genom att länsstyrelsen samlar miljöstrategierna och besöker kommunerna regelbundet. Örebro skriver att miljömålsarbetet inte har brutits ut som en särskild del utan ska vara en naturlig del av vårt dagliga arbete.

STYRKOR: Dalarna ser länets miljömålsarbete, kommunala tillsynsplaner, länsstyrelsens tillsynsvägledning och miljötillsyn Dalarna som framgångsfaktorer. Kalmar ser en styrka i att det finns resurser för samverkansprojekt. Kronoberg ser Miljösamverkan Kronoberg-Blekinge som ett framgångsrikt samarbetsprojekt. Västerbotten pekar på kunskapspridning och delaktighet.

SVAGHETER: Kronoberg menar att omfattningen på tillsynen begränsas av tillgängliga resurser. Västerbotten menar att brister i den kommunala organisationen kan komplicera arbetet med miljötillsyn i kommunerna. Vidare att det finns en ovilja av nationella myndigheter att förlägga träffar i Norra Sverige.

Västra Götaland skriver att en del kommuner upplever det som svårt att hitta kopplingar mellan miljömålen och sina tillsynsinsatser. En orsak kan vara att de som arbetar med miljöstrategiska frågor inte finns i samma organisation som de som arbetar med miljö-tillsyn. Mer integrering kan behövas här. Även om det finns en ambition att arbeta med miljö-tillsyn utifrån miljömålen, så uppstår svårigheter när dessa ambitioner krockar med annat som påverkar vad som prioriteras, t.ex. behovet av att få in tillräckligt med tillsynsavgifter. I kommuner där man hittat ett förhållningssätt att styra över sin tid och inte vara så händelsestyrd, finns större förutsättningar att bedriva en miljö-målstillsyn.

FÖRBÄTTRINGSFÖRSLAG: Dalarna menar att tillsynen inte fungerar tillfredsställande i en del kommuner, av olika skäl. För att ge Länsstyrelsen möjlighet att, vid behov, ta tillbaka tillsyn från kommuner behövs ytterligare ekonomiska och personella resurser hos Länsstyrelsen.

Länet finner det bra om nationella tillsynsvägledande myndigheter driver nationella projekt, som kan drivas i samtliga kommuner och län samtidigt. Kronoberg efterfrågar övergripande regional planering och strategiska samtal där såväl myndigheter som företag deltar. Statlig finansiering av aktiviteter kan ha en positiv effekt. Västerbotten efterfrågar mer miljösamverkan och en ökad politisk vilja i miljöfrågor.

GAPET OCH RÅDIGHETEN: Se motsvarande regionala uppdrag.

5.3 FYSISK PLANERING, SAMHÄLLS-PLANERING, KULTURMILJÖ

14 av länen har bedömt och kommenterat miljöarbetet inom detta område. Två län anger att de saknar kunskap för att kunna göra detta.

STRATEGISK PLANERING: På frågan om kommunerna bedriver strategisk planering i syfte att nå miljömålen i sin fysiska planering anger sju av 13 svarande län påtagligt och sex län i viss utsträckning. Detta är i samma härad som motsvarande bedömning för det regionala uppdraget samhällsplanering.

Värmland skriver att i kommunernas översiktsplanering sker en redovisning av miljömålen och kommunen gör ställningstaganden kring hur de ska uppfyllas. Översiktsplanen ska sedan ligga till grund för detaljplaneringen. Det problem som ofta uppstår är att efterföljande planeringssteg ofta blir exploateringsstyrda. Kommunen tar inte initiativet till planläggning, utan det gör andra aktörer. Det innebär att det i planerings- och exploateringssammanhang sällan blir någon övergripande strategi som ligger till grund för projektet.

Örebro påpekar att det ser olika ut i länets kommuner. Några få har en aktiv strategisk planering, medan andra inte arbetar med det alls. Några län påtalar generellt utvecklingsbehov.

Tre län kommenterar kommunernas svar i SKL:s enkät. I Dalarna visar den att samtliga svarande kommuner arbetar med miljömålen i översiktsplaneringen, medan färre gör det i detaljplaner och bara någon i kulturmiljöprogram. I Södermanland arbetar sex av sju kommuner med miljömålen i översiktsplaneringen och fem med miljömål i detaljplanering och bygglov. Ingen kommun arbetar med miljömålen i kulturmiljö-

program. I Västra Götaland arbetar 32 kommuner med miljömålen i översiktsplanen och 15 i detaljplaner. 13 kommuner har tagit fram en trafikplan/transportstrategi och 6 kommuner har tagit fram kulturmiljöprogram.

Västmanland kommenterar svar Boverkets/RUS enkät till kommunerna om kunskapsunderlag. Hälften av länets kommuner upplevde år 2010 att de hade relevanta planeringsunderlag och hälften ansåg att de hade behov av mer underlag framförallt inom områdena handel, gröstruktur, estetik och kulturmiljövård.

Några län kommenterar särskilt kulturmiljöarbetet. I Blekinge tar kommunerna i allmänhet upp kulturmiljö i sina översiktsplaner, men endast en kommun har kulturmiljöprogram. Kommunernas kunskapsunderlag om kulturmiljön bedöms bristfälliga. Länsstyrelsen påtalar vikten av antikvarisk kompetens i kommunerna, men läget i länet framgår inte. Kalmar skriver att vissa kommuner har program för gestaltning, stadsmiljö, industriarv, kulturminnesvård och kulturmiljö.

ÅTGÄRDSARBETET: Sju av 13 svarande län anger att åtgärder som leder mot miljömålen sker i viss utsträckning till följd av kommunernas fysiska planering. Fyra län anger att det sker påtagligt och ett län att det sker i mycket liten utsträckning. Halland anger allmänt att åtgärder sker med hänvisning till sitt regionala åtgärdsprogram där frågan är med.

Tre län kommenterar kommunernas svar SKL:s enkät. I Södermanland anger samtliga sju kommuner att miljömålen fått genomslag i praktiskt arbete med fysisk planering och fem att målen fått genomslag i praktiskt arbete med infrastrukturplanering. I Västmanland håller samtliga kommuner i viss mån med om att miljömålen har resulterat i konkreta åtgärder. I Västra Götaland anser 18 kommuner att miljömålen fått genomslag i praktiskt arbete inom fysisk planering när det gäller bostäder/lokaler och 21 att miljömålen fått praktisk genomslag för infrastrukturfrågorna.

Västra Götaland nämner att Göteborgsregionen tagit fram en strukturbild för att utveckla en långsiktigt hållbar struktur i regionen och Göteborgs stads Program för bostäder "Miljöanpassat byggande". Örebro skriver att översiktsplaneringen till viss del tagit fart tack vare planeringsstöd för vindkraft och möjligheten att peka ut områden för landsbygdsutveckling i strandnära lägen. Blekinge skriver att kommunerna till viss del skyddar kulturhistoriskt intressanta byggnader och miljöer i

detaljplaner. De nämner också ett projekt som studerat 25 olika kustorter, i Blekinge, Bohuslän och Ångermanland, som en gång varit fiskelägen, och försöker ge svar på om det är viktigt att ta vara på orternas kulturarv och hur det kan ske.

SAMVERKAN: Sju län anger att former för samverkan i länet till nytta för den fysiska planeringen och dess möjligheter att beakta miljömålen finns i viss utsträckning och sex län att sådana finns påtagligt. Det sista länet, Skåne, anger att det finns i mycket liten utsträckning, men avser då situationen inom kulturmiljöområdet.

Flera län vittnar om länsstyrelsens samverkan med kommunernas stadsarkitekter och liknande. I Gävleborg är den årligt återkommande Samhällsplanerardagen ett viktigt forum för dialog. Kommunerna har även gemensamma projekt och samarbeten, exempelvis Gävle/Sandviken-samarbetet. I Västra Götaland har länsstyrelsen planerardagar och delregionala träffar. I Kalmar anordnas kulturarvsdagar. I Örebro samarbetar några kommuner gemensamma översiktsplaner. I Dalarna deltar även kommuner i Byggdialog Dalarna, samverkan inom bygg- och fastighetssektorn.

HAR MILJÖMÅLSUPPDRAGET OCH MILJÖMÅLEN BIDRAGIT: På frågan om miljömålen och miljömålsuppdraget bidragit till arbetet med miljöhänsyn i kommunernas fysiska planering anger nio län i viss utsträckning, tre län påtagligt och två län i mycket liten utsträckning.

Gävleborg bedömer att länsstyrelsens miljömålsarbete har haft stor inverkan på var kommuners kunskapsutveckling och ambitioner befinner sig idag. I Värmland har länsstyrelsen uppmanat kommunerna att arbeta med miljömålen i översiktsplanerna.

STYRKOR: Några län ser sina samverkansformer och goda dialog med kommunerna som en styrka, bl.a. Kalmar som nämner sin länsplanegruppen som träffas regelbundet och en årlig kulturarvsdag. Västmanland menar att miljömålen genom att tas upp i den fysiska planeringen flyttats upp på den politiska agendan. Örebro menar att planeringsstödet för vindkraft har haft stor betydelse för ett ökat översiktsplanarbete i kommunerna. En annan styrka de ser är viljan till mellankommunalt samarbete i översiktsplaneringen. Jönköping ser en styrka i kommunernas kulturmiljöarbete, bl.a. kommunala kulturreservat.

SVAGHETER: Flera län pekar på resursbrist, såväl ekonomisk och kompetensmässigt. Olika län framför också synpunkter om styrmedelsbrist och problemen med motstående intressen inom detta område. Ett län framför att lagstiftningen är tandlös, ett att det finns en tröghet i det politiska systemet att anamma miljömålen och ett ser en svaghet i att miljömålen inte har större juridisk tyngd i kommunernas fysiska planering.

FÖRBÄTTRINGSFÖRSLAG: Örebro menar att kommunerna behöver mer resurser för sin översiktsplanering och att kommunerna behöver skaffa sig tillgång till egen antikvarisk kompetens. Kalmar föreslår att ”bonus” införs till kommuner som jobbar för god planering med miljömål i fokus och kan även se behov av sanktioner till de kommuner som inte gör det.

GAPET OCH RÅDIGHETEN: Se motsvarande regionala uppdrag.

5.4 NATURVÅRD

15 av länen har bedömt och kommenterat miljöarbetet inom detta område. Ett län anger att de saknar kunskap för att kunna bedöma området.

STRATEGISK PLANERING: På frågan om strategisk planering sker inom kommunernas naturvårdsarbete anger sju län i viss utsträckning, fem län påtagligt och tre län i mycket liten utsträckning.

Flera kommuner kommenterar kommunernas strategier för naturvårdsarbetet och refererar även till SKL:s enkät och Naturvårdsverkets enkät om kommunernas naturvårdsarbete. Generellt varierar förekomsten. I Gävleborg har drygt hälften av kommunerna sådana strategier. I Skåne har de flesta kommuner naturvårdsprogram som underlag i sina översiktsplaner, men att det finns stor variation om vilken tyngd dessa frågor har. I Södermanland arbetar två av de sju kommuner som svarat på SKL:s enkät att de arbetar med miljömål inom ramen för kommunens naturvårdsprogram. I Västerbotten har endast tre av länets kommuner mer genomgripande strategiskt arbete inom naturvårdsområdet. Västra Götaland och Örebro hänvisar till Naturvårdsverkets enkät. I dessa län har mycket få kommuner en naturvårdspolicy eller naturvårdsstrategi, utan det är främst översiktsplanen och i viss mån naturvårdsprogram som kommunen utgår ifrån i arbetet.

I Östergötland har samtliga kommuner naturvårdsprogram och flera har också gjort populärversioner. Mycket få kommuner i länet har däremot strategier eller kunskapsunderlag för den tätortsnära grönstrukturen. Kronoberg nämner att några kommuner har grön skogsbruksplan för sin egen skogsmark.

ÅTGÄRDSARBETET: Sju av 14 svarande län anger att åtgärder inom naturvårdens område sker i viss utsträckning, sex att sådana sker påtagligt och en att de sker i mycket liten utsträckning.

Av länens svar framgår att åtgärdsarbetet varierar mellan kommuner. Örebro har ett mycket väl utvecklat naturvårdsarbete, medan flera mindre kommuner i länet har mycket svårt att prioritera detta över huvudtaget. En positiv utveckling är bildande av gemensam förvaltning hos några kommuner där man satsat på en kommunbiologtjänst. Även Östergötland framför att de stora kommunerna med budget för naturvårdsarbetet och kompetens i form av kommunekolog är mer aktiva i åtgärdsarbetet, medan flera små genomför åtgärder i mycket liten omfattning. I Kronoberg är det enligt länsstyrelsens uppfattning bara två kommuner av åtta som har kommunekolog. Västmanland skriver att kommunerna ofta har mycket små resurser avsatta för naturvårdsarbete. I Södermanland anger fem av sju kommuner som svarat på SKL:s enkät att miljömålen fått genomslag i praktiskt naturvårdsarbetet.

Flera län tar upp arbete med att bilda kommunala naturreservat. I Dalarna är aktiviteten att bilda reservat hög, i Gävleborg jobbar några få kommuner med detta och i Värmland har fyra kommuner bildat reservat och ytterligare ett par är på gång. Västra Götaland återger svar från Naturvårdsverkets enkät. 19 av 35 svarande kommuner säger sig ha kommunala naturreservat. De flesta är tätortsnära och är i första hand bildade för sina friluftsvärden. Örebro kommun har varit mycket aktiv och har bildat tio kommunala naturreservat samt två kulturresevat. Kommunen har också miljöcertifierat sitt skogsbruk och avsatt totalt 23 procent av skogsinnehavet för naturvård. I Östergötland arbetar flera kommuner aktivt med naturvård på sin egen mark.

Länens svar vittnar om att många andra aktiviteter och projekt som sker i kommunerna och en del i samarbete med länsstyrelsen. Här ingår restaureringsprojekt för t.ex. strandängar och vattendrag och inventeringar.

Vidare att sprida naturvårdskunskap och inspirera människor till besök i naturen. I Örebro län har arbete med naturskolor tagit fart i flera kommuner.

Flera län tar upp att deras kommuner sökt LONA-bidrag och att detta inneburit många insatser i naturvårdsarbetet som annars inte skulle ha skett. Växjö har t.ex. med hjälp av LONA skapat ett ”biparadis” för hotade marklevande insekter, ett intressant restaureringsprojekt.

Stödet från länsstyrelserna i åtgärdsarbetet varierar. I Skåne samarbetar länsstyrelse och kommuner i åtgärdsprogram för hotade arter. Dalarna nämner att länsstyrelsen lämnar vägledning i kommunernas arbete med naturvårdsprogram och att rådgivning sker i samband med LONA. I Gävleborg stödjer länsstyrelsen kommunerna i reservatsbildning. I Kalmar bistår länsstyrelsen kommunerna med information och stöd när kommunerna tar kontakt.

SAMVERKAN: Sju län anger att det finns samverkan mellan kommunerna i naturvårdsarbetet är påtaglig. Sex län anger att sådan samverkan sker i viss utsträckning och två län i mycket liten utsträckning. Länsstyrelsen medverkan varierar, en del län anger att den är mycket stor, däribland Skåne.

Bland länens svar nämns olika samarbeten och nätverk där länsstyrelsen och kommunerna träffas. I Gävleborg finns sedan 2010 en samrådsgrupp för naturvård. Innan dess har det varit begränsat med samverkan och möten. I Skåne finns förutom samrådsgruppen för naturvård även årliga länsnaturträffar. I Värmland har länsstyrelsen kontakt- och informationsträffar för kommunernas naturvårdshandläggare, där drygt hälften av länets kommuner brukar vara representerade. I Örebro bjuder länsstyrelsen årligen in kommunrepresentanter inom miljöarbete kopplat till skog och natur samt Skogsstyrelsen till kommunala naturvårdsträffar. I Östergötland deltar kommunerna i samverkan som länsstyrelsen och skogsstyrelsen anordnar i form av årliga träffar för naturvård.

Bland svaren nämns även nätverk där fler än länsstyrelse och kommun ingår. Dalarna nämner naturvårdsberedningar som samlar förutom kommunerna, även statliga aktörer, markanvändningen samt föreningsliv. Kronoberg nämner att kommuner deltar i deras regionala naturvårdsråd. Sådana råd finns nu i alla län.

Även samverkan som är mer mellan kommuner tas upp. I Västmanland och Östergötland finns kommunekolognätverk. Svaren vittnar även om närmare samverkan sker mellan vissa kommuner. I Västra Götaland har kommunalförbundet Hållbar Utveckling Väst ett naturvårdsnätverk.

HAR MILJÖMÅLSUPPDRAGET OCH MILJÖMÅLEN BIDRAGIT: På frågan om miljömålen och miljömålsuppdraget bidragit till kommunernas naturvårdsarbete anger sju län i viss utsträckning, fem län påtagligt och två län i mycket liten utsträckning. Ett län vet inte. Dessa svar får antas spegla samspelet med det regionala miljömålsuppdraget. Värmland skriver att troligen har det egna engagemanget bland kommunernas tjänstemän, politiker, naturvårdsföreningar och kommuninvånare större betydelse än de statliga myndigheterna när det gäller att få kommunerna att göra aktiva insatser för miljömålen.

Gävleborg skriver att i ett tidigt skede har länsstyrelsens miljömålsuppdrag i hög utsträckning bidragit, men inte lika mycket nu. Kronoberg uppfattar att den strategiska planeringen m.m. från länsstyrelsen och Skogsstyrelsens sida bara i viss utsträckning har gett ringar på vattnet hos kommunerna i vårt län.

STYRKOR: Flera län framhåller att LONA-medlen har inneburit ett uppsving för naturvårdsarbetet. Kalmar framhåller landsbygdsprogrammet betydelse även för kommunalt naturvårdsarbete. Skåne nämner miljöbalkens tillkomst med möjlighet för kommunerna att bilda naturreservat. Några ser en styrka i att kompetens och strategiskt arbete i kommunerna ökat. Något län pekar även på god samverkan. Örebro ser en styrka i att stora resursstarka kommuner klarar att prioritera naturvårdsarbetet.

SVAGHETER: Några län ser en svaghet i att naturvårdsarbetet är lågt prioriterat i många kommuner. Brist på resurser och kompetens nämns också. Bristen på kommunekologer tas också upp. Dessa brister gäller särskilt små kommuner. Västerbotten saknar tydligt önskemål från staten till kommunerna att arbeta med naturvård.

FÖRBÄTTRINGSFÖRSLAG: Örebro efterfrågar fortsatta och förstärkta LONA-medel med minskat krav på egen finansiering för prioriterade projekt, särskilt i mindre kommuner. Skåne föreslår återinförande av den kom-

munala förköpsrätten av fastigheter med utökat syfte för naturvård samt efterfrågar tydligare koppling mellan plan- och bygglagen och miljöbalken. Västra Götaland tycker det borde finnas reglerat att en kommun måste ha en kommunekologtjänst och att en kommun måste ha naturvårdsstrategi.

Västmanland menar att naturvårdsarbetet behöver integreras i samhällsplaneringen i större utsträckning. Kalmar menar att det krävs olika former av styrmedel för att naturvårdshänsyn i högre grad ska kunna tas i vardagslandskapet.

GAPET OCH RÅDIGHETEN: Kommunerna har en mindre roll i naturvårdsarbetet än länsstyrelserna, men några län har kommenterat gap och rådighet även här. Synen på gapet är detsamma, vilket är väntat eftersom samma mål avses. Kommunernas rådighet bedöms liten. Skåne skriver att det finns en stor variation mellan olika kommuner och mindre kommuner har ofta resursproblem i sitt naturvårdsarbete. Ofta finns en påtaglig konflikt mellan kommunernas exploateringsplaner och den lokala naturvården där den senare prioriteras lägre. Se även motsvarande regionala uppdrag.

5.5 KLIMAT- OCH ENERGIARBETE, INKL. TRANSPORTER (INTERNT OCH EXTERNT)

16 av länen har bedömt och kommenterar miljöarbetet inom ramen för detta arbete i kommunerna. Ett län anger att de saknar kunskap för att bedöma området.

STRATEGISK PLANERING: På frågan om strategisk planering sker i kommunernas klimat- och energiarbete anger nio län påtagligt, fem län i viss utsträckning och två län mycket stor utsträckning. Sammantaget visar lärens kommentarer att det sker stor aktivitet i det strategiska arbetet för närvarande. En del län vittnar om att de är stor spridning mellan kommunerna.

I lärens kommentarer tas främst kommunal energi-planering och de kommunala klimat- och energistrategier upp som exempel på sådan planering. Dessa omfattar i allmänhet den geografiska kommunen, men med betoning på sådant som kommunorganisationen har rådighet över.

I Dalarna har samtliga svarande kommuner i SKL:s enkät angett att de arbetar med miljömålen i energipro-

gram eller klimatstrategier. I Södermanland anger fem av de sju att de gör det. Två anger att de arbetar med miljömål i trafikplanering/transportstrategier. I Västra Götaland hade 2010 enligt Boverkets/RUS planen 32 av länets 49 kommuner en kommunal energiplan/klimatstrategi antagen 2005 eller senare. Värmland skriver att klimatplaner av aktuellt datum finns i de flesta av kommunerna.

Örebro skriver att strategiskt arbete med hållbara transporter ökar i länet och att man samverkar kring detta. Kronoberg noterar att inte så många lyfter fram transporter i sina klimatstrategier.

Även annat strategiskt arbete tas upp i svaren. Flera nämner det pågående energieffektiviseringsstödet och dess betydelse för det strategiska arbetet i den kommunala organisationen. Uthållig kommun, Borgmästaravtalet m.m. nämns också som betydelsefullt för den strategiska planeringen i de kommuner som deltar. Energifrågornas betydelse i PBL-planeringen tas också upp, bl.a. pågående arbete med vindkraftsplaner i många kommuner.

Gävleborg nämner att energi- och klimatfrågorna ingår som en viktig del i de överenskommelser kring åtgärdsarbete för de regionala miljömålen som alla kommuner gjort med länsstyrelsen. Samspel med de regionala klimat- och energistrategierna sker också.

ÅTGÄRDSARBETET: 10 län anger att åtgärder som leder mot miljömålen sker påtagligt och två i mycket stor utsträckning. Fyra län anger att åtgärder sker i viss utsträckning.

Kommentarerna visar också skillnader i aktivitet. I Södermanland svarar fem av sju kommuner i SKL:s enkät att miljömålen har fått genomslag i det praktiska arbetet med transporter och sex kommuner att arbetet med miljömålen har fått praktiskt genomslag arbetet med energieffektivisering. Västmanland skriver att det råder omfattande variation i hur många klimatåtgärder som kommunerna genomför. En del kommuner gör nästan inga insatser medan andra har 20-tal tjänstemän som arbetar med frågan och en budget på flera miljoner till åtgärder. I nästan alla kommuner är klimatfrågan dock viktig på politisk nivå. Östergötland påpekar att generellt finns mer resurser i de något större kommunerna.

Många exempel på åtgärder som sker tas upp i lärens

kommentarer: satsningar på energieffektivisering i det egna byggnadsbeståndet, fjärrvärmesatsningar i egna bolagen, samhällsplanering av olika slag, samverkan med andra aktörer från företag till hushåll för att stimulera olika insatser.

Några nämner att statliga satsningar som Klimp, energieffektiviseringsstödet m.fl. varit positivt för åtgärdsarbetet i kommunerna. Västra Götaland skriver att det finns stor potential för ytterligare lönsamma satsningar och att kunskapsuppbyggnad och samverkan är nyckelaktiviteter för att realisera dessa.

SAMVERKAN: 10 län anger att regional samverkan där kommunernas energi- och klimatarbete tas upp sker påtagligt och tre län i mycket stor utsträckning. Två anger i viss utsträckning och ett län i mycket liten utsträckning.

Flera län påpekar att det ingår i länsstyrelsens nya energiuppdrag att stödja kommunerna och att flera med anledning av detta format kommunnätverk. I t.ex. Västra Götaland finns ett kommunnätverk för energistrategiska frågor sedan hösten 2010. Regioners engagemang i sådana nätverk nämns också av några län. I flera län kretsar nu samverkan mellan kommunerna där länsstyrelsen deltar kring energieffektiviseringsavtalen. I några län, däribland Dalarna och Värmland, har energiplaneringen har under senare år utvecklats till följd av länsamverkan.

HAR MILJÖMÅLSUPPDRAGET OCH MILJÖMÅLEN BIDRAGIT: Av de 15 län som svarat anger åtta att miljömålen och miljömålsuppdraget bidragit i viss utsträckning till kommunernas energiarbete, sex att det bidragit påtagligt och ett att det bidragit i mycket liten utsträckning.

I flera fall ingår energi- och klimatmål i miljömålssystemet och på så sätt måste svaret bli att de haft betydelse. Länens svar bygger dock antagligen på en bedömning av de regionala miljömålen betydelse i sammanhanget. Värmland skriver att kommunerna överlag är uppmärksamma på vilka ambitioner som uttrycks i miljömålssystemet och strävar efter en samsyn och samordning mellan nationell/regional nivå och den lokala miljömålsutformningen.

STYRKOR: Energieffektiviseringsstödet och andra statliga initiativ som uthållig kommun lyfts fram av några län som en styrka. Flera påtalar att det regionala uppdraget

som tillkommit är en styrka som bidrar till kommunernas arbete. God samverkan och kommunernas egna strategier lyfts också fram som styrkor. Västra Götaland skriver t.ex. att den tradition av samverkan som finns inom länet, i kombination med Länsstyrelsens satsning på att koordinera kommunernas arbete har inneburit att arbetet stärkts under året. Västmanland ser en styrka hos de kommuner som prioriterat energiarbetet och där det finns heltidsanställda tjänstemän som arbetar med frågan. Blekinge ser det regionala energikontoret som en styrka. Skåne lyfter fram stimulansåtgärder för utbyggnad av vindkraft och biogas.

SVAGHETER: Flera län tar upp resursbrist i vissa kommuner, bl.a. Blekinge lyfter fram svårigheter för små kommuner att finansiera tjänster med anknytning till energi och klimat. Avsaknad av kunskapsunderlag tas också upp.

Dalarna skriver att det inte sker de prioriteringar som krävs för att visioner ska omsättas i praktisk verksamhet. Andra län tar upp intresse motsättningar på transportsidan. Skåne menar att ett hinder för vindkraftsutbyggnaden är den kommunala vetorätten, som varit i vägen för en vindkraftsutbyggnad. Västra Götaland pekar på svårigheter att omsätta miljonprogrammets omfattande renoveringsbehov.

Västmanland ser ett problem i att kommunernas energi- och klimatarbete är frikopplat från miljömålsarbetet i deras län. Anledningen till detta är att kommunernas upplever att miljömålen är ett statligt arbete som de inte berörs av.

FÖRBÄTTRINGSFÖRSLAG: Blekinge ser behov av liknande styrmedel som Klimp igen. De efterfrågar också mer styrning inom transportsektorn. För företagens energieffektivisering efterfrågar de informationskampanjer och kanske ändring av stödreglerna. Dalarna efterfrågar resurser för kunskapsunderlag och analys. Det är också önskvärt med bättre kunskap och ökad samsyn bland politiker och tjänstemän eftersom energisystemet är komplext. Kronoberg efterfrågar mer stöd för biogasproduktion. Skåne efterfrågar mer och tydligare arbete med energi- och klimatfrågor i den fysiska planeringen. Västmanland tror att en nationell ranking av klimatarbetet i kommunerna kan fungera som en bra morot. Västra Götaland efterfrågar ekonomiskt stöd för att renovera miljonprogrammets

byggnader. Detta kan antingen ske genom mer omfattande stöd till energikartläggning eller genom att energitillsynen utvecklas.

GAPET OCH RÅDIGHETEN: Se motsvarande regionala uppdrag.

5.6 NÄRINGSLIVSUTVECKLING

15 av länen har bedömt och kommenterat miljöarbetet inom detta område. Ett län anger att de saknar kunskap för att bedöma området.

STRATEGISK PLANERING: Nio län anger att strategisk planering i syfte att nå miljömålen sker i mycket liten utsträckning i kommunernas arbete med näringslivsutveckling. Ett av dessa län, Skåne, anger dock att inom landsbygdsutvecklingens område är svaret påtagligt. Fyra län anger att sådana strategisk planering sker i viss utsträckning och ett län påtagligt. Ett län kan inte bedöma detta.

Gävleborg skriver att kommunerna har sina näringslivsbolag som ska underlätta utvecklingen av näringslivet. De är i allmänhet väl insatta i utvecklingsmöjligheterna inom medlen för regional tillväxt, men mindre i t.ex. hur hållbar utveckling kan uppnås på landsbygden.

I Skåne visar SKL:s enkät att ingen av de 29 kommuner som svarat anger att man har arbetat med miljömål i sina näringslivsstrategier. Det är heller inte ens säkert att alla dessa kommuner har en näringslivsstrategi. Vid en studie av de sex största kommunerna var det egentligen bara Malmö och Helsingborg som på sin hemsida hade något som skulle kunna kallas "näringslivsstrategi". Endast Malmö nämner i sin strategi något om miljö, om än inte direkt själva miljömålen. I Dalarna visar SKL:s enkät att endast en svarande kommun arbetar med miljömålen i sin näringslivsstrategi och detta bekräftar något Länsstyrelsens bild. Samtidigt finns kommuner som ser synergier mellan miljö och tillväxt i det strategiska arbetet. I Västra Götaland arbetar enligt SKL:s enkät 4 kommuner med miljömålen i sin näringslivsstrategi och i Södermanland en kommun.

ÅTGÄRDSARBETET: 11 län anger att åtgärder som leder mot miljömålen inom kommunernas näringslivsutveckling sker i viss utsträckning. Ett av dessa län, Skåne, anger dock att inom landsbygdsutvecklingens område

är svaret påtagligt. Ett län anger att åtgärder som leder mot miljömålen sker i mycket liten utsträckning. Ett län kan inte bedöma detta och två län kommenterar endast frågan.

Flera län vittnar om att det finns kommuner som har miljöfrågorna med i sin näringslivsutveckling. Skåne tycker sig se att näringslivskontoren i hög grad fokuserar på miljöteknik som en central aspekt i deras miljöarbete. Ett annat område som ofta finns med är kommunernas egen tillstånds- och tillsynsverksamhet och hur denna påverkar näringslivsutvecklingen.

Södermanland refererar till SKL:s enkät där fem av länets sju kommuner angett att de i hög utsträckning eller i viss mån samverkar med det lokala näringslivet i arbetet med miljömålen. Två kommuner har svarat att miljömålen har fått genomslag i det praktiska arbetet med näringslivsutveckling. Även Västra Götaland refererar till enkäten. 15 kommuner anser att de lokala företagen visar bristande engagemang för miljömålsarbetet och åtta kommuner att de företag som finns i deras kommun visar intresse för miljömålsarbetet. I Skåne anger ungefär hälften (14 av 29) av de skånska kommuner som besvarat SKL:s enkät att de ser företagens bristande engagemang som ett stort hinder i miljömålsarbetet.

I Värmland deltar elva av länets kommuner i ett Värmlandsanpassat miljöledningssystem för små och medelstora företag som kallas Miljödiplomering. Örebro nämner att det pågår ett projekt i Mälardalen för att stärka exporten från miljöteknikföretag.

SAMVERKAN: Av 14 svarande län anger åtta att det inom näringslivsutvecklingen finns former för samverkan mellan kommunerna som i viss utsträckning bidrar till miljömålen. Ett av dessa län, Skåne, anger dock att inom landsbygdsutvecklingens område är svaret påtagligt. Två län anger att sådan samverkan sker i mycket liten utsträckning och två län påtagligt. Två län vet inte detta.

Dalarna skriver att de kommunala näringslivskontoren har samverkan, där Länsstyrelsen m.fl. också deltar och där miljöfrågor tas upp ibland. Skåne skriver att den samverkan som sker mellan kommunerna och mellan företag i det lokala näringslivet i hög grad har fokus på miljöteknikutvecklingsperspektivet. Värmland skriver att ungefär hälften av kommunerna samarbetar med företag i det lokala arbetet med miljömålen. Länssty-

relsen medverkar inte. I Örebro finns olika forum för kommunernas näringslivsutveckling där miljöfrågor ibland berörs. Det finns en expertgrupp som ska bevaka olika områden med koppling till tillväxtprogrammet. I Västerbotten anordnar länsstyrelsen årligen träffar med kommunernas näringslivssekreterare.

Halland nämner att kommunernas näringslivskontor ibland deltar i länsstyrelsens och andras miljöinriktade nätverk. Kronoberg nämner att lokala näringslivsfrågor ibland kommer upp i landshövdingens strategiska samtal.

HAR MILJÖMÅLSUPPDRAGET OCH MILJÖMÅLEN BIDRAGIT: Nio av de 14 län anger att miljömålen och miljö-målsuppdraget i mycket liten utsträckning bidragit till miljöarbetet i kommunernas insatser för näringslivsutveckling. Ett av dessa län, Skåne, anger dock att inom landsbygdsutvecklingens område är svaret ja, indirekt genom landsbygdsprogrammet. Tre län anger att miljömålen bidragit i viss utsträckning och ett län påtagligt. Ett län kan inte bedöma detta.

Dalarna skriver att från miljö-målsuppdraget har dialogen med kommunernas näringslivskontor varit liten. I det åtgärdsprogrammet till Dalarnas miljömål finns dock åtgärder inom detta område. Värmland skriver att vid framtagande av länets regionala utvecklingsprogram har länsstyrelsens miljö-målsuppdrag delvis fått genomslag. Detta kan möjligen ha viss betydelse för det lokala näringslivet.

STYRKOR: Skåne ser landsbygdsprogrammet som en styrka i detta sammanhang. Västerbotten nämner extra resurser i form av sökbara klimatmedel som genererats i energikartläggningsprojektet.

SVAGHETER: Skåne skriver om stuprörstänkande och frikoppling från det breda hållbarhetsperspektivet som en svaghet. Många kommuner prioriterar högt att få en företagsetablering, men då vinsten av en etablering ofta kommer boendekommunen, och inte arbetskommunen, till del så blir priset ibland högt, särskilt i Skåne med dess korta avstånd. Västerbotten tycker att det de centrala verken skulle kunna driva på miljöfrågorna mer.

FÖRBÄTTRINGSFÖRSLAG: Skåne menar att kommunernas näringslivsutveckling fyller en viktig funktion, men att arbetet bör breddas till att också innefatta

tillväxt i vid mening. Det menar att en viktig uppgift då är att förklara varför man har vissa krav på tillstånd och tillsyn samt att tydliggöra behovet av ett hållbart samhälle. Färdplan 2050 kunde vara en ingång till ett sådant.

GAPET OCH RÅDIGHETEN: Se motsvarande regionala uppdrag.

5.7 UPPHANDLING

12 av länen har bedömt och kommenterat miljöarbetet inom detta område. Ett län svarar att de inte har kunskap för att kunna bedöma det.

STRATEGISK PLANERING: Samtliga 11 län som bedömt detta anger att strategisk planering i syfte att nå miljömålen sker i viss utsträckning inom den kommunala upphandlingen. Det tolfte länet anger att de saknar underlag.

Dalarna noterar att hälften av kommunerna i länet enligt SKL:s miljö-målsenkät arbetar med miljömål i sin upphandlingspolicy. I Södermanland är denna siffra två av sju kommuner och i Västra Götaland 18 av 49 kommuner.

I Gävleborg har flera kommuner mål för ekologiska livsmedel och kommunpolitiker vill gärna stödja lokala producenter. I Kronoberg har nästan alla kommuner en uttalad målsättning att öka inköpen av ekologiska livsmedel. När det gäller andra miljöområden varierar det mellan kommunerna, men för alla gäller enligt länets kommentar att miljöanpassningen befinner sig på en låg nivå.

ÅTGÄRDSARBETET: Sex av länen anger att åtgärder som leder till miljömålen sker i viss utsträckning inom den kommunala upphandlingen. Fyra län anger att det sker påtagligt och ett län att det sker i mycket liten utsträckning. Ett län saknar underlag för att bedöma detta.

Södermanland noterar fyra av länets sju kommuner enligt SKL:s enkät svarat att miljömålen fått genomslag i praktiska upphandlingsarbetet. I Västra Götaland är siffran 19 av de 49 kommunerna.

Dalarna nämner att Borlänges modell för livsmedelsupphandling har blivit ett gott exempel nationellt.

Gävleborg skriver att en uppföljning de gjort visar att det skiljer mycket mellan kommunernas arbete med upphandling. Medan Sandviken anser att de åtgärder

som görs är tillräckligt, har arbete inte påbörjats i andra kommuner. Resursbrist är en vanlig kommentar. Hälsingekommunerna har genomfört ett projekt för gemensamma riktlinjer för upphandling av ekologiska livsmedel. Gävle har nått målet med 25 procent ekologiska livsmedel. Kommunen finns på Ekomatligans topplista (30 kommuner över 20 procent). Enligt Gröna bilisters kommunranking, var Gävle den kommun som gjorde största förbättringen 2010.

Kronoberg skriver att vissa kommuner genomför och deltar i seminarier, utbildningar osv. för att öka medvetenheten kring miljöanpassade inköp. I Västra Götaland, Örebro och Gävleborg har länsstyrelserna ordnat seminarium i samverkan med miljöstyrningsrådet om offentlig hållbar upphandling. Även i Östergötland har länsstyrelsen anordnat en seminarierie om upphandling. I Örebro län finns en miljöansvarig till stöd för kommunernas upphandlingskrav. Även landstinget ställer miljökrav. I Skåne har länsstyrelsen gett projektutvecklingsmedel för att se på möjligheterna kring upphandling av lokal mat.

SAMVERKAN: Sju län anger att samverkan mellan kommunerna i miljöanpassad upphandling bedrivs i viss utsträckning. Två län anger att det sker påtagligt och ett län att det sker i mycket liten utsträckning. Två län kan inte svara på detta.

Nätverk mellan upphandlarna nämns av flera län. I Gävleborg samverkar nio av länets tio kommuner i Inköp Gävleborg och i Kronoberg finns en samordning av upphandlingarna som kommunerna genomför genom Inköpsamverkan i Kronoberg. I Örebro finns ett forum för kommunernas upphandlare, men Länsstyrelsen har hittills inte varit så aktiva här, något som för övrigt tycks gälla generellt mellan länen i sådana nätverk. I Värmland erbjuder Karlstad andra kommuner att utnyttja deras upphandlings kompetens. Hur mycket miljöfrågorna kommer upp i dessa antas variera.

Något annat som tas upp i kommentarerna är att upphandling ibland tas upp i länsstyrelsernas nätverk. Gävleborg och Värmland nämner även att dessa frågor ibland tas upp på länsstyrelsens nätverksträffar med kommunernas miljösamordnare. I Kronoberg har länsstyrelsen deltagit vid och finansierat seminarier om upphandling i olika nätverk. Dalarna nämner att de inom partnerskapet för serviceprogrammet där flera kommuner deltar tar upp miljöanpassad upphandling.

HAR MILJÖMÅLSUPPDRAGET OCH MILJÖMÅLEN BIDRAGIT: Av de 11 län som svarat på om miljömålen och miljömålsuppdraget bidragit till miljöanpassning av kommunernas upphandling anger fem i viss utsträckning, fyra i mycket liten utsträckning och två påtagligt.

Dalarna nämner att det deras åtgärdsprogram till miljömålen finns ambitioner om mer samverkan och kompetenshöjande insatser, men att dessa har långtifrån infriats.

Gävleborg skriver att det regionala miljömålet om ekologiska livsmedel avspeglas i kommunernas lokala miljösmål. Vidare att samtliga kommuner tecknat överenskommelser med Länsstyrelsen kring åtgärdsarbetet där upphandling finns medtaget. Hälsingekommunerna samverkar aktivt kring ett upphandlingsprojekt där miljömålen är en drivkraft.

Kronoberg framför att miljömålsuppdraget möjliggjort deras engagemang i frågan om miljöanpassad upphandling.

STYRKOR: I Gävleborg har regional samverkan på bred front under lång tid varit en framgångsfaktor. Kronoberg ser en styrka i kompetenta miljösamordnare på regional och lokal nivå som fört upp frågan på dagordningen, liksom fristående organisationer. Kronoberg och Västerbotten tycker att Miljöstyrningsrådet har utfört ett bra grundarbete.

SVAGHETER: Gävleborg ser en svårighet med att samverkan är resurskrävande, särskilt initialt. Kronoberg ser en svaghet i bristande resurser hos miljösamordnarna. Västerbotten behöver mer hjälp och utbildning. De ser också svårigheter inom LOU som gör det komplicerat.

FÖRBÄTTRINGSFÖRSLAG: Dalarna föreslår att fler centrala stödfunktioner utvecklas och befintliga stärks för miljöanpassad och hållbar offentlig upphandling. Hela upphandlingsprocessen måste behandlas. Målen behöver också fortlöpande skärpas. Gävleborg skriver att en annan möjlighet är att kommunstyrelserna behöver ställa tydliga miljökrav för respektive kommuns upphandling. Kronoberg efterfrågar sänkt moms på miljömärkta eller ekologiska produkter. Västerbotten efterfrågar ytterligare hjälp av Miljöstyrningsrådet.

GAPET OCH RÅDIGHETEN: Nio län har kommenterat gapet och rådigheten i den offentliga upphandlingen.

OM GAPET: Alla län anger att det råder påtagligt eller stort gap till de miljösmål som den offentliga upphand-

lingen kan bidra till, vilket är ett stort antal miljömål

NÅGRA KOMMENTARER OM GAPET: Jönköping skriver att arbete pågår med att miljöanpassa upphandlingen men fortfarande ligger miljöpåverkan, särskilt från importerade varor, över en långsiktigt hållbar nivå.

OM RÅDIGHETEN: Hälften av länen som anger att den regionala rådigheten är stor och hälften att den är liten.

NÅGRA KOMMENTARER OM RÅDIGHETEN: Kronoberg skriver att det säkert går att göra mer. Södermanland anger att det finns svårigheter på grund av regler på nationell och europeisk nivå.

5.8 INFORMATIONSROLLEN

Tio län har bedömt och kommenterat miljöarbetet inom detta område. Därutöver skriver två län att de saknar kunskap för att bedöma detta.

STRATEGISK PLANERING: Av de tio som svarat på om strategisk planering i syfte att nå miljömålen sker inom ramen för kommunernas informationsroll anger två län i mycket liten utsträckning, tre län i viss utsträckning och två län påtagligt. Två län kan inte svara på detta och ett län skriver att informationsrollen är en del av kommunernas strategiska planering för miljömålsarbetet och inte kan bedömas för sig. Få län kommenterar detta vidare. Dalarna skriver att deras antagande är att kommunerna inte arbetar så mycket med strategier i sin miljökommunikation eller inom utbildningsväsendet, men att detta inte är närmare undersökt.

ÅTGÄRDSARBETET: Av de tio län som svaret på om aktiviteter som leder mot miljömålen sker i kommunernas informationsroll anger fyra påtagligt och fyra i viss utsträckning. Övriga två ger exempel men ingen sådan bedömning.

Dalarna skriver att samtliga kommuner sprider miljöinformation av olika slag och i olika omfattning till sina invånare och skolelever.

Värmland nämner att Karlstad bedriver projekt kring Mobility management och där finns även konsumentupplysningen Rådrummet som är speciellt inriktad mot energi- och miljöfrågor. Vidare att kommunernas webbplatser används för information om olika miljöfrågor. Västra Götaland ger flera exempel. Kungälv har ett nyhetsbrev *Nyckeln* som nås av 2 500 prenumeranter. Göteborg anordnar varje år ett seminarium

kring presentationen av sin miljörapport. Trollhättan, Mölndal, Ulricehamn och Lilla Edet har genom *Hållbar Utveckling Väst* samverkat för att på ett effektivare sätt nå kommuninvånarna i klimatfrågan. Örebro skriver att flera av kommunerna är relativt aktiva med miljöinformation i nyhetsbrev m.m. Energi- och klimatrådgivarna genomför en del aktiviteter både enskilt och samordnat. Östergötland skriver att informations- och kunskapsförhöjande insatser riktade mot allmänheten framför allt pågår i länets två största kommuner och att insatser delvis finansierats med Klimp-medel.

Västerbotten nämner att de sedan 2007 samverkat med bl.a. kommunerna kring en hållbar mötesplats som nu heter SEE, Västerbottens hållbarhetsvecka – social, ekologisk och ekonomisk utveckling. De skriver även om andra informationsinsatser som länsstyrelsen driver och där samverkan sker med kommunerna, t.ex. informationskampanjen ”Gör en humla glad” som riktade sig mot alla för- och mellanstadieskolor i länet.

SAMVERKAN: Sex av tio län som svarat anger att regional samverkan i kommunernas miljöinformationsroll sker i viss utsträckning, ett län att det sker påtagligt och ett att det sker i mycket liten utsträckning. Av övriga kan ett län inte svara och ett län menar att detta inte kan bedömas för sig.

Dalarna skriver att kommunal samverkan kring miljöinformation övergripande och generellt bedöms som ringa, men däremot sker samverkan inom olika områden där också informationsfrågan ingår, t.ex. energirådgivarträffar, Dala-Avfall osv. Värmland skriver att det finns ett informatörsnätverk i länet där miljöfrågor skulle kunna behandlas. Kommunikationsfrågor diskuteras dock i miljöstrateginätverket. Örebro skriver att informationsfrågor tas upp i nätverken för energi- och klimatrådgivare, folkhälsostategier och konsumentrådgivare. Länsstyrelsen deltar ibland. Västra Götaland skriver att önskemålet från kommunerna om stöd från länsstyrelsen är större än de kan ge.

HAR MILJÖMÅLSUPPDRAGET OCH MILJÖMÅLEN BIDRAGIT: Av de nio län som svarat på frågan om miljömålen och miljömålsuppdraget bidragit till kommunernas arbete med miljöinformation anger fyra län i mycket liten utsträckning, två län i viss utsträckning och ett län påtagligt. Av övriga kan ett län inte svara och ett län menar att detta inte kan bedömas för sig. Dalarna

skriver att miljömålsuppdraget inte varit särskilt mycket inriktat på att stödja kommunernas informationsroll, men att en del har gjorts, bl.a. har en lärarhandling tagits fram. Västerbotten skriver att kommunikation och hur vi gör miljömålen kända är en viktig fråga för att få förståelse för den samhällsomställning som krävs. Här är kommunernas informationsroll viktig.

STYRKOR: Skåne har tagit fram en vägledning om hur kommunerna kan gå tillväga för att ta fram lokala miljömål som är mycket uppskattad.

SVAGHETER: Västra Götaland skriver att kommunerna ofta saknar resurser och kunskap om hur de kan arbeta med miljömålen inom sin verksamhet eller med allmänheten, näringslivet.

FÖRBÄTTRINGSFÖRSLAG: Västra Götaland skriver att kommunerna efterfrågar stöd från bl.a. länsstyrelserna med hur de ska kommunicera miljömålen. Filmer, PowerPoint med talarmanus kan med fördel tas fram på central nivå. Miljömålsportalen behöver utvecklas så kommunerna får bättre användning för den.

6 GENERELLA OCH ÖVERGRIPANDE FÖRÄNDRINGAR I MILJÖARBETET

Här avses att beskriva förändringar i de regionala och lokala aktörernas miljöarbete sedan den förra fördjupade utvärderingen, till vilken länsstyrelserna rapporterade den 31 december 2006. 19 län har besvarat denna fråga.

6.1 FÖRÄNDRINGAR I DEN STRATEGISKA PLANERINGEN I SYFTE ATT NÅ MILJÖMÅLEN

REGIONALA MILJÖMÅL: Ett antal län tar upp hur deras regionala miljömål med åtgärdsprogram utvecklats under perioden och av svaren framgår att den strategiska planeringen utvecklats positivt liksom genomslaget för miljömålen bland samhällets aktörer, se vidare fråga 8 som särskilt tar upp arbetet med miljömålsuppdraget.

Dalarna kommenterar samspelet mellan regionala miljömål och strategiskt arbete i länet. I det länsövergripande åtgärdsprogrammet från 2007 finns ett antal strategiska ambitioner för olika länsaktörer. I vilken utsträckning dessa har omsatts varierar, men flera goda exempel finns. I samband med den revidering som nu sker analyseras miljömålsuppdragets samspel med andra strategiska uppdrag.

Västra Götaland skriver att de regionala miljömålen 2011 blev ett utpekat strategiskt område för länsstyrelsen. Även andra län vittnar om stärkt integrering av miljömålen internt inom länsstyrelsen.

ANDRA REGIONALA STRATEGIER: Ett antal län anger att den strategiska planering som ingår i andra regionala uppdrag ökat under perioden och nya uppdrag har även tillkommit. Exempel på uppdrag där den strategiska planeringen utvecklats är framför allt energi, klimatanpassning, miljötillsyn och vattenförvaltning. Några län vittnar även om positiv strategisk utveckling inom naturvårdens uppdrag, landsbygdsprogrammet och miljöövervakningen.

Hur starka kopplingarna är till miljömålsuppdraget och hur synliga miljömålen är i dessa strategier varierar, men generellt kan utläsas att kopplingarna stärkts under perioden.

Svaren vittnar även om att Skogsstyrelsens strategiska

arbete utvecklats, senast med kunskapsplattform om hållbart brukande av skog.

Skåne nämner att Region Skåne utifrån sitt regionala utvecklingsuppdrag tagit fram ett miljöstrategiskt program med sju insatsområden som ska bidra till att förverkliga visionen utifrån det regionala utvecklingsprogrammet om ett livskraftigt Skåne.

KOMMUNALA STRATEGIER: Några län tar upp kommunernas strategiska arbete utifrån miljömålen. Blekinge bedömer att detta blivit bättre förankrat och fått en tydligare plats på den politiska agendan. Skåne skriver att kommunerna har fortsatt arbetet med att ta fram lokala miljömål. Nästan alla Skånes 33 kommuner har ett politiskt beslutat måldokument med utgångspunkt i nationella och regionala mål. Många har också tagit fram handlingsprogram med åtgärder. För tillfället pågår ett arbete i många kommuner med att revidera mål och åtgärder.

Av övriga kommentarer framgår att även annat strategiskt arbete i kommunerna av betydelse för miljömålen utvecklats under perioden.

Gotland nämner den nya översiktsplanen där hänsyn är tagen till miljömålen, Kronoberg nämner aktivt arbete med vindkraftsplaner och Örebro nämner att kommunernas arbete med naturvårdsprogram ökat. Jönköping skriver att flera kommuner har anställt miljöstrateger.

SEKTORERNAS EGNA STRATEGIER: Få kommenterar handlar om utvecklingen av sektorernas egna strategier. Ett exempel är Värmland som nämner att skogsbolaget Bergvik Skog har inlett en revidering av sin ekologiska landskapsplanering.

6.2 FÖRÄNDRINGAR I GENOMFÖRANDE AV ÅTGÄRDER OCH AKTIVITETER

GENERELLA KOMMENTARER: Sex län har kommenterat huruvida åtgärdsarbetets totala omfattning generellt förändrats under perioden. Blekinge bedömer att omfattningen ökat inom vissa områden och varit oförändrad inom andra. Medel som adresserar miljömålen bedömer de ökat. Västernorrland tycker inte det går att

se en enhetlig trend, exempel finns på både positiva och negativa förändringar. Olika sakområden prioriteras olika i termer av uppdrag och finansiering. Gotland skriver att resurser för vissa uppdrag minskat medan de ökat för andra. Örebro bedömer att åtgärdsarbetet minskat på grund av resursbrist och osäkerheter kring det nationella målsystemet. Östergötland upplever att intresset för att genomföra åtgärder har ökat något. Kronoberg skriver att projektmedel har kommit till större användning i miljöarbetet.

ÅTGÄRDSARBETE KOPPLAT TILL MILJÖMÅLSUPPDRAGET: Ett antal län tar upp hur åtgärdsprogram till de regionala miljömålen utvecklats och omsatts under perioden. Av svaren framgår utvecklingen varit positiv och att dessa program haft betydelse för länens miljöarbete i stort. Se vidare fråga 8 som särskilt tar upp arbetet med miljömålsuppdraget.

INOM LÄNSSTYRELSEN: En handfull län vittnar om att miljömålen fått större genomslag och tydligare fokus i länsstyrelsens egna samlade verksamhet. Gotland tar upp miljömålen i alla miljöprovningar och Jönköping arbetar konsekvent utifrån miljömålen i sin verksamhet. Östergötland nämner att det också drivs flera projekt på länsstyrelsen som får allt mer miljöfokus.

OLIKA OMRÅDEN: Utvecklingen av åtgärdsarbetet inom olika områden tas också upp av flera län, främst kopplat till olika uppdrag.

Sju län har kommenterat naturvården. Flertalet menar att åtgärdsarbetet från myndigheterna sida varit starkt under perioden. Värmland skriver dock att resurserna för länsstyrelsens arbete inom naturvårdsområdet kulminerade omkring 2005 och därefter har genomförandet präglats av en tilltagande brist på resurser. Några län nämner nya aktiviteter som tillkommit, bl.a. pilotområdena för arbetet med alternativ hantering av områdesskyddsärenden (komet).

Andra Områden som tas upp av flera län och där man ser att åtgärdsarbetet utvecklats särskilt positivt under perioden är klimat- och energi arbetet, havs- och vattenarbetet och landsbygdsprogrammet. Nationella prioriteringar har bidragit till detta. Tillsynsarbetet kommenterar av Värmland som menar att det ligger kvar på samma nivå som tidigare. Östergötland nämner positiv utveckling inom miljöteknikområdet och deras nätverk i länet för detta.

6.3 FÖRÄNDRINGAR I SAMVERKANFORMER

GENERELLA KOMMENTARER: Åtta län har kommenterat samverkan generellt och flertalet vittnar om att samverkansformer som bidrar till miljömålen utvecklats under perioden. Norrbotten ser dock inga större förändringar. I länen finns många samverkansformer på olika nivåer som medverkar till miljömålen. Samverkan sker framför allt inom olika områden samt gentemot olika målgrupper, men det finns även exempel på samverkan som tar upp miljömålen bredare och samlar många aktörer. I flera fall har särskilda uppdrag syftat till eller stimulerat samverkan. Men även samverkan som initierats av andra skäl förekommer. Viss samverkan är av tillfällig karaktär, medan annan är kontinuerlig. Såväl offentliga som privata deltar, offentliga är ofta sammanhållande.

SAMVERKAN KOPPLAT TILL MILJÖMÅLSUPPDRAGET: En handfull län kommenterar särskilt samverkan som det regionala miljömålsuppdraget bidragit till. Av svaren framgår utvecklingen även här varit positiv, särskilt gentemot kommuner och samverkan inom länsstyrelserna och Skogsstyrelsen. Se vidare avsnitt 9 som särskilt tar upp arbetet med miljömålsuppdraget.

SAMVERKAN MED KOMMUNERNA: En handfull län beskriver särskilt samverkan med kommunerna som är väl utvecklad i dessa län och ses som viktig. Länsstyrelsen har regelbundna möten med kommunernas miljöchefer, miljöstrateger, klimat- och energisamordnare m.fl. för att samordna och driva på miljöarbetet. Östergötland nämner att under perioden har flera initiativ uppkommit där kommunerna medverkar inom ramen för regionalt drivna projekt. Projekten har bl.a. handlat om översiktsplanering, transporter och energiplanering.

OLIKA OMRÅDEN: Några områden tas upp där länen bedömer att samverkan särskilt utvecklats och ökat under perioden. 10 län nämner energi och klimat, sju län naturvård och tre län vattenområdet. Beträffande samverkan inom landsbygdsprogrammet har den ökat i Kalmar, medan situationen i Värmland är oförändrad. Värmland nämner också deras miljösamverkan i tillsynen, som startat under perioden.

Skåne och Västra Götaland tar upp samverkan som sker Hållbar Utveckling Skåne respektive Väst,

organisationer som samlar många olika aktörer i hållbarhetsarbetet.

6.4 FÖRÄNDRINGAR I STÖD GENOM MILJÖMÅLSUPPDRAGET OCH STATLIGA STYRMEDEL

STÖD GENOM MILJÖMÅLSUPPDRAGET: Av de 13 län som kommenterat denna fråga anger fem att inga större förändringar har skett under perioden. Övriga vittnar om en utveckling och generellt visar denna att miljömålsuppdragets integrerats bättre i miljöarbetet i stort internt och externt, med mer fokus på kommunikation. Jönköping skriver att länsstyrelsen fått en stabilare intern samordning av arbetet med att nå miljömålen och miljömålssekreteriatet har fått viss resursförstärkning. Dalarna tar upp utveckling i deras informations- och kommunikationsarbete, bl.a. att webben används i ökad omfattning. Skåne och Stockholm nämner båda att samverkansformer internt och externt utvecklats under perioden med stöd av miljömålsuppdraget. T.ex. finns i Stockholm nu ett regionalt miljömålsråd. Halland skriver att länsstyrelsen och Skogsstyrelsen strävar efter att vara lyhörda vid dialoger med aktörerna i länet och anpassa stödet efter de behov som finns.

STATLIGA STYRMEDEL AV BETYDELSE FÖR MILJÖMÅLEN: Länen ger olika exempel på statliga styrmedel

de särskilt anser har bidragit till miljömålen på regional och lokal nivå under perioden.

Flest län tar upp energieffektiviseringsstödet (nio län), landsbygdsprogrammet (8 län), lokala vattenvårdsprojekt LOVA (sju län), lokala naturvårdssatsningen LONA (sex län), åtgärdsprogram för hotade arter ÅGP (tre län). Övriga styrmedel som lyfts fram av enskilda län är nyheter i PBL, planeringsstödet för vindkraft, EU 2020, insatser för offentlig upphandling, ”Sveaskogsuppgörelsen”, klimatanpassningsarbetet, bidrag för radonsanering, medel för sanering av förorenade områden och havsmiljöanslaget.

Även upplevda försämringar eller brister tas upp. Några län tar upp att anslaget för markåtkomst har minskat genom regelförändringarna 2010 och två län ser neddragningen av ÅGP som en nackdel. Jönköping skriver att den senaste transportplanen innebar väldigt små satsningar på kollektivtrafik m.m. Värmland nämner det minskade kalkningsanslaget. Några län påtalar positiva effekter i deras län av det nu avslutade klimatinvesteringsprogrammen, KLIMP.

Dalarna ser sammantaget inte ser några stora förändringar i styrmedlen som leder mot miljömålen under perioden.

Västra Götaland nämner att RUS utökade ansvar och budget för att även kunna arbeta med åtgärds-samordning kommer att bidra till att miljömålsarbetet går framåt.

7 HUR ARBETET GENERELLT FUNGERAR HOS OLIKA AKTÖRSGRUPPER

Här avses att beskriva hur olika aktörsgrupper i länet generellt arbetar med miljöfrågor och miljömålssystemet samt generellt hur länsstyrelsens/Skogsstyrelsens stöd till och samverkan med dessa fungerar. 19 län har besvarat denna fråga.

7.1 FÖRETAG/NÄRINGSLIV OCH DESS ORGANISATIONER

Flera län hänvisar till sina svar i enkäten över hur miljöarbetet går där denna fråga besvarats för olika sektorer. En del län ger dock en mer samlande bild av hur de upplever företagens miljöarbete och samspelet med miljömålssystemet.

Förutom miljöarbete som åläggs företagen genom myndigheters prövning och tillsyn och eget miljöarbete som sker genom miljöledning och liknande, framgår av länens svar att företag i varierande grad deltar i regionala och lokala samarbeten av olika slag. Framför allt sistnämnda förefaller variera mellan olika län, beroende på såväl företagens som offentliga aktörers förmåga, men även beroende på att vissa branscher har mindre intresse och nytta av att verka regionalt och lokalt. Hos dessa sker strategisk planering och samverkan på nivåer ovanför den regionala. Hur företagen använder miljömålssystemet varierar, generellt förefaller det inte vara i fokus.

Flera län tar upp att miljöteknik och miljödriven affärsutveckling är växande och att det bedrivs ett aktivt regionalt arbete kring sådana frågor, där ofta energifrågan är i fokus, bl.a. Västmanland och Östergötland.

Här återges några av de län som ger en generell beskrivning av företag och näringsliv:

Skåne skriver att näringslivet arbetar med miljöfrågor på tre sätt: 1 Ett allmänt miljöarbete av ofta god eller mycket god kvalitet, bl.a. manifesterat av olika miljöcertifieringsverktyg, stundtals dock med svag koppling till miljömålen. 2. Ett kostnadseffektivitetsarbete, främst visat av minskad energiförbrukning samt klimatsmarta rese- och transportriktlinjer. 3. Viss typ av verksamhet, manifesterat av tillstånds- och tillsynsprocesser. Bland näringslivets organisationer dominerar lobbyverksam-

het deras miljörelaterade arbete. Ofta, men långtifrån alltid, förefaller dessa organisationer företräda en miljömässigt negativ ståndpunkt, men det finns också otaliga exempel på motsatsen. Näringslivet talar ofta om miljö och hållbarhet i mer allmänna termer och mer sällan kommenteras miljömålen.

Dalarna skriver att länets näringsliv omfattar allt från basindustrier till enmansföretag. Kännedom om och arbete med miljöfrågor och miljömål är oerhört varierande. Flera stora företag har ett ambitiöst miljöarbete, men det finns många företag där behovet av höjd kompetens är skriande. Ett antal företag ingår i regional samverkan där miljö och energi är frågor. Länsstyrelsen är tillsynsmyndighet mot företag, men det finns också möjligheter för länsstyrelsen att ekonomiskt stödja företag.

Jönköping skriver att det inte går att ge en entydig bild men att många företag har ett aktivt arbete. Länsstyren har samverkan med många företag. När det gäller företagens branschorganisationer har aktiviteten varit mindre även om de bjuds in, med undantag för LRF som deltagit mycket i arbetet.

Norrbottnen bedömer att företag och näringsliv i mycket liten omfattning arbetar med själva miljömålssystemet. Länsstyrelsens stöd här är närmast obefintlig.

Skogsstyrelsens skriver att dialog med företag om miljöfrågor och miljömålssystemet främst sker i de regionala sektorsråden, förutom i samband med myndighetsarbete. En del av skogsnäringens företag arbetar med miljöfrågorna inom ett större regionalt område (som omfattar flera län) eller nationellt. Det innebär att samverkan om strategiska frågor kan vara svårt.

7.2 KOMMUNERNA

Flera län hänvisar till sina svar i enkäten över hur miljöarbetet går där denna fråga besvarats för kommunernas olika verksamheter. Dessutom avser flera frågor i SKL:s kommunenkät till fördjupade utvärderingen detta. En del län ger även här en mer samlande bild av hur de upplever kommunernas arbete och samspelet med miljömålsuppdraget.

Kommunerna har ett flertal roller och uppgifter i miljöarbetet och en roll i miljömålssystemet. Aktivitet i såväl miljörelaterade uppgifter som arbetet med lokala miljömål varierar, beroende på resurser, engagemang, behov m.m. och även det stöd de får av andra. Mellan-kommunal och regional samverkan varierar mellan län och verksamheter. Länsstyrelsen och andra myndigheter har en mängd kontakter med kommunerna, såväl myndighetsuppgifter som stödande. I miljömålsuppdraget är kommunerna en av de viktigare målgrupperna för länsstyrelserna. Kommunerna har också samarbete med kommuner mer nationella nätverk, bl.a. ekokommunnätverket, och genom SKL.

Beträffande länsstyrelsernas kontakter med kommunerna i miljömålsuppdraget varierar dessa mellan olika län. Medan en del län har särskilda nätverk och särskilda återkommande konferenser och liknande där det är miljömålen som är huvudsak, saknar andra det och kommunicerar miljömålen via andra kanaler. Länsstyrelsernas stöd till kommunerna i framtagande av lokala miljömål varierar också och är generellt sett ganska litet. Kommunerna är också en viktig part i det regionala miljömålsarbetet, särskilt i de fall där det finns regionala åtgärdsprogram för miljömålen, överenskommelser i åtgärdsarbetet och liknande.

Här återges några av de län som beskriver kommunernas arbete med miljömålen:

Jönköping skriver att vid kommunerna finns utsedda miljömålssamordnare och länsstyrelsen har träffar med dessa två gånger per år. Härutöver stöder länsstyrelsen kommunernas arbete inom en rad specifika områden. Det är tydligt att de kommuner som har miljösamordnare utvecklar ett mer strategiskt arbete. Flera kommuner vill samordna sina lokala miljömål med de nationella och regionala.

Norrbottnen skriver att kommunerna arbetar med miljömålssystemet i varierande grad. Vissa kommuner har tagit fram egna lokala miljömål och arbetar mycket med miljömålen medan andra, oftast av resursbrist, knappt arbetar alls med detta. Länsstyrelsen stöttar bl.a. kommunerna, inom miljömålsarbetet främst genom miljömålskonferensen som anordnas vartannat år.

Skåne menar att kommunerna såklart är en mycket central aktör för merparten av de skånska miljömålen. Ett intryck man får är att flera av de stora kommunerna på ett bra och holistiskt sätt tar hänsyn till miljömålen,

såväl strategiskt, organisatoriskt som verksamhetsinriktat. Möjligen kunde miljö-, planerings- och näringslivsförvaltningarna samverka än tydligare och kraftfullare. Dessa interna svårigheter leder ibland till att länsstyrelsen får spela den roll som den egna miljöförvaltningen borde ha spelat men inte fått utrymme för.

Västra Götaland skriver att de stödjer kommunerna med underlag och rådgivning vid upprättandet av lokala miljömål. De besöker regelbundet kommunerna och deltar ibland vid möten med deras kommunstyrelse. De anordnar miljömålsdagarna med främst kommunerna som målgrupp. De stöder kommunerna genom att delta i Hållbar Utveckling Väst nätverk för miljöstrategier.

Dalarna nämner att deras uppföljningsindikatorer nedbrutna på lokal nivå, i första hand är tänkt som ett stöd för kommunernas arbete.

Skogsstyrelsens skriver att dialog om miljöfrågor och miljömålssystemet även med kommunerna främst sker i de regionala sektorsråden. Ofta sker också löpande kontakter med kommunerna, ofta när det gäller akuta frågor med miljöanknytning. I Jönköping hålls årliga träffar t.ex. sociala värden för kommunerna.

7.3 REGION, REGIONFÖRBUND, LANDSTING

Länens svar om miljöarbetet och miljömålssystemets användning hos regioner och landsting varierar.

Regioner finns nu i flertalet län, men inte alla. Detta innebär bl.a. att de statliga uppdragen för tillväxt och transportplanering flyttat från länsstyrelserna till dessa. Regionernas miljöarbete inom ramen för dessa uppdrag och annat varierar. En del regioner har ett aktivt miljöarbete, i allmänhet där miljön som utvecklingsfaktor är i fokus, särskilt några av de större regionerna. Andra regioner har ett mindre omfattande sådant arbete. Ett växande intresse märks dock generellt. De utvecklingsfrågor regionerna arbetar med innebär målkonflikter med miljömålen, men även synergier. Landstingen har i allmänhet väl utvecklat miljöledningsarbete för sin egen miljöpåverkan och miljösamordnare. Hur mycket de medverkar i det regionala miljömålsarbetet varierar. I en del län finns kommunförbund som gör insatser för att samordna och stödja kommunerna. I en del län finns breda Agenda 21-nätverk, hållbar utvecklingsnätverk

och liknande där regioner och landsting i allmänhet då deltar och även driver.

Här återges några av de län som beskriver sina regioner och landstings miljöarbete:

Västra Götaland skriver att samverkan med Västra Götalandsregionen kan utvecklas så att man bättre utnyttjar varandras styrkor. Regionen stödjer bl.a. miljöteknikföretagen i länet och projektet Smart Energi. Samverkan sker med regionen inom flera projekt. Länsstyrelsen samverkar också med de fyra kommunalförbunden som bedriver miljöverksamhet.

Dalarna nämner att det regionala utvecklingsprogrammet har bra miljöambitioner och kopplingar till miljömålen. De ser potential att utveckla samverkan mellan Länsstyrelsen och Region Dalarna inom miljö- och energiområdet. Genom pilotlänsarbetet ökar denna samverkan nu. Landstinget Dalarna bedriver ett ambitiöst miljöarbete i den egna verksamheten avseende bl.a. fastigheter, transporter och kemikalier/läkemedel. Dessutom medverkar de i några samverkansprocesser i länet som Byggdialog Dalarna. De visar intresse för miljömålen.

Jönköping skriver att både landstinget och regionförbundet tidigare har haft en relativt passiv roll i det regionala miljöarbetet, utöver landstingets miljöledningsarbete, men att båda aktörer har visat ökande intresse under senare år.

Halland nämner att länsstyrelsen i miljömålsuppdraget har löpande dialog med Region Halland, genom deras representation i MEK-rådet och genom samverkan i Agenda 21-nätverket samt andra kontakter och möten vid behov.

Norrbottnens bedömer att kommunförbundet och landstinget i låg omfattning arbetar med miljömålssystemet.

Värmland skriver att regionen arbetar med miljöfrågor genom ambitioner i det regionala utvecklingsprogrammet och genomförare är främst energikontor Värmland, inget specifikt miljömålsarbete görs. Landstinget har miljösamordnare. Samverkan sker främst med regionen i energifrågor och gemensamma projekt. Mycket begränsat med landstinget, dock är deras miljösamordnare representerad i Länsstyrelsen nätverk med kommunala miljöstrategier.

Östergötland skriver att det sedan 2008 sker kontakter på ledningsnivå mellan länsstyrelsen, regionförbund

och landsting med fokus på klimatfrågor som nu omformas till en grupp med fokus på hela miljöområdet. Länsstyrelsen har bidragit med kunskapsunderlag till RUP:en.

7.4 ÖVRIGA: MYNDIGHETER VERKSAMMA I LÄNET, HÖGSKOLA OCH FOLKRÖRELSE

STATLIGA MYNDIGHETER VERKSAMMA I LÄNET: Av länens svar framgår att somliga myndigheter är mer aktiva än andra och av olika skäl. Skogsstyrelsen och Trafikverket som har en regional organisation och som arbetar med miljötungt frågor bedriver miljöarbete i alla län. Det finns även vissa exempel på andra statliga myndigheter med regional organisation som har ett miljöarbete. Gotland nämner t.ex. att Arbetsförmedlingen har ett visst arbete. De flesta nationella myndigheter utan regional organisation verkar i länen i miljöarbetet oftast genom länsstyrelserna, men det finns också myndigheter som verkar direkt mot kommuner och andra, inte minst Energimyndigheten.

Angående samverkan har länsstyrelserna ett allmänt uppdrag att samordna de statliga myndigheterna i länet. Länsstyrelserna och Skogsstyrelsen samverkar med andra myndigheter på många och olika sätt, som beskrivs i länens svar på många ställen i enkäten. Skåne kommenterar några i sammanhanget möjligen mer perifera myndigheter, men som ändå är av betydelse. Samverkan med Försvarsmakten och Fortifikationsverket fungerar bra, däremot kan samverkan med Generalläkaren och Kustbevakningen bli bättre.

Se även tidigare fråga om stödet från nationella myndigheter i länens miljömålsuppdrag.

HÖGSKOLA/UNIVERSITET (DERAS ENGAGEMANG I DET REGIONALA MILJÖARBETET): Flertalet län kommenterar att högskolorna och universiteten i deras län bedriver miljöinriktad forskning och utbildning och på miljöområdet även ägnar sig åt den tredje uppgiften, dvs. att vara närvarande i samhällsarbetet. Detta manifesteras inte minst i medverkan i olika projekt och kluster. Samverkan och samarbete på miljöområdet med de regionala myndigheterna är varierande, liksom medverkan arbete kring miljömålssystemet. I en del län medverkar högskolan i de miljömålsnätverk som finns. Här återges några exempel från länen:

Blekinge skriver att länsstyrelsen i samarbete med bl.a. Blekinge tekniska högskola bildat ett Hållbarhetsforum för att över sektorsgränserna diskutera en plan för att göra länet hållbart.

Dalarna skriver att högskolans engagemang i det regionala miljöarbetet har ökat under senare år. Högskolan är en aktiv part i EnergIntelligent Dalarna. Även inom handel och transporter sker samverkan mellan högskolan och miljömålsuppdraget.

Jönköping nämner att Länsstyrelsen har årliga föreläsningar på högskolan om miljömålen.

Västmanland skriver att en stor del av Clean-projektet avser forskningsrelaterad produkt- och teknikutveckling. Fokus ligger på mark- och vattenrening, klimatvänligt byggande, återvinning och förnybar energi. Projektägare är Mälardalens högskola.

Västra Götaland skriver att miljömålssamordningen inom kort ska ha ett möte med forskarskolan för att se på hur vi kan samverka bättre.

Östergötland nämner att de tillsammans med Linköpings Universitet initierat ett arbete med att fördjupa och formalisera kontakterna med andra regionala organisationer och näringsliv.

IDEELLA FÖRENINGAR/FOLKRÖRELSEORGANISATIONER/FOLKBILDNING: Så gott som alla län vittnar

om de föreningarnas närvaro i länens miljöarbete och deras betydelse för bl.a. kunskap och opinionsbildning. Dalarna påpekar att självklart bedriver t.ex. Naturskyddsföreningen och Hushållningssällskapet ambitiöst arbete kring miljöfrågor, medan många andra föreningar inte alls har miljöfrågorna på sin agenda.

Länsstyrelserna och Skogsstyrelsen har många kontakter med föreningarna, som varierar mellan olika län och beroende på uppdrag. Inom ett flertal sakområden sker dialog, samråd och samverkan med olika ideella föreningar, naturvårds- och miljöorganisationer, hembygdsrörelsen m.fl. m.fl. Flera län skriver att de har goda kontakter med sina föreningar.

Några län nämner även kontakter de har med bredare folkrörelseorganisationer, men här är kontakterna av färre i miljöarbetet.

Flera län kommenterar folkbildningen och att denna är viktig för miljöarbetet och har potential här. Dalarna har samverkan med folkbildningsorganisationerna inom såväl naturvårds- som energiområdet.

Hur mycket den ideella sektorn arbetar med själva miljömålen torde variera. Norrbotten bedömer att deras föreningar och folkrörelseorganisationer generellt i låg omfattning arbetar med miljömålen. I flera läns nätverk inom miljömålsarbetet ingår dock ideella föreningar, folkrörelseorganisationer och folkbildningsförbund.

8 OMFATTNING AV MILJÖDRIVNA FÖRETAG OCH TILLVÄXTSTÖD

Här avses att beskriva dels i vilken omfattning det finns stöd till miljödrivna företag, miljöteknikföretag och företagsnätverk med miljöprofil och dels ge exempel på hur strukturfonder och andra EU-stöd och nationella stöd används i miljöarbetet i länet. 19 län har besvarat denna fråga.

8.1 STÖD TILL MILJÖDRIVNA FÖRETAG, MILJÖTEKNIKFÖRETAG OCH FÖRETAGSNÄTVERK

Flera län vittnar om att denna typ av företag nu ökar och att det finns ett intresse bland offentliga aktörer att stödja utvecklingen.

Flera län har nätverk och liknande för miljöteknik. Östergötland och Mälardalen har nämnts tidigare. Dalarna nämner länets nya projekt Green business region, i syfte att stimulera miljöteknikföretagens affärer. Även Kronoberg omfattas av miljötekniknätverk, som inbegriper samarbete med Kina. Även andra företagsnätverk med miljöprofil finns i flera län, i Skåne bl.a. Sustainable Business Hub.

Gävleborg, som arbetar mycket miljödriven affärsutveckling, har genomfört en aktörsanalys för att Länsstyrelsen ska ha en tydlig bild över rollfördelningen och kunna arbeta med frågorna. Av insatser som skett i länet och där offentliga medverkat kan nämnas energiutbildning av konsulter samt små och medelstora företag, information till och träffar med SME-företag om miljödriven affärsutveckling, betoning av dessa frågor i länets energiarbete och samverkan med bygg- och fastighetssektorn

8.2 HUR STRUKTURFONDER OCH ANDRA STÖD ANVÄNDS I MILJÖARBETET I LÄNEN

Flera län anger att det pågår och har genomförts många projekt, klusterbildningar och annat finansierat av EU:s strukturfonder, Landsbygdsprogrammet, nationella medel eller på annat sätt som på bidragit till miljömålen. I flera fall är offentliga organisationer, region, länsstyrelse m.fl. pådrivande av dessa. Skogsstyrelsens

distrikt är inblandade i flera olika regionala tillväxtprojekt. Länen lämnar många exempel på projekt i sina län.

I sina svar nämner länen även andra stöd än regional-ekonomiska och att detta är betydelsefulla, exempelvis energistöden.

I flera län prioriteras miljö- och energiaspekter vid fördelningen av företagsstöd mer än vad reglerna för stöden kräver. Detta blir då ett sätt att styra mot ökade miljöhänsyn och mot miljödriven tillväxt. I Dalarna finansieras av företagsstöden konsultcheckar till företag som vill bli mer energieffektiva. I Halland finns konsultcheckar som kunnat användas även till bl.a. miljöinnovationsutveckling och finansierats med en kombination av regionala medel och EU:s strukturfonder. Västernorrland skriver att regionala näringslivsstöd beslutas med utgångspunkt i hållbar utveckling där det ekologiska perspektivet bevakas. Utvecklingsarbete pågår för att ytterligare säkra arbetssättet. Västra Götaland skriver att även Västra Götalandsregionen prioriterar miljö och då har sin strategi för miljöarbetet som grund. I denna har regionen prioriterat energi, livsmedel, transporter och vatten.

Gotland ser ett problem i att stöd som kanaliseras via nationella myndigheter, till exempel Energimyndigheten, ofta riktar sig till större företag och blir svårtillgängliga för mindre företag. De menar att länsstyrelsen har en viktig förmedlande roll i flera stödsammanhang. Länet ser också Life-programmet som alltför komplicerat och byråkratiskt.

Det nationella regionalpolitiska anslaget, det s.k. 1:1-anslaget, varierar mellan länen och det mesta av detta ligger idag på regionerna. Trots att dessa medel i flera fall är små har de spelat stor roll för miljöinriktade projekt, framför allt av länsstyrelsernas del. Stockholm nämner i sitt svar ett antal projekt med koppling till miljö som finansierats från detta anslag.

Strukturfondernas mål är att stärka regional konkurrenskraft och sysselsättning. Emellertid ingår "hållbarhetsbegreppet" i strategierna för samtliga fonder; därigenom främjas indirekt miljöaspekter. På frågan hur mycket strukturfondsmedel som beviljats till miljö- och energiprojekt lämnar Gävleborg ett svar,

där de fått uppgifter från Tillväxtverket. 36,7 miljoner kr har beviljats inom området energi/miljö från regionalfonden (EURF) för norra Mellansverige de senaste fyra åren. Exempel på satsningar är Vindkraftscentrum i Söderhamn. Bland de nio projekten dominerar energi och miljöteknik. Tillväxtverket svarar också länet att satsningar på miljö/energi kopplat till tillväxt kommer att bli ett viktigt utvecklingsområde inför nästa strukturfondsperiod och att det är viktigt att Gävleborg har en klar strategi för att möta detta.

Stockholm beskriver projektet Entreprenör Stockholm där både deras tillväxtavdelning och miljö-

målssamordnare deltog. En förstudie, finansierad av miljömålsmedel, togs fram om hur miljöfrågor skulle kunna integreras i arbetet med strukturfonder, med inriktningen att ge miljökurser till rådgivande institutioner som vänder sig till företag. Sedan handlades miljökurser upp till rådgivande institutioner finansierat av strukturfonder.

Västra Götaland nämner även EU:s s.k. territoriella fonderna som en möjlighet att bedriva rena miljöprojekt. Länet medverkar här i projektet Hav möter land (Kattegatt Skagerrakprogrammet).

9 ORGANISERINGEN AV MILJÖMÅLSUPPDRAGET

Här avses att beskriva hur länsstyrelsen respektive Skogsstyrelsen har organiserat och genomfört miljömålsuppdraget de senaste åren och sedan förra fördjupade utvärderingen. 19 län har besvarat denna fråga.

9.1 REGIONAL ANPASSNING AV MÅL

De allra flesta länen fastställde en första version av sina regionala miljömål under 2000-talet första år sedan de nationella delmålen kommit. En reviderad version av dessa fastställdes sedan av de allra flesta länen 2007 eller 2008. I flertalet län innebar den smärre förändringar och då främst motiverade av nationella förändringar. Generellt innebar dessa revideringar också att de regionala miljömålen i högre grad tog sin utgångspunkt i de nationella. Fortfarande finns dock län där många av de regionala miljömålen är helt läns specifika. Framtagande av de regionala målen har i allmänhet skett i omfattande samråd och i en del län har framtagande av åtgärdsprogram skett parallellt.

Skogsstyrelsen har som ansvarig för Levande skogar anpassat detta mål. I det arbetet har såväl samverkan med länsstyrelserna skett som nationell samordning inom Skogsstyrelsen.

Några länsexempel ges här:

Dalarna nuvarande miljömål fastställdes våren 2007 och byggde då i hög grad på den första versionen som fastställdes 2003 efter ett arbete i mycket bred regional samverkan. Länet regionala mål utgörs i huvudsak av anpassningar av motsvarande nationella delmål med samma ambitionsnivå. Ett tiotal länsegna delmål finns också som främst bygger på nationella sektorsmål. Till Dalarnas miljömål följde redan i första versionen en handlingsplan.

Skåne gjorde en mindre revidering av de regionala delmålen under 2007. Även här följer ett åtgärdsprogram med och detta aktualiserades 2008. I ett separat projekt har Skåne tagit fram nya regionala mål för begränsad klimatpåverkan, utifrån de klimat- och energipolitiska målen.

Stockholm lade mycket tid på regionalisering av

mål runt år 2006, i bred dialog i länet. I dagsläget har regionala mål tagits fram för Begränsad klimatpåverkan i samband med att den regionala klimat- och energi-strategin tagits fram. Länsstyrelsens generella inställning nu är att styra på de nationella miljömålen och ta fram regionala miljömål enbart vid behov.

Ett flertal län nämner sitt förhållningssätt inför framtiden och kommande revidering.

9.2 FRAMTAGANDE OCH GENOMFÖRANDE AV ÅTGÄRDSPROGRAM

Generellt ökar nu fokus vid åtgärdsprogrammen i länen miljömålsuppdrag och detta kan också ses som en inriktning hos uppdragsgivaren. Till skillnad mot mål och uppföljning har samverkan mellan länen inte skett i åtgärdsarbetet förrän på senare tid. Detta gör att olika län arbetat olika med miljömålsuppdragets del om åtgärdsprogram.

En grupp län har hittills inte haft specifika åtgärdsprogram för miljömålen, utöver åtgärdsprogram som tagits fram inom ordinarie verksamheter. Av de svarande återfinns här Gotland, Kalmar, Kronoberg, Norrbotten, Stockholm, Västernorrland och Västmanland. Norrbotten fastställde dock 2008 ett åtgärdsprogram för sitt interna arbete och Västmanland har till sina regionala miljömål listat exempel på åtgärder.

Ett antal län har i kraft av miljömålsuppdraget tagit fram särskilda åtgärdsprogram med åtgärder som riktar sig till såväl länsstyrelsen som andra i länet. En del län tog fram sådana tidigt och andra lite senare. En del län har helt synkat dessa processer med framtagande av sina regionala mål, andra har bedrivit dem lite mer separat. I de flesta av dessa län täcker åtgärdsprogrammen in åtgärder för alla eller flertalet miljömål, medan några arbetat mer med teman. Omfattande samråd har skett kring dessa åtgärdsprogram. Av svarande län som har eller haft sådana ingår Blekinge, Dalarna, Gävleborg, Halland, Jönköping, Skåne, Sörmland, Värmland, Västerbotten, Västra Götaland, Östergötland. Exempel på hur några län arbetat med sina åtgärdsprogram ges här:

Skåne tog fram sitt miljöhandlingsprogram tidigt. 2008 aktualiserades detta i syfte att stryka åtgärder som blivit utförda eller inaktuella, formulera om otydliga åtgärder samt att i mindre omfattning formulera nya.

Jönköpings första generations åtgärdsprogram togs fram 2002-2005 i fyra breda teman: luft och hälsa, djur och växter, vattnet samt den byggda miljön och klimatet. Åtgärdsprogrammen innehöll sammanlagt 170 åtgärder med en löptid på fyra år. Tre av dessa har nu reviderats till en andra generationens program med en löptid på fem år. Det fjärde har ersatts av klimat- och energistrategin.

Dalarna tog fram ett länsomfattande program samtidigt med den första versionen av regionala miljömålen och ett nytt fastställdes 2007. De 140 åtgärderna är indelade i dels omfattande processer och dels begränsade projektåtgärder. Alla åtgärder speglar en ambitionshöjning i befintlig verksamhet eller nya åtgärder. Åtgärderna avser myndigheter, kommuner och sektorer. För länsstyrelsens åtagande finns en intern handlingsplan.

Västerbotten har framförallt arbetat med de tio helhetsstrategier som togs fram 2003. Inom ramen för dessa har det bedrivits åtskilliga samverkansprojekt. Inom strategierna finns frivilliga åtgärder som organisationer och aktörer har kunnat ansluta sig till.

Västra Götaland fastställde sitt länsomfattande åtgärdsprogram 2007. Det togs fram i bred samverkan och listar över 600 förslag på åtgärder adresserade till olika aktörer.

De län som har särskilda åtgärdsprogram planerar nu eller har påbörjat en revidering av dessa. Medan Jönköping, som kan ses som först ut, håller kvar sitt arbetssätt, ser andra län över sitt. Ytterligare några län som inte haft sådana här åtgärdsprogram, planerar för det. Se vidare egen fråga om fortsatta arbetet.

Flera län, främst län som har särskilda åtgärdsprogram, har också börjat med åtgärdsuppföljning. Under 2009 tog länsstyrelserna i Skåne, Halland, Östergötland, Jönköping, Kalmar, Kronoberg och Blekinge fram en gemensam metod för uppföljning av åtgärder i det regionala miljömålsarbetet. Under 2010 utvecklades ett webbaserat enkätverktyg för uppföljningen. Metoden används nu av flera län. Dalarna har också under flera år följt upp åtgärderna i sitt program efter en egen metod. Även Dalarna, Jönköping och Västra Götaland har uppföljning av sina regionala åtgärdsprogram.

9.3 UPPFÖLJNING (EGEN OCH MEDVERKAN I DEN GEMENSAMMA)

Alla län medverkar i den gemensamma uppföljningen som för länens räkning samordnas av RUS och Naturvårdsverket och som i sin tur hänger samman med den nationella uppföljningen. Här ingår att länen två gånger årligen medverkar i uppdatering av miljömålsportalens för närvarande ca 100 indikatorer på regional nivå och varje höst bedömer om målen nås. Medverkan i den gemensamma uppföljningen är en tung del av miljömålsuppdraget i många län som involverar många på länsstyrelsen och Skogsstyrelsen. Länens svar vittnar om detta. Blekinge skriver exempelvis att ett 30-tal personer på länsstyrelsen ansvarar för uppföljningen. Stockholm skriver att den gemensamma uppföljningen möjliggjort en effektiv uppföljning och även frigjort tid för deras arbete med åtgärder. Länsstyrelsen har kunnat bygga upp ett system internt där uppföljningen görs på samma sätt varje år.

Utöver medverkan i det gemensamma systemet har flera län egna läns specifika indikatorer och bedriver eget miljömålsuppföljningsarbete.

Dalarna har ett eget program för uppföljning av såväl mål som åtgärder. En regional samrådsgrupp finns också för miljömålsuppföljningen. Programmet speglar förutom de gemensamma indikatorerna även Dalarnas 50 egna och ansvarsfördelning för uppdatering etc. Allt visas på länsstyrelsens hemsida. Norrbotten, Södermanland, Värmland och Örebro anger också att de har länsegna indikatorer.

Flera län har återkommande tagit fram rapporter om miljömålsuppföljningen, indikatorer och målbedömningar. Halland tar årligen fram uppföljningsrapporten Hur mår Halland som distribueras brett i länet och en konferens ordnas också. Även Skåne tar fram en årlig rapport som dessutom har ett årligt tema. Västerbotten har tagit fram fyra årsrapporter om miljö tillståndet sedan 2007. Kronoberg har tagit fram två rapporter, 2006 och 2011. Värmland har också tagit fram en tillståndsrapport.

Västerbotten och Östergötland nämner att de deltagit flera av de projekt som genomförts för att utveckla indikatorer och uppföljning. Detta har flertalet län gjort.

Västernorrland tar upp miljöövervakning och annan kunskaphämtning som sker på länen och som bidrar till miljömålsuppföljningen.

9.4 INFORMATIONS- OCH KOMMUNIKATIONSINSATSER

Informations- och kommunikationsinsatser kring miljömålen sker på alla möjliga sätt. Det sker genom särskilda insatser och som en del av andras insatser och verksamheter. Det sker genom seminarier, i de nätverk som finns och genom skriftligt material.

I länens svar ges många exempel på olika insatser, varav en del tas upp i det följande. Aktiviteten mellan olika län förefaller variera.

Jönköping påpekar att en stor andel av åtgärderna i åtgärdsprogrammen gäller information till olika målgrupper.

Egna hemsidor och hänvisning till Miljömålportalen tas upp av flera län som en viktig informationskanal. Exempelvis Dalarna har byggt upp en omfattande regional miljömålswebb, där man kan läsa om mål, åtgärder, uppföljning, rapporter och annat aktuellt inom området. Blekinge, Kronoberg, Södermanland och Västernorrland nämner sina nyhetsbrev om miljömålsarbetet i länet.

Flera län har återkommande miljömålskonferenser för kommuner och andra. Vid dessa presenteras miljömålsuppföljningen och nu i allt större utsträckning åtgärdsarbetet. Västra Götaland har årligen miljömålsdagar på fyra platser i länet. Skåne och Halland har en årlig konferens och Norrbotten en vartannat år. Kalmar hade en konferens hösten 2011 och tanken är att den ska återkomma årligen. Ytterligare andra län har de senaste åren haft en konferens.

Dalarna tog fram en kommunikationsstrategi för miljömålsarbetet 2005. Denna har dock aldrig reviderats. Västerbotten tog 2010 fram en kommunikationsstrategi för miljötilståndet i Västerbotten. Stockholm skriver att de har tagit fram en kommunikationsplan för miljömålsuppföljningen och arbetar för närvarande med kommunikationsplaner för sina åtgärdsprogram.

En del län har försökt nå ut bredare om miljömålen än till aktörer man normalt har kontakt med. I Jönköping sker en satsning på återkommande information till allmänheten. Västerbotten arbetar med det årliga

arrangemanget SEE. Dalarna gjorde 2007-2008 en särskild satsning på information utbildningssektorn med bl.a. en lärarhandledning och inspirationsdagar för lärare.

9.5 INTERN ORGANISERING AV ARBETET, INKLUSIVE SAMORDNINGRESURSER

SKOGSSTYRELSENS SAMORDNING: Skogsstyrelsen har utsett miljökontaktpersoner för varje län och distriktsindelningen har i flera fall anpassats till länsgränserna. Miljö-kontaktpersonerna på det nationella planet har möten någon gång per år. Utöver detta har också regionerna miljökontaktpersoner. Det sker återkommande värdefulla kontakter med Skogsstyrelsens miljömålsansvariga på nationell nivå.

Skogsstyrelsens arbete med länsvisa kontaktpersoner/miljömålssamordnare har utvecklats mycket sedan den senaste fördjupade utvärderingen. Rollen har förtydligats internt och vikten av miljömålsarbetet betonats än mer.

LÄNSSTYRELSENS INTERNA STYRNING:

I Dalarna leds arbetet av en samordningsgrupp bestående av beslutande funktioner från samtliga berörda enheter på länsstyrelsen.

I Jönköping finns en styrgrupp för miljö-, energi-, och klimatarbetet där alla avdelningschefer ingår och miljöstrategen, klimat- och energistrategen och klimat-anpassningssamordnaren.

I Skåne finns en intern styrgrupp för miljömåls-, klimat- och energiarbetet med avdelningscheferna för miljö, samhällsbyggnad och landsbygd, samt de enhetschefer inom dessa avdelningar som är närmast berörda av miljömålsarbetet. Styrgruppen leds av länsöverdirektören.

I Stockholm finns en styrgrupp med chefer från lantbruk, tillväxt, naturvård, kulturmiljö, miljöanalys, miljöskydd, miljöplanering och plan.

I Södermanland finns en styrgrupp, Hållbarhetsrådet, där länsrådet är ordförande och cheferna för miljö- och naturenheten, landsbygdsenheten och Samhällsbyggnadsenheten ingår. Styrgruppen är gemensam för miljömålsarbetet, klimat- och energiarbetet samt landskapsstrategiarbetet.

I Västmanland är länsstyrelsens ledningsgrupp under ledning av länsrådet har det samlade ansvaret för miljömålsarbetet. Ansvarig för arbetet med respektive miljömål är chefen för respektive enhet som berörs av miljömålssystemet.

I Västra Götaland styrs arbetet av enhetscheferna för miljöskydd, vattenvård, landsbygd, samhällsbyggnad, kulturmiljö, naturvård samt en representant från skogsstyrelsen. Landshövdingen ledde styrgruppen mellan 2007-2011. I samband med att miljömålen blev ett strategiskområde flyttades styrningen av miljö-målsarbetet i länsstyrelsens strategigrupp som leds av länsöverdirektören. Landshövdingen och skogsstyrelsen har fortsatt en viktig roll i styrningen av miljömålen och ansluter till strategigruppens möten då miljömålen diskuteras.

I Östergötland sker förankring och beslut kring tvärssektoriella insatser i miljö- och klimatberedningen, som leds av landshövding/länsråd och där berörda enhetschefer och handläggare deltar.

I Gävleborg finns en styrgrupp, MEKK, där en strateg direkt underställd länsledningen är ordförande och cheferna för miljöskydd, miljöanalys och naturenheten, landsbygdsenheten och samhällsutvecklingsenheten ingår samt de båda avdelningscheferna. Styrgruppen är gemensam för miljömålsarbetet, klimat- och energiarbetet samt klimatanpassningsarbetet.

I Västerbotten träffas 8-9 möten per år representanter för naturvård, fiskevård kulturmiljö, regionalt utvecklingsarbete, plan m.fl. Aktuella frågor i miljömålsarbetet diskuteras liksom bedömningarna av miljömålen.

I Kronoberg utgörs styrgruppen av länsrådet, miljö- värdsdirektören och miljömålssekreteriatet ingår. Värmland skriver också att de har en styrgrupp.

SAMORDNINGEN: Flera länsstyrelser vittnar om att små resurser idag är avsatta för miljömålssamordningen och i flera fall indikerar svaren att de minskat under perioden. I en del län har miljömålssamordnartjänster också blivit energisamordnartjänster, vilket är en förklaring till den minskade resursen för miljömålssamordningen. Om den som samordnar uppföljning också samordnar uppföljning skiljer sig mellan länen.

För de befolkningsmässigt mindre länen har länen lämnat följande svar: I Norrbotten finns sammantaget mindre än en helårstjänst för samordning av miljömålsuppföljning och miljömålsarbete i stort. Sedan 2010 har resurser för denna samordning utökats något till att

numera omfatta en helårstjänst. Västerbotten har ca 1,5 heltidstjänst för miljömålssamordning och samordning av uppföljning. I Kronoberg är samordning av miljömålsarbetet ungefär en halvtid och uppföljning ungefär 25 procent. Kalmar har avsatt en tjänst för miljömålssamordning (2 halvtidstjänster). I Södermanland är sekretariatets samordningsresurs motsvarande 0,85 procent tjänst. I Värmland har samordningsresursen minskat från två tjänster till en halv sen förra fördjupade utvärderingen. I Västmanland är för samordningen av det löpande miljömålsarbetet avsatt 0,75 årsarbetskrafter. Tiden är fördelad på två personer; miljömålssamordnare som hör till ledningskansliet, varav en är huvudansvarig. I Örebro har samordningsresurserna minskat med ca en tjänst och är för närvarande ca en heltidstjänst fördelat på två personer. I Dalarna samordnas arbetet av två miljömålssamordnare på en halvtid vardera. Dessutom arbetar en person på närmast heltid med uppföljningen. I Halland sker samordningen av miljömålsarbetet i miljömålssekreteriatet som består av 2 personer på deltid, totalt en årsarbetskraft.

Storstadslänen har lämnat följande svar: I Skåne finns ca 2 tjänster för samordningen. I Stockholm finns en samordnare för uppföljning som lägger ca 30 procent på detta och en för åtgärder som lägger ca 30 procent. I västra Götaland anställdes två heltidssamordnare 2009 för att kunna öka fokus i miljömålsarbetet på åtgärder för att nå miljömålen.

ÖVRIG INTERN ORGANISATION: Flera har fördelat ansvar till ett stort antal medarbetare i arbetet med miljömålen, framför allt för uppföljningen. I Dalarna finns en uppföljningskoordinator för varje delmål. I Halland finns för varje miljömål en ansvarig med sakkunskap på området som ansvarar för uppföljning m.m. I Kalmar finns ett nätverk inom Länsstyrelsen bestående av 32 kontaktpersoner för de olika miljö kvalitetsmålen. I Södermanland finns miljömålsansvariga handläggare för varje miljömål. Dessutom fyra arbetsgrupper med samordnare för områdena klimat och planering, vatten, landmiljö samt gifter och strålning. Även Västmanland har ansvariga för varje miljömål och det nätverket träffar fyra gånger per år. I Skåne finns miljö kvalitetsmålsansvariga, delmålsansvariga och åtgärdsansvariga personer utsedda. Dessa personer gör utvärdering på sina respektive expertområden. I Stockholm finns en ansvarig per miljömål, vissa personer ansvarar för flera miljömål.

Därtill finns projektledare för åtgärdsprogrammen. Även Värmland och Västerbotten skriver att de har miljömålsansvariga. I Östergötland finns kontaktpersoner för miljömålsfrågor på berörda enheter. I Kronoberg finns ca 30 kontaktpersoner för miljömålsarbetet med den interna mötesplatsen miljömålsforum. I Gotland ses målsansvariga handläggare en gång per månad.

I Västernorrland finns ingen miljömålssamordnare längre. Samordningen sker via chefer. En eller flera experter inom och utom länsstyrelsen är utsedda till miljömålsledare med ansvar att följa upp målen och verka för måluppfyllelse. Inför 2012 diskuteras hur miljömålsledarrollen kan utvecklas att omfatta strategiskt arbete på ett mer strukturerat sätt än idag.

Västra Götaland, Östergötland, Kronoberg och Jönköping har internt miljömålssekretariat som driver det dagliga arbetet och där miljömålssamordnarna och andra samordnartjänster ingår. I Kronoberg ingår samordningen av miljöövervakningen, liksom klimat- och energifrågorna samt miljöledningsarbetet. I Jönköping sekretariat ingår sex personer från alla avdelningar som i snitt arbetar halvtid med sekretariatsuppgifterna. Utöver detta finns resurser för energi- och klimatstrategen som inte ingår i sekretariatet.

ÖVRIGA KOMMENTARER: Blekinge påtalar att miljömålsarbetet inte kunnat bedrivas i den omfattning som skulle behövas på grund av resursbrist.

Dalarna nämner att en särskild projektorganisation nu finns för pågående revidering. Där ingår alla berörda enheter vid Länsstyrelsen liksom även Skogsstyrelsen.

Några län nämner även externa samordningsgrupper som finns. På Gotland finns en regional samverkansgrupp med externa aktörer som träffas fyra gånger per år. I Halland bildades 2010 MEK-rådet för miljö, energi och klimat där viktiga miljöaktörer i länet ingår. I Stockholm finns ett regionalt miljömålsråd.

9.6 ERFARENHETER AV SAMVERKAN/ STÖD MELLAN LÄNSSTYRELSEN OCH SKOGSSTYRELSEN, MED RUS OCH NATIONELLA MYNDIGHETER I MILJÖMÅLSSYSTEMET

LÄNSSTYRELSEN OCH SKOGSSTYRELSEN: I stort sett alla svar från såväl länsstyrelserna som Skogsstyrelsens regionalt ansvariga tyder på att samarbetet dem emellan fungerar bra. Kontinuerlig dialog sker kring miljömåls-

uppdraget och miljöarbetet detta ska leda till. I många län deltar Skogsstyrelsen i länsstyrelsens interna eller externa organisation för miljömålsuppdraget.

Exempelvis Dalarna informerar om att samverkan gäller revidering av mål, framtagande av åtgärdsprogram och uppföljning av såväl mål som åtgärder. Skogsstyrelsen ingår i den regionala samrådsgruppen för uppföljningen och nu även i projektgruppen för revideringen. Dessutom sker samverkan i genomförande av åtgärder, t.ex. den regionala skogsskyddsstrategin och i kompetenshöjande insatser. Vid Länsstyrelsen finns flera handläggare som har regelbunden kontakt med Skogsstyrelsens miljömålsansvariga för Dalarna.

Blekinge påpekar dock att omfattningen och formerna för samarbetet behöver utvecklas och i Östergötland skriver Skogsstyrelsen att intensiv och bra samverkan sker i samband med framtagande av regionala delmål, sedan är det glesare kontakter.

RUS: Det tiotalet län som gjort en bedömning av stödet från länens samverkansorgan RUS (Regional Utveckling och Samverkan i miljömålssystemet) menar att det fungerar bra. Detta är oberoende av storlek på länen eller placering i landet. Eftersom RUS i första hand är ett samarbete mellan länsstyrelserna är det i huvudsak dessa som svarat.

Fler län kommenterar att samverkan i miljömålsuppföljningen är väl utvecklad och att nu samverkan i åtgärdsarbetet behöver utvecklas. Att RUS utvecklar den utvidgade rollen att vara stöd här ses som viktigt. Denna roll kom genom den senaste miljömålspropositionen och innebär också en resursförstärkning för RUS, som finansieras genom Naturvårdsverket.

Några län nämner uppskattande de årliga Miljömålsdagarna för såväl nationellt och regionalt ansvariga för miljömålen och RUS Nobelmöte för länsstyrelsernas miljömålssamordnare.

Ett tiotal län har medarbetare i RUS organisation. Detta nämns av några län.

En del län nämner att även annan samverkan mellan län förekommer som upplevs som värdefull, bl.a. samverkan i utvecklingsprojekt. Sydlänen (Gotland, Kalmar, Blekinge, Skåne, Kronoberg, Jönköping, Östergötland, Halland och Västra Götaland), Mälardalslänen (Södermanland, Stockholm, Uppsala, Västmanland, Värmland och Örebro) och storstadslänen har dessutom egna nätverk som träffas ibland. Mellan

fjällänen finns det ett samarbete som rör uppföljning och övervakning av miljötillståndet. Något av de län som saknar sådant regionalt nätverk påpekar detta.

För mer om RUS hänvisas till RUS verksamhetsplan och verksamhetsberättelse samt dokumentet RUS roll.

NATIONELLA MYNDIGHETER: Länens svar här varierar. En del har lite kontakt och andra mer. En del önskar mer kontakt. Örebro menar att kontakterna förbättrats något, men önskar mer samverkan och informationsutbyte med nationella myndigheter. Västra Götaland skriver att de inte märker så mycket av denna samverkan förutom på miljömålsdagarna. Östergötland upplever att samverkan kopplat till miljömålssystemet har utvecklats och förbättrats något under senare år. Dalarna efterfrågar att de nationella myndigheterna ägnade mer resurser åt att verkligen utvärdera vad som är effektivt ur miljösynpunkt på regional och lokal nivå, i syfte att förbättra sina styrmedel och beslut som påverkar dessa nivåer.

En del län kommenterar Naturvårdsverkets roll som samordnande kraft. Några län tycker inte Naturvårdsverket har fyllt ut den kostym som Miljömålsrådet lämnade över och ser otydligheter i den nya miljömålsorganisationen. Vidare att Naturvårdsverket borde stötta länsstyrelserna mer. Några kommenterar miljömålsmedlen och att de upplevs som värdefulla.

En del län kommenterar andra nationella myndigheterna. Några län nämner god samverkan som skett i projekt med miljömålsmedel. Södermanland skriver att KemI och Jordbruksverket ordnar särskilda miljömålsträffar, vilket flera skulle kunna ta efter. Några av de län som varit med och arrangerat miljömålsdagarna tar upp detta. Jönköping skriver att utöver Skogsstyrelsen sker främst samverkan med Trafikverket, som också har regional organisation. Kronoberg saknar SCB:s tydliga medverkan och roll.

9.7 HUR MILJÖMÅLSUPPDRAGET SKA GENOMFÖRAS FRAMÖVER

Frågan avsåg att ge svar på hur länsstyrelsen och Skogsstyrelsen planerar att genomföra miljömålsuppdraget framöver.

Det nya i miljömålssystemet föranleder större översyner och revideringar av de regionala miljömålsuppdragen. Flera län har redan påbörjat denna process.

Generellt ökar länen nu fokus vid åtgärder, även fast uppföljningen blir fortsatt viktig. Översyn och utveckling av sistnämndas sker för närvarande i samarbete mellan RUS och nationella myndigheter.

Generellt anger länen att gällande regionala miljömål ska finnas kvar som inriktningsmål till dess nya regionala mål tagits fram. Vidare att avvakta beslut om nya nationella mål innan nya regionala fastställs. Länens förhållningssätt är här i linje med de rekommendationer RUS lämnat. Flertalet län verkar också vara inne på att regional anpassning ska ske bara vid behov, vilket också är RUS rekommendation. Flera län har dock satt igång revideringsprocesser, men dessa har nu fokus på åtgärder.

Här sammanfattas länens svar på hur de nu planerar att arbeta vidare eller redan satt igång arbetet med översyner och revideringar när dessa svar lämnades in under hösten:

Blekinge: Hade inte tagit fram någon plan vid tiden för denna rapportering. De betonar dock att bred förankring är viktigt. Vidare skriver de att det är oklart om revideringen av målen och åtgärdsprogrammet kommer att ske i samma process eller i separata processer.

Dalarna: Revideringsarbetet påbörjades hösten 2010 och kommer att pågå hela 2012 och nya Dalarnas miljömål blir klar i början av 2013. I revideringsarbetet finns ett nära samarbete mellan Skogsstyrelsen och Länsstyrelsen. Mål, åtgärdsprogram och analys ingår i revideringen, men tyngdpunkten ligger på att ta fram ett nytt åtgärdsprogram. Förslag arbetar fram genom dialoger med 10-12 olika sektorer/tvärsektoriella områden och med länets kommuner. En skillnad jämfört med nuvarande handlingsplan blir att det nya åtgärdsprogrammet blir anpassat till respektive sektor så att det ska vara enkelt för en verksamhet att "hitta sig själv" i programmet. Kopplingarna till och samspel med andra sektorsstrategier ska också bli tydligare. Dessutom är ambitionen att antalet åtgärdsområden/åtgärder ska vara färre.

Gotland: Länsstyrelsen skriver att de i samverkan med Skogsstyrelsen kommer under 2012 att ta fram sektorsvisa regionala åtgärdsprogram med hjälp av underlag som tagits fram i bred förankring med länets övriga aktörer.

Gävleborg: Skriver att de reviderar åtgärdsprogram för klimatmålet först och sedan för övriga miljömål

under våren 2012. De har en gemensam styrgrupp, MEKK, för allt Miljö- och klimatarbete som är styrgrupp för detta. Vad gäller klimat har de fastställt regionala mål och vad gäller övriga mål kommer de att hantera allt i samma process och lägga tyngdpunkten på åtgärder. De bildar temavisa arbetsgrupper med externa ordföranden på hög nivå. De tänker arbeta strategiskt med åtgärderna och då är det klart att de tar med andra program. Arbetet ska leda till åtgärdsstrategier och de totalt 20-40 viktigaste åtgärderna. Sedan överenskommelser med olika aktörer som beskriver sina åtgärder, tidsplaner utifrån detta material.

Halland: Länsstyrelsen tog 2010 initiativ till en process för att ta fram ett nytt åtgärdsprogram i samarbete med den regionala klimat- och energistrategin. Det nya åtgärdsprogrammet ska främst fokusera på åtgärder som lämpar sig för att utföras i samverkan mellan två eller flera aktörer i länet. Fokus under 2011 ligger på att slutföra arbetet med att ta fram regionala åtgärder som påbörjades 2010.

Jönköping: Länsstyrelsen planerar att fortsätta på den inslagna vägen som får alltmer uppslutning i länet. Genomföra, följa upp och revidera de tematiska åtgärdsprogrammen i samverkan med länets aktörer. Revidera de regionala miljömålen år 2012.

Kalmar: Har påbörjat arbetet med regionalisering av "begränsad klimatpåverkan" och framtagning av klimatåtgärder kommer att ske. Därefter ska de regionalisera vattenmålen, vilka ska kopplas ihop med vattendirektivets mål och åtgärder, och ta fram ett åtgärdsprogram för de vattenanknutna miljö kvalitetsmålen. Därefter kommer övriga miljö kvalitetsmål att revideras allt eftersom nya etappmål och preciseringar beslutas. I framtagandet av åtgärdsprogrammen är tanken att dessa ska kopplas samman med andra sektorsmål och strategier.

Kronoberg: Har 2011 påbörjat ett bredare åtgärdsarbete som delas in i tre strategier.

Norrbottnen: Länsstyrelsen planerar att under 2012 påbörja arbetet med att regionalisera miljömålen. Avsikten är också att påbörja ett mer aktivt åtgärdsarbete och under 2012 fastställa ett åtgärdsprogram. Ekonomiska och personella resurser är dock ett hinder. Skogsstyrelsen och Länsstyrelsen vill stärka samverkan med varandra.

Skåne: Länet har 2011 påbörjat arbetet med att ta

fram ett nytt regionalt åtgärdsprogram. Detta tas fram i en bred process utifrån områdena klimat/luft, vatten, kemikalier, biologisk mångfald samt bebyggd miljö. Åtgärdsprogrammet ska vara färdigställt och antas av Länsstyrelsen senast i juni 2012. Prioriterade åtgärder ska tas fram främst där gapet till målet är stort och där det finns regional rådgivning.

Stockholm: Länet, som nu mer än tidigare har tydligare åtgärdsfokus, har i dialog med länsaktörer prioriterat miljömålen om klimat, övergödning, luft och biologisk mångfald för ett första skede. Klimat- och energistrategin utgör grunden för klimatområdet. Därutöver arbetar länsstyrelsen för närvarande på särskilt åtgärdsprogram för Ett rikt växt- och djurliv. Därtill arbetar Länsstyrelsen integrerat med Frisk luft och åtgärdsprogram för att nå miljö kvalitetsnormer för luft.

Södermanland: Har beslutat att de regionala miljömålen upphör att gälla och arbetar direkt mot de nationella målen. Ytterligare om kommande översyn och revidering framgår inte av länets rapportering.

Värmland: Anser att det är viktigt med uppföljning och detta kommer att prioriteras vid val av regionala åtgärder. De kommer att involvera kommunerna i det regionala miljöarbetet. Arbetet med att skapa regionala åtgärdsprogram med länets aktörer pågår fortlopande. Även om samarbetet kring miljömålsuppdraget fungerar bra så önskas stärkt samverkan mellan Länsstyrelsen och Skogsstyrelsen.

Västerbotten: Har startat upp en samverkansprocess 2011-2012, Samverkan för hållbar utveckling, med syfte att revidera de regionala miljömålen och ta fram en regional åtgärdsplan för hållbar utveckling. Målet är att skapa en fortsatt samverkan för hållbar utveckling som leder till att synergier mellan sociala, ekonomiska och miljömässiga mål tillvaratas och kan uppnås regionalt och nationellt. Intresset för att delta har varit mycket stort. Skogsstyrelsen deltar aktivt i processen.

Västernorrland: I framtagandet av en ny regional utvecklingsstrategi har miljömålsarbetet integrerats, liksom i arbetet med strategier för god vattenstatus och planering av vattenvårdsåtgärder. Länsstyrelsen har i avvaktan på ett nytt nationellt miljömålssystem lagt energin på att skapa en effektiv intern organisation och fört dialog med främst kommuner om vad länsstyrelsen kan åstadkomma och om förhållandet mellan lokalt och regionalt miljömålsarbete och ansvar.

Åtgärdsarbetet fortsätter utifrån uppdrag och medel. Skogsstyrelsen och länsstyrelsen avser att fortsätta och stärka samverkan.

Västmanland: Inget svar framgår om länet planerar översyn av sitt miljömålsarbete, däremot nämns samverkan mellan Länsstyrelsen och Skogsstyrelsen som viktig.

Västra Götaland: Arbetar från 2011 istället mer tematiskt med miljömålen, där första temat är tema vatten och sträcker sig mellan 2011-2014. Ett tema löper i 4 år, där det första året används till att identifiera och utveckla samverkansprojekt, år 2-3 genomförs projekten, år 4 följs de upp. Temana löper parallellt så samtidigt som första temat börjar så startar processen med nästa tema. Regionaliseringen av målen ska ske i en bred samverkansprocess inom länet.

Örebro: Avser att med underlag från beslutade preciseringar och etappmål samt kunskap om länets miljöarbete med regionala mål och en handlingsplan inom områden som är viktiga för det regionala miljöarbetet. De planerar att fortsätta det regionala samarbetet med kommuner, landsting och Skogsstyrelsen. Länet har också ett förslag till framtida uppföljning. Ett arbets-

sätt vore att man regionalt följer upp särskilt regionalt utpekade områden med hög regional rådgivning, nationellt efterfrågad regional information, hög regional miljökänslighet tror länet är kostnadseffektivt.

Östergötland: Under 2011 pågår arbete med att ta fram regionala delmål för Begränsad klimatpåverkan. Processen att ta fram regionala mål för övriga miljö kvalitetsmål kommer att påbörjas under 2012 efter planering mellan Länsstyrelsen och Skogsstyrelsen. Tyngdpunkten i processen kommer sannolikt att ligga i att ta fram åtgärder.

På frågan om länen avser använda generationsmålet för att formulera regionala mål och åtgärdsprogram svarar flertalet län ja i någon form och en del att de ska fundera vidare över detta. Skåne skriver att generationsmålet ska genomsyra både regionala mål och åtgärder, men rent konkret kommer nog preciseringarna att vara mer stöd i arbetet. Västerbotten att målet är grunden och tar om hand vissa delar där aktörerna är engagerade och sektorsmyndigheterna känner igen sig. Västra Götaland skriver att de inte hunnit fundera på detta och avvaktar instruktioner från bl.a. RUS.

Omslaget visar Linnés trädgård i Uppsala, där länsstyrelsernas miljömålssamordnare brukar ha sin årliga konferens. Miljöarbetet kan liknas vid en trädgård där blommorna är verksamheterna där miljöarbetet sker och där miljömålsuppdraget kan liknas vid en trädgårdsarbetare. Som trädgårdsarbetare behöver vi ha kunskap om växterna, dvs. om vilka verksamheter och aktörer som finns på den regionala nivån och hur de kan bidra till miljömålen. En del blommor behöver trädgårdsarbetarens vattenkanna för att växa, medan andra klarar sig lika bra med regnvatten, dvs. miljöarbete gör mer nytta gentemot vissa verksamheter. Detta behöver vi ha mer kunskap om för ett effektivt miljöarbete. Det regionala projektet i den fördjupade utvärderingen av miljömålen 2012 ger ett bidrag till detta.

Länsstyrelserna